Utrikesdepartementet

Avd: P

Grupp: 2

Mål: Eu I

Efterforskning av Raoul Wallenberg

Arbetsdossier

"Ryska noter och diverse åtgärder för befrielsen"

1945 t.o.m. 1956 – 1959

20

Kopia.

Kungl. Svenska Beskickningen

med sovjetiskt memorandum
ang. Raoul Wallenberg.

Moskva den 7 februari 1957.
Nr 101.
HP 80. 2 bil.
Förtroligt.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./. Jag får härjämte vördsamt insända fotokopia och svensk översättning av det memorandum, innehållande uppgifter om Raoul Wallenbergs död, som förste vice utrikesminister Gromyko igår överlämnade till mig.

Rolf Sohlman.

Översättning.

Memorandum.

I anslutning till svenska regeringens begäran uppdrog sovjetregeringen åt vederbörande sovjetiska organ att granska och pröva det material rörande Raoul Wallenberg, som mottagits från svensk sida vid de sovjetisk-svenska överläggningarna i Moskva i mars-april 1956 och även i maj 1956.

Vid granskning och prövning av detta material ha de sovjetiska myndigheterna företagit en noggrann undersökning av de arkiv, som hänföra sig till redovisning av fångar och till undersökningsfrågor (sledstvennye dela), i syfte att finna eventuella upplysningar om Wallenberg. Likaså har många personer förhörts, som skulle kunna ha något att göra med de omständigheter som nämnts i det från svensk sida mottagna materialet.

Som resultat av dessa åtgärder har det emellertid icke lyckats att påträffa några som helst uppgifter om Wallenbergs uppehåll i Sovjetunionen. Det har härvid framkommit att ingen av de förhörda kände till någon person med namnet Wallenberg.

I samband härmed har vederbörande sovjetiska myndigheter vidtagit en prövning sida för sida av arkivdokument från alla biträdesavdelningar i vissa fängelser. Som resultat av dylik prövning av arkivdokument från sjukvårdstjänsten i Ljublanka-fängelset har påträffats ett dokument, som det finns grund betrakta såsom hänförande sig till Raoul Wallenberg. Detta dokument har formen av en handskriven rapport riktad till förutvarande ministern för statssäkerheten i Sovjetunionen Abakumov och skriven av chefen för

Mosk 7.2.57 101 bil.2/1.

sjukvårdstjänsten vid detta fängelse A.L. Smoltsov, av följande innehåll:

"Jag rapporterar att den Eder bekante fången Wallenberg i natt plötsligt avled i cellen, förmodligen till följd av en uppkommen miokardinfarkt.

I samband med av Eder givna instruktioner att personligen ha tillsyn över Wallenberg utber jag mig anvisning om åt vem skall uppdragas att verkställa obduktion i syfte att fastställa dödsorsaken.

17.7.1947

Chef för sanitetsavdelningen i fängelset
Överste i medicinska tjänsten - Smoltsov".

På denna rapport finns följande anteckning av Smoltsovs hand. "Har personligen underrättat ministern. Det har befallts att kremera liket utan obduktion. 17.7. Smoltsov".

Man har icke lyckats finna några som helst andra upplysningar med karaktär av dokument eller vittnesmål, så mycket mera som ovan omnämnde A.L.Smoltsov avled den 7 maj 1953.

På grund av vad ovan anförts bör den slutsatsen dragas att Wallenberg avled i juli 1947.

Raoul Wallenberg arresterades tydligtvis jämte andra personer i området för sovjetiska truppers krigshandlingar. Samtidigt kan anses otvivelaktigt, att Wallenbergs senare kvarhållande i fängsligt förvar och likaså de oriktiga uppgifter om honom, som av vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen lämnats till Sovjetunionens utrikesministerium under en följd av år, utgjorde ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet. I samband med av honom begångna grova brott blev som bekant Abakumov, vilken bedrivit verksamhet som inneburit brott mot Sovjetunionens lagar och vilken strävat efter att vålla Sovjetunionen all slags skada, dömd och arkebuserad i enlighet med dom av Sovjetunionens Högsta Domstol.

Sovjetregeringen framför uppriktigt beklagande i anledning av vad som förekommit och uttalar sin djupa medkänsla till svenska regeringen och likaså till Raoul Wallenbergs släktingar.

Moskva den 6 februari 1957.

Mosk 7.2.57 101 bil/2.

Egendomligheter i det ryska svaret.

Den välvilliga tolkningen av det ryska svaret är följande. Säkerhetspolisen bar hela ansvaret och har 1947 sopat igen alla spår - alternativt har vissa spår förstörts senare som en följd av ordern i juli 1947 eller i samband med razzian inom säkerhetspolisen vid Stalins död. Utrikesministeriet har först letat i papper rörande "redovisning av fångar" och "undersökningsfrågor" men ingenting hittat. Man har sökt vittnen men misslyckats, kanske till följd av omplaceringarna efter Stalins död. Så småningom går man igenom serviceavdelningarnas papper i "vissa" fängelser - vilka? - och då gör man sitt fynd. Det är naturligt, att om något papper över huvud taget fanns på sjukvårdsavdelningen, så skulle det ha samband med Wallenbergs död. Att just där fanns ett papper, kan bero på att på denna avdelning fanns en viss särbokföring, som man vid undanröjande av bevisen glömde bort. Det verkar dock osannolikt, att en NKVD-läkare, som tilldelats personligt ansvar för Wallenberg, inte skulle ha fått order, att bevisen skulle undanröjas - en order, som av förhören i juli 1947 att döma måste ha varit känd för många personer. Det ryska svaret är uppenbarligen avsett att bibringa oss ovanstående version. Ryssarna har självfallet noga övervägt, vilken reaktion varje formulering skulle utlösa hos svenska regeringen och pressen. Den lämnade versionen stämmer utmärkt väl överens med det bevismaterial vi överlämnat till ryssarna.

Men det finns en del egendomligheter i det ryska svaret. Innan dessa diskuteras är det lämpligt att klargöra, i vilken situation ryssarna kan ha befunnit sig, då svaret lämnades. Alternativet, att de icke skulle utlämna Wallenberg, även om han vore vid full vigör, förefaller mindre sannolikt. Skälet skulle i så fall vara att slippa få ut en best-seller på alla språk, skriven av honom. Däremot kan han inte ha fått "veta" något intressant, som vissa tidningar antytt, utöver sitt eget öde. Att Wallenberg

verkligen är död är den närmast liggande förklaringen till svaret. Men svaret kan också ha tillkommit i den form det fick, om Wallenberg antingen tappats bort eller befinner sig i mycket dålig kondition. I de två sistnämnda fallen kunde ryssarna ha skäl att utfärda en dödsattest för att få slut på saken, samtidigt som de inte vågade bestrida vårt bevismaterial. Ett i visst hänseende parallellt fall finns. Österrikarna saknade en diplomat, som ryssarna tagit i Tjeckoslovakien. Då österrikarna överlämnade bevismaterial, svarade ryssarna med en dödsattest, daterad till tiden omedelbart efter den senaste tidpunkt, för vilken österrikarna hade bevis. Det torde böra undersökas, om österrikarna numera vet, huruvida dödsattesten var riktig eller falsk.

Till egendomligheterna i svaret hör, att ryssarna inte påträffat ett enda vittne. Under den första tiden i Ljubljanskaja-fängelset satt Wallenberg tillsammans med många fångar, och dessa växlade snabbt. Det är inte säkert, att fängelsepersonalen lagt enstaka fångars namn på minnet eller ens efteråt kan känna igen dem på fotografier. I Lefortovskaja-fängelset måste ha funnits manskap, som under lång tid sett Wallenberg i samband med måltider, renhållning, promenader på fängelsegården etc. Fotografier har erhållits från Sverige. Det torde vara skäl undersöka, i vilken utsträckning fängelsepersonalen samtalade med fångarna eller visste deras namn och nationalitet. Har nummer använts i stället för namn? Hur kontrollerades fångarnas identitet vid flyttningar? Vad vet man om personalväxlingarna i fängelset, i synnerhet efter Stalins död? Utan närmare undersökning kan det vara svårt att påstå, att fängvaktare från åren 1945 - 47 nära tio år senare bör kunna erinra sig namn, nationalitet eller andra karakteristika, som man kan anta ryssarna gått efter vid förhören. Man måste också räkna med att fängvaktare av rädsla om sitt eget skinn hellre tigit än talat om Wallenberg vid förhören. Den gamla NKVD-personalen måste ju efter alla utrensningarna vara ytterligt rädd att bli förknippad med någon fånge, som de märker är viktig. Huvudvittnena kan rentav veta,

att alla spår undanröjts, ja, de kan ha deltagit i undanröjandet.

Det påträffade dokumentets innehåll är onekligen märkligt i det hänseendet, att papperet innehåller allt vad ryssarna kan ha önskat. Det enda tillgängliga bevismedlet ger inte bara besked på hur, när och var Wallenberg dött utan lägger till på köpet entydigt hela skulden på Abakumov - ett resultat, som onekligen måste betecknas som idealiskt ur rysk synpunkt. Dokumentet är kort, "pedagogiskt" och lämpat för publicering. Det är ett häpnadsväckande sammanträffande, att det enda beviset skulle vara så fullständigt.

Dokumentet inger misstanken, att det är fabricerat. Därmed är emellertid inte sagt, att inte Wallenberg kan ha dött vid angiven tidpunkt. Motiven för fabrikationen kan ha varit andra, de nämnda pedagogiska skälen samt att ryssarna kan ha haft ett behov att förklara sitt långa dröjsmål. Hela svarets omfattning tyder på att de känt behov förklara sig på denna punkt. Ur denna synpunkt är formen för bevisningen onekligen också idealisk.

Alla tidigare ryska besked bör nu fingranskas. Vysjinskijs svar var på sin tid svävande. Där talades om resultatlösa undersökningar och att W. icke "finns" i Sovjetunionen, men det sades inte, att han inte funnits. Kan detta ha berott på att han just avlidit? Vidare uppställdes beskäftigt olika teorier om hur han kunde ha försvunnit. För flera år sedan hade jag intrycket, att svaret i augusti 1947 hade denna svävande karaktär, antingen därför att utrikesministeriet ljög eller därför att utrikesministeriet misstänkte, att säkerhetspolisen ljög. Av den muntliga karaktären av Rodionovs besked i juli 1953 - denna karaktär fastslogs ju eftertryckligt genom vissa manövrer från min sida - drog vi på sin tid slutsatsen, att det ryska beskedet inte var slutgiltigt. Var för övrigt Rodionovs besked baserat på MVD:s uppgifter? Det nu föreliggande svaret är också svävande på ett par punkter, nämligen där det talas om "grund" att sätta Smoltsovs papper

i samband med Wallenberg och där det sägs, att man "bör dra slutsatsen". Översättningen bör kontrolleras. Det kan omöjligen vara ett utslag av "objektivitet", att formuleringarna blivit sådana. Det framgår rätt tydligt, att ryssarna velat säga: vi har ju bara ett dokument, det föreligger någon osäkerhet. De håller en reträttväg öppen.

Om ryssarna velat ge ett absolut slutgiltigt besked, kunde de lätt ha gjort detta. De kunde t.ex. ha sagt, att de påträffat vissa vittnen, som bekräftat, att Wallenberg funnits i Lefortovskaja-fängelset, att de inte lyckats fastställa när och vart han flyttats därifrån, men att de så småningom funnit dokumentet i Ljubljanskaja-fängelset. De kunde också ha tillagt, att de - innan de funnit dokumentet - sökt även i ett flertal fängelser och läger, till vilka fångar förts från Lefortovskaja-fängelset. Över huvu taget fanns många möjligheter att ge intryck av ett absolut kategoriskt och slutgiltigt svar. Varför har de inte gjort detta? Kan verkligen de många intelligenta personer, som säkerligen deltagit i svarets utformning, ha svävat i ringaste tvivel om att ett svar i föreliggande form skulle utlösa en mängd tvivel och spekulationer? Kärlek till sanningen är säkerligen inte anledningen till svarets formulering.

Om ryssarna tappat Wallenberg eller han är i dålig kondition, kan de mycket väl ha sänt sitt svar med följande resonemang. "Svenskarna har förmodligen inget färskare material än början av 1947. Vi vet, att de omöjligen kan få något lika bra material för senare år. Vi tar chansen att säga av ärendet. Skulle svenskarna mot förmodan kunna åstadkomma bevisning för senare tidpunkter, kan vi ju alltid komma undan. Ty då kommer de säkerligen inte att publicera vårt svar utan göra en motstöt. Vi kan då falla tillbaka på att vi utgått från ett enda dokument, som kansk rört någon annan fånge."

Är dokumentet falskt, är det bara naturligt, att det innehåller de intressanta detaljerna om sjukdomen, den uteblivna obduktionen etc. Det vore i så fall en typisk "diversionsmanöver".

Stockholm den 8 februari 1957.

/Arne Lundberg/

Åström/Lorentzon/AVS

8.2.57

ENCLAIR

sjöborgsutredningen

P 2 Eu I

PRIORITE

Svensk
Moskva

48 Igår publicerades med sammanbindande text dels samtliga mellan oss och ryssarna växlade skriftliga meddelanden dels statsministern vid Moskva-besök överlämna de materialet. Salwing medför detta. Han medför även texten radiokommentar av Lundberg.

Cabinet

20

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 8/2 19 57 kl. 09.15

Inkom den 8/2 19 57 kl. 11.25

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

82.

Svaret ~~på~~ vårt chiffer 80 torde uppenbarligen böra betraktas som ett försök att få Wallenbergs-affären ur världen. annars hade man säkerligen här aldrig påtagit sig ens det ansvar, som nu lagts på Abakomovs axlar och varigenom vissa tidigare sovjetiska uttalanden ställas i egendomlig dager. Att försöket gjorts just nu torde möjligen även sammanhänga dels med resultatet av Fagerholms besök, varvid ju fastställdes att inga ovidkommande omständigheter finge påverka de finsk-sovjetiska förbindelserna, dels att man önskat i Ungern-affärens kölvatten - då icke så mycket stode att förlora av goodwill i Sverige som tidigare eller som man hoppas senare, men möjligen något att vinna - söka genom vissa medgivanden bringa saken närmare slutet.

Sohlman

KOPIA

KOPIA

Coll.:

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD.)

Från Moskva

Avsänt den 8 / 2 19 57 kl. 0930

Inkom den 8 / 2 19 57 kl. 1135

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

83.

För Kabinettssekreteraren.

Enligt vad Expressen i telefon uppgivit skall vitbo R.W.- saken framlagts den 7 februari. Om uppgiften rikti hemställes förklaring varför denna beskickning ej på för hand erhållit del därav. Jämför för övrigt vårt chiffer 606 1956.

Sohlman.

KOPIA KOPIA

Coll.:

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 15/ 2 19 57 kl. 1521

Inkom den 15/ 2 19 57 kl. 1440

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

88

En österrikisk kollega uppger att även yngre krigsfångar ofta av sovjetmyndigheterna angivits ha avlidit i miokardinfarkt. Enligt en tysk kollega, som själv varit lägerfånge här, förekom miokardinfarkt ofta även bland yngre fångar på grund av deras av olika umbäranden nedsatta allmänna hälsotillstånd.

Petri

KOPIA KOPIA

Coll.:

Nr. 234
16.2.57
a.f.f.k. till
t.f.ch. Petri, Moskva
/u/Åström

20

Förtroligt.

P.M.

Vid ett besök, som chargé d'affaires Lounkov idag avlade hos mig för att diskutera svensk-ryska besöksfrågor, tog han mot slutet av samtalet, med hänvisning till något som stått i Expressen, själv upp Wallenberg-svaret. Han sade, att sovjetregeringen talat "ur sitt hjärta" i denna sak och att vad som hänt var fruktansvärt. Man hade ju också beklagat. Man måste utgå från att, då undersökningen tagit så lång tid, vad som sagts "måste motsvara sanningen", varför de i dagarna av en viss Tänzer i Berlin lämnade uppgifterna "måste vara osanna". Hr Lounkov slutade med att - med visst eftertryck - säga, att det vore nödvändigt att i denna sak ådagalägga "beaucoup de prudence".

Jag gjorde ingen kommentar till vad Lounkov yttrade utom att jag på hans tydligt menande fråga, om jag dryftat Wallenberg-saken med ambassadör Sohlman - som han för övrigt råkat på väg in till mig - svarade, att denna tragiska fråga självfallet i dessa dagar i mycket hög grad uppfyllde oss.

Stockholm den 13 februari 1957.

R. Hichens Bergström

1058d

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (~~Bud~~)

Från Moskva
Avsänt den 19/2 19 57 kl. 1510
Inkom den 19/2 19 57 kl. 1520
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

~~98~~

Zacharov mottager mig den 19 februari kl. 17, då jag lämnar note R.Wallenberg-saken. I från Stockholm medförd text har jag tillagt sedvanlig inledning "svenska ambassaden betygar etc."

Sohlman

KOPIA KOPIA

Coll.:

P 2 Ei 20

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (RUD)

Från Moskva

Avsänt den 19/2 19 57 kl. 20.00

Inkom den 19/2 19 57 kl. 20.20

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

99.

Primo: Efter genomläsning av översättningen av noten - vårt chiffer 98 - förklarade Zaharov, att allt som kommit fram under undersökningarna framlagts i sovjetiska P.M. den 6 februari. Detta som omfattat hörande av ett stort antal personer och ingående arkivstudier och därför krävt lång tid, hade föranlett den slutsats som angivits i P.M. om vad som skett. Klarhet härom hade sålunda enligt sovjetisk uppfattning erhållits, tillade Zaharov med någon skärpning av tidigare uttalanden. Jag hänvisade till PMs försiktiga formulering och ytterst bristfälliga upplysningar. Som exempel anförde jag, att ingen förklaring lämnats, varför Wallenberg över huvud taget befunnit sig i sovjetiskt fängelse. Jag hänvisade i övrigt ånyo till notens sista stycke och sade mig för dagen icke ha något ytterligare material att överlämna samt erinrade om vår ytterst rigorösa prövning av allt material. Zaharov upprepade vad han nyss sagt och förbehöll sin regering rätten att återkomma. Jag sade mig ämna hemställa i Stockholm att noten ej offentliggöres förrän tidigast på kvällen den 20 februari.

Secundo: För Backlund. Obs. DN:s foto av Zaharov ej autentiskt. Hans bild ofta synlig i amerikansk press under hans New York-tid.

Sohlman

Coll.:

Avskrift.

note om Raoul Wallenberg

Moskva den 19 februari 1957.
Nr. 142
HP 80 2 bil.

Förtrolig.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Jag får härjämte vördsamt insända avskrift av den note jag i eftermiddag överlämnat till vice utrikesminister Zahárov rörande Raoul Wallenberg. Vid noten fogad rysk översättning bifogas likaledes i avskrift.

/u/ Rolf Sohlman

Avskrift.

Svenska ambassaden betygar Sovjetunionens utrikesministerium sin aktning och har enligt instruktion äran meddela följande.

I sitt memorandum den 6 februari 1957 har Sovjetunionens regering förklarat, att av dess utredningar rörande den svenske beskickningssekreteraren Raoul Wallenberg den slutsatsen bör dragas, att Wallenberg avled i ett fängelse i Moskva natten till den 17 juli 1947. Ansvaret för den svenske diplomatens kvarhållande i fängelse och för de oriktiga uppgifter, som alltsedan den 18 augusti 1947 under en lång följd av år lämnats den svenska regeringen, lägges på de sovjetiska säkerhetsorganen och Sovjetunionens regering uttalar sitt uppriktiga beklagande av vad som har inträffat. Tillika meddelas, att den person i säkerhetstjänstens ledning, som varit den närmast ansvarige för övergreppet mot Wallenberg, har för grova brott dömts till döden och avrättats.

Svensk opinion är med rätta upprörd över vad som förekommit i denna sak. Om den sovjetiska säkerhetstjänsten kunnat handla så egenmäktigt, att den gjort ett neutralt lands diplomatiske tjänsteman till fånge och hållit honom i fängelse under 2½ år utan att rapportera därom till sovjetregeringen eller till utrikesministeriet, så är detta i och för sig ett förhållande för vilket sovjetregeringen icke kan avlasta sig ansvaret. Genom sitt beklagande har sovjetregeringen också erkänt sitt ansvar. Härtill kommer att så länge Wallenberg var internerad i ett fängelse i Moskva, sovjetregeringen icke kan ha varit ur stånd att i anledning av de många démarcherna från svensk sida skaffa sig tillförlitliga upplysningar i sa-

Till DSRU:s Utrikesministerium,
M o s k v a .

ken, ifall den hade verkställt de noggranna undersökningar, som den försäkrat svenska regeringen upprepade gånger att den företagit.

Det får i detta sammanhang erinras om att ambassadören Sohlman senast dagen före den som uppgivits för Raoul Wallenbergs död, i Sovjetunionens utrikesministerium påminde om Wallenberg. Dessförinnan hade omkring tjugo svenska påminnelser gjorts i denna fråga i Moskva, efter det vice utrikesminister Dekanosov den 16 januari 1945 skriftligen meddelat den svenska beskickningen i Moskva, att Wallenberg påträffats och ställts under sovjetryskt beskydd.

Den svenska regeringen har svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport, som omnämnes i sovjetregeringens memorandum, skulle vara helt utplånad. Den förväntar därför att, om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta delgives det svenska utrikesdepartementet. Å sin sida förbehåller sig den svenska regeringen att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av den svenska regeringen bedömes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

Moskva den 19 februari 1957.

20

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (~~BUD~~)

Från Moskva

Avsänt den 20/2 19 57 kl. 20.35

Inkom den 20/2 19 57 kl. 21,25

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

~~100.~~

Primo: Edert enclair 59. På den bulgariska mottagningen den 18 februari sade mig Staf att ryssarna till honom förklarat, att saken utagerad, men att han själv ej kunde tro att så var fallet. På hans fråga vad nu komme att ske från svensk sida hänvisade jag till regeringens uttalande efter mottagandet av sovjetiska PM den 6 februari och riktade särskilt uppmärksamheten på förutom sovjetiska uppgifternas knapphändighet vår förväntan att erhålla sådant nytt material, som kunde framkomma här, tilläggande att vi givetvis skulle som hittills fullfölja alla nya spår. Staf gjorde endast den reflexionen att det vore rysligt vad som tydligen hänt.

Secundo: Staf upptog även fallet Hermansson och jag sade mig ej kunna begripa hur ryssarna kunde agera på ett ur deras egen synpunkt så oklokt sätt. Vem som helst skulle ju ha kunnat förutsäga reaktionen i Sverige om fallet publicerades. Staf genmälde endast, att det dock vore oriktigt att ha förbindelser med sådana personer som ~~hans~~ His ryske vän. Jag svarade att denne introducerades på beskickningen genom en officiell tolk, varför vi utgått från att han vore korrekt.

Tertio: Min tjeckiske kollega frågade mig den 19 februari om fallet Hermansson. Jag gav honom en fullständig redogörelse och sade, att vi ej kunde förstå det hela om det ej ägde samband med den sovjetiska spionaffären i Sverige. Tjecken gjorde ingen reflexion.

Sohlman

Coll.:

20

Wien den 23 februari 1957.

Nr 142.

HP 1.

oriktiga dödsattester för österrikiska fångar i Sovjetunionen.

615 B 1.10.56
4 B 3.1.57.

Strängt förtroligt.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

I en österrikisk tidning har nyligen uppgivits, att bevis föreligga för att de sovjetryska myndigheterna ofta överlämnade dödsattester rörande i Sovjetunionen avlidna österrikiska fångar, som varit felaktiga. Ifrågavarande personer hade i själva verket befunnit sig i livet långt efter den tidpunkt, som angivits för dödsfallet. I syfte att utröna, huruvida dessa uppgifter äro riktiga, har beskickningen vänt sig till vederbörande tjänsteman i Bundeskanzleramt, vilken därvid bekräftade att i åtminstone ett fall klara och entydiga belägg föreligga för att de sovjetryska myndigheterna lämnat falska uppgifter. I andra fall däremot var bevisningen icke fullständig.

Det åsyftade fallet avsåg en byggnadsingenjör M. - vars namn man dock icke önskade utlämna. Fadern var av rysk härkomst och hade varit tsarrysk ämbetsman, men efter den ryska revolutionen bosatt sig i Österrike, där hann senare förvärvat medborgarskap. M. själv, som var född i Österrike, häktades av de sovjetryska ockupationsmyndigheterna i oktober 1948 och fördes till ett läger i Taischet, där han skulle hava anslutit sig till en av fångar bildad motståndscell. Detta upptäcktes emellertid varefter han fördes till Lefortovskaja, där han 1949 setts av en numera frigiven tysk fånge. Han dömdes enligt uppgift till döden men benådades. En kortare tid torde han ha suttit i Alexandrovsk, varefter han återfördes till Taischet.

På basis av utsagor av återvända österrikare, vilka

1058 e

sammanträffat med M. i sistnämnda läger, begärdes från österrikisk sida 1955 hans frigivning. De sovjetryska myndigheterna översände då en dödsattest, vilken utvisade att M. skulle hava avlidit i leverkräfta den 28 november 1951. Kort därefter inkommo nya entydiga vittnesmål av förutvarande österrikiska fångar, som visade att M. ännu levat vid mitten av 1952. Då en ny framställning med anledning härav riktades till Sovjetunionen, svarades därifrån i en kort not att en beklaglig felskrivning begåtts och att mannen i själva verket avlidit först den 28 november 1952.

Sedermera hava emellertid två till Frankrike återkomna f.d. fångar underrättat i Österrike bosatta släktingar till M. om att de sammanträffat med denne i Taischet så sent som 1953. Sistnämnda bevismaterial överlämnades till Sovjetunionen med en ny framställning i oktober förra året, men något svar har ännu icke erhållits.

Enligt uppgift från Bundeskanzleramt förekomma, såsom i det föregående framhållits, ytterligare några likartade fall, i vilka emellertid blott indicier föreligga för att fångar befunnit sig i livet vid en senare tidpunkt, än de sovjetryska myndigheterna uppgivit. Då bevisningen icke varit fullständig har man ännu icke ansett sig böra överlämna densamma.

I Bundeskanzleramt anser man numera för fullkomligt uteslutet, att felaktigheter i dödsattesterna skulle bero på slarv eller ofullständiga uppgifter i de sovjetryska fångvårdsarkiven. Den sannolika förklaringen är att Sovjetunionen av en eller annan anledning icke är beredd att utlämna de eftersöka eller meddela den fulla sanningen om deras öde. Ett annat flagrant exempel på ifrågavarande praxis från sovjetrysk sida utgöra tre personer, som häktades samtidigt år 1954. Två av dessa hava numera frigivits. I fråga om den tredje förneka de sovjetryska myndigheterna att de hava några som helst upplysningar om honom och att han överhuvud arresterats. Hans två kamrater hava sig icke bekant, vart han förts.

De dödsattester, som sovjetryska vederbörande överlämnat till Österrike, äro ytterst knapphändiga. De innehålla endast upplysning om den avlidnes namn, Fa-

derna förnamn, datum för frånfället och dödsorsaken. Däremot meddelas icke den avlidnes födelsedatum eller platsen där han skulle hava avlidit. Detta har medfört bl.a. att identifieringen varit förenad med synnerligen stora svårigheter. Det har även hänt, att framställningar till österrikiska domstolar om dödförklaring på grundval av dylika dödsattester från sovjetryska myndigheter avvisats.

Som bekant hava de österrikiska myndigheterna efter statsfördragets ikraftträdande gjort upprepade framställningar till den sovjetryska regeringen om frigivning av de i Sovjetunionen alltjämt kvarhållna fångarna. Därvid hava endast sådana fall upptagits i vilka fullständig bevisning kunnat förebringas om att vederbörande antingen häktats och bortförts av sovjetryska organ eller varit internerad i fängelser eller läger i Sovjetunionen.

I april månad 1956 saknades ännu svar från sovjetrysk sida i fråga om 545 sådana fångar. Sedermera hava framställningar från österrikisk sida gjorts för ytterligare 7[illegible] personer för vilka nytt bevismaterial erhållits.

Av dessa fångar hava efter nämnda tidpunkt blott 18 frigivits och återvänt till Österrike, under det att [illegible]7 personer fortfarande vänta på ryskt utresetillstånd. Det bör i detta sammanhang observeras, att i den i sistciteradeskrivelse omnämnda gruppen på 19 repatrianter även ingingo personer, som häktats i Österrike men då ännu ej innehaft österrikiskt medborgarskap.

Enligt vad Bundeskanzleramt förtroligt meddelat hava de sovjetryska myndigheterna numera överlämnat dödsattester för 305 personer. I 119 fall har svarats, att sovjetryska vederbörande sakna varje spår efter de försvunna. 8 personer hava slutligen meddelat, att de frivilligt önska kvarstanna i Sovjetunionen.

För närvarande återstå sålunda blott 95 fall såsom ouppklarade. På österrikisk sida tror man sig veta, att 25 av dessa avlidit under fångenskapen, under det att man har belägg för att 40 personer alltjämt befinna sig i livet. Några av de sistnämnda stå t.o.m. i skriftlig förbindelse med sina anhöriga i Österrike.

Bland de senare ingå även tvenne österrikiska vetenskapsmän, vilka efter kriget togo arbetsanställning i Sovjet-

unionen och numera tillsammans med ett antal tyska kollegor arbeta vid forskningsstationen Suchumi vid Svarta Havet. Trots tidigare sovjetryska utfästelser om repatriering av dessa hava deras arbetskontrakt tvångsvis förlängts på två år, vilket innebär att de icke kunna återvända till hemlandet förrän tidigast 1958.

Sven Allard.

Avskrift

Samtal med sovjetryske ambassadsekreteraren Slabov

Strängt förtroligt.

P.M.

Sekreteraren vid härvarande sovjetryska ambassad, Slabov, som under fjolåret vid ett par tillfällen inviterat mig till lunch, hade idag bett om ett nytt sammanträffande. Vid våra tidigare sammankomster berörde Slabov icke några aktuella politiska spörsmål; det verkade närmast som om han ville inleda en bekantskap och få veta något om bl.a. riksdagens arbetssätt.

Under dagens samvaro däremot ställde Slabov en rad konkreta frågor. Han förhörde sig till en början om Nordiska Rådets session i Helsingfors, om Rådets befattning med nordiskt samarbete på atomenergiområdet, om de nordiska järn- och stålproducerande företagens blivande samarbetsorganisation m.m. I direkt anslutning härtill frågade Slabov, vilket resultat man uppnått i Helsingfors under diskussionerna om herrar Bulganin och Chrustjovs eventuella besök i Skandinavien. Jag genmälde, att denna sak givetvis icke avhandlats i Nordiska Rådet. Men, sade Slabov, samtliga de nordiska statsministrarna var ju samlade i Helsingfors och hade väl dryftat saken. Jag avfärdade frågan med konstaterandet, att jag ingenting visste om detta.

Herr Slabov kom sedan in på frågan om ömsesidiga svensk-sovjetiska studiebesök och hänvisade till Bulganin-Erlander deklarationen i fjol. När det gällde den från en rad svenska företag uttalade obenägenheten att för närvarande deltaga i ett sådant studiebesöksutbyte förklarade jag, att man från de svenska myndigheternas sida icke kunde göra annat än framföra en förfrågan,

huruvida vederbörande företag vore intresserade. I nekande fall hade myndigheterna ingen möjlighet att utöva påtryckning. Slabov förstod detta, men han ville ändå göra gällande, att man från svensk sida åtminstone kunde lämna "advice" till företagen.

Slutligen frågade Slabov om min åsikt rörande det ryska beskedet i Wallenberg-affären. Innan jag ens hann svara, förklarade han med en sorgsen gest "whatever you say, I agree with you, it is indeed a very tragic affair".

Stockholm den 4 mars 1957.

/u/ Hedin

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
till Ambassadören Sohlman Moskva från
Utrikesrådet Åström, dagtecknat Stockholm
den 5 mars 1957.

För Din strängt förtroliga information ber jag få närsluta ett papper, som belyser, hur regeringen för närvarande betraktar Wallenberg-frågan. Jag vore tacksam, om Du omedelbart efter läsning ville bränna aktstycket.

Avskrift. Exc./AA

Den svarsnote, som äntligen avlämnats av sovjetregeringen rörande Raoul Wallenbergs öde, innebär, att man på rysk sida gått mycket långt i fråga om erkännande av sitt ansvar. Sovjetregeringen har tagit det utan tvivel mycket påkostande steget att desavouera en rad tidigare regeringsmeddelanden och att uttala sitt beklagande. Visserligen lägges det direkta ansvaret på säkerhetspolisen och speciellt på en viss redan avrättad hög ämbetsman, men det är ju en inre ansvarsfördelning, som knappast gör medgivandet mindre besvärande.

Huruvida Wallenberg är död eller icke har ju ej med ledning av sovjetnoten med säkerhet kunnat fastställas, men det förefaller sannolikt, att Wallenberg är död och att detta konstaterats av sovjetregeringen vare sig för länge sedan eller i samband med den nu företagna undersökningen. Hade Wallenberg varit i livet och detta känt för sovjetregeringen, borde det ha varit mindre påkostande, mindre förödmjukande attåtersända honom. Det kan ju spekuleras över andra möjligheter, t.ex. att Wallenberg är försvunnen eller att han är i sådant skick - t.ex. på grund av misshandel - att han inte kan visas upp. Det är teoretiska möjligheter men föga troliga. Utländska fångar, särskilt sådana i mera framskjuten ställning, har enligt talrika utsagor inte utsatts för tortyr.

Man kan också ställa frågan, om den angivna tidpunkten för dödsfallet är riktig. Därom kan vi ju inte veta något bestämt. Men enligt vissa vittnesmål blev vid den angivna tiden personer, som delat cell med Wallenberg eller eljest kände till honom, isolerade för en längre tid. Det finns alltså vissa indicier för att han var död, när Vysjinski avlämnade sin bekanta note i augusti 1947.

Skulle det emellertid dyka upp trovärdiga vittnen, som intygar, att han varit i livet senare än den uppgivna tidpunkten, får vi överlämna materialet till sovjetregeringen med anhållan om fortsatt undersökning. Jag kan i detta sammanhang nämna, att den tysk, som nyligen gjorde uppseendeväckande intervjuuttalanden om sitt sammanträffande med Wallenberg, vid närmare prövning visat sig vara en helt otillförlitlig person.

Skulle som sagt ytterligare material bli känt, som bedömes

såsom viktigt, får vi ta upp saken med sovjetregeringen i vänskapliga former. Men vi har enligt min mening inte anledning att hålla i gång ett kontinuerligt gräl med Sovjet, sedan vi nu sagt vår mening om var ansvaret ligger. Vi har själva ett ansvar för utvecklingen av vårt förhållande till Sovjetunionen. Det hör till våra viktigaste utrikespolitiska uppgifter att vidmakthålla eller bygga upp ett vänskapligt förhållande till Sovjet i den mån detta kan ske utan offrande av viktigare värden. Vi bör inte skapa det intrycket, att den svenska nationen är inställd på att betrakta Sovjetunionen som en fientlig makt.

26.2.57

ÖU

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från ambassadören Dahlman till utrikesrådet
Åström, dagtecknat Haag den 7 mars 1957.

I sovjetregeringens memorandum, överlämnat av Gromyko till Dahlman den 6 februari i år, heter det, som bekant att av det i memorandum citerade dokumentet, en handskriven rapport från en viss A. L. Smoltsov till minister Abakumov - "den slutsatsen bör dragas att Wallenberg avled i juli 1947."

Då det har synts mig kunna vara av intresse för departementet att erfara vad man i det nederländska utrikesministeriet har för erfarenheter i analoga sammanhang har jag haft ett längre samtal med den tjänsteman i ministeriet som alltsedan sommaren 1945 haft att handlägga ärenden om till Sovjetunionen bortförda och där fängslade holländska medborgare. Följande uppgifter må förtjäna att antecknas.

Sammanlagt har man i utrikesministeriets kartotek namnuppgifter på omkring 1700 medborgare som vid krigsslutet och även senare i skiftande sammanhang förts till Sovjetunionen. Större delen av dessa - omkring 1400 personer - återkom redan under år 1945 eller strax efteråt till Nederländerna eller till andra länder i Västeuropa (huvudsakligen Västtyskland). I samma veva återvände från Sovjetunionen ytterligare något tusental personer som av ryssarna förts till Sovjetunionen men om vars bortförande man icke hunnit få någon kännedom förrän de redan frigivits och återkommit västerut. De figurerar alltså inte i kartoteket.

Omkring 300 holländare kvarhölls däremot under flera år i sovjetiska fängelser och tvångsarbetsläger. Somliga av dessa hade man på ett tidigt stadium fått kännedom om, andra fördes upp på listorna först långt fram i tiden allteftersom vittnesutsagor av återvända, spaningsåtgärder väster om järnridån eller, i sällsynta fall, framsläppta meddelanden från personerna själva gav vid handen att de befann sig i sovjetisk fångenskap.

Av dessa något över 300 holländare har till dags dato omkring 250 frigivits och, med undantag för några som föredragit att stanna i Tyskland, återkommit till Holland. För omkring 50 personer har sovjetregeringen, ofta först efter otaliga förfrågningar, lämnat den uppgiften att de vid viss tidpunkt avlidit. Ett ringa antal ouppklarade fall återstår - 4 à 5 - där man på holländsk sida emellertid på basen av tillgängliga uppgifter är böjd att antaga att vederbörande inte längre är i livet. Det är egentligen endast ett fall kvar där man ännu hyser ett svagt hopp.

För samtliga personer som av ryssarna förklarats avlidna har ett dokument av ett och samma slag utfärdats - det s.k. gröna formuläret som i korthet innehåller att enligt milisens register den och den personen avled då och då och av den och den dödsorsaken (praktiskt taget alltid någon sjukdom). Dokumentet är alltid undertecknat av någon tjänsteman vid milisen. Någon uppgift om var vederbörande avlidit, var han (eller hon) är begraven, om anledningen till att vederbörande har förts till Sovjetunionen, om föregivna brott eller straff etc. har aldrig någon som helst uppgift lämnats. Alla försök att få ytterligare upplysningar på sådana punkter har varit resultatlösa.

x x x

Min sagesman gick igenom ett fall som belyser de holländska erfarenheterna och som för oss har sitt intresse på grund av vissa likheter med Wallenbergfallet.

Från ett tyskt läger i sydöstra Polen - Stanislau - för allierade officersfångar lyckades under vintern

1943-44 ett tiotal holländska officerare i skilda repriser rymma och ta sig fram till Budapest. De gick där under jorden och klarare sig undan tyska efterspaningar tack vare hjälp från enskilda ungrare och antagligen en viss tolerans hos de ungerska myndigheterna så länge Horthy satt vid makten. Gruppen höll ihop och med ett undantag påträffades de alla av ryssarna vid Budapests fall i januari-februari 1945. Liksom andra påträffade förrymda allierade fångar bemöttes de med utomordentlig misstro, fördes så småningom till fångläger först i Rumänien och sedan i Ukraina men tilläts slutligen att i september 1945 över Odessa återvända till hemlandet.

En i skaran, en ung löjtnant Hendrik van der Waals (född 1920), hade emellertid inte haft tålamod att med de andra kamraterna avvakta de ryska truppernas inträngande i Budapest. Tillsammans med en ungrare, en dr Karl Schandl, som varit verksam i mot tyskarna och pilkorsarna riktad underjordisk verksamhet, beslöt van der Waals att vid jultiden 1944 ta sig igenom de tyska linjerna öster om Budapest och till ryssarna överlämna kunskaparmaterial om läget i Budapest som han trodde skulle vara för dem värdefullt. Enligt vad man nu vet kom han och Schandl lyckligen igenom till ryska förband. De behandlades i början välvilligt men blev sedan plötslig t beskyllda för att vara tyska spioner, fängslades och skickades per flyg till Moskva, dit de anlände den 2 januari 1945.

Van der Waals hölls där fängslad i Lublianka och Lefortovskaja, huvudsakligen i sistnämnda fängelse. Enligt nu tillgängliga vittnesutsagor gjorde han alltifrån början envisa ansträngningar att få kontakt med holländska beskickningen, givetvis utan resultat. På sensommaren 1946 skall han ha försökt begå självmord genom att kasta sig ned genom ett trapphus (möjligen en hisstrumma) men kom undan utan större skador. Den 11 augusti 1948 har han avlidit; min sagesman erinrade sig inte den i det ryska formuläret angivna sjukdomen.

Alltifrån sommaren 1945 hade holländska utrikesministeriet och ambassaden gjort framställning efter framställning om att löjtnant van der Waals måtte frigivas och hemsändas: det alltid upprepade svaret var att noggranna undersökningar verkställts men att van der Waals vore för de ryska myndigheterna okänd.

Först i juli 1956 hade vid en förnyad förfrågan från ambassaden det ryska utrikesministeriet meddelat att man nu lyckats fastställa van der Waals identitet; det tillades emellertid, under hänvisning till bifogat utdrag ur milisens register att han avlidit - som ovan nämndes den 11 augusti 1948. En anhållan från ambassaden att få reda på den holländske officerens grav bemöttes med konstaterande att kroppen kremerats - vilket synbarligen ansågs angiva att det inte fanns någon grav. - På föräldrarnas önskan har holländska regeringen sedermera utverkat sovjetregeringens tillstånd att på den begravningsplats där van der Waals kvarlevor kan ha jordats uppresa en liten gravsten. Ännu har emellertid detta icke kunnat förverkligas.

De ryska myndigheterna har alltså i detta fall i över 11 år hemlighållit alla uppgifter om den holländske officeren för att till sist med en enkel hänvisning till milisregistret konstatera att han avlidit i Sovjetunionen 8 år tidigare. Intet annat har från sovjetisk sida meddelats; allt vad de holländska myndigheterna i övrigt känner till om van der Waals öden härrör från vad återkomna medfångar har haft att förtälja.

Huvudkällorna är följande två personer, vilka båda efter återkomsten ur rysk fångenskap spontant lämnat skriftliga redogörelser för vad de visste om den unge holländaren:

1. Arnold von Stritzky
   Neubougstrasse 2
   Stade an der Elbe;
2. Theodor Krumrey
   Eosanderstrasse 23
   Berlin-Charlottenburg.

Den förstnämnde, som hade förstahandsuppgifter att anföra, hade själva befunnit sig i Lefortovskaja större delen av 1946. Han återkom till Västtyskland i oktober 1955.

Den andre, som blivit fri i april 1956, hade återgivit vad han hört av den ovannämnde ungraren dr Schandl som definitivt skilts från van der Waals i Lefortovskaja först på våren 1946. Schandl hade härmåret fått återvända

till Ungern och skall enligt min sagesman i ministeriet sedan ha flytt västerut, efter upproret i Ungern i höstas. Han lär nu vistas i England.

Jag har velat nämna dessa personer för den händelse ni alltjämt har intresse och behov av att utfråga ytterligare eventuella vittnen i Wallenberg-affären. Von Stritzky och Schandl har ju båda suttit avsevärd tid i Lefortovskaja samtidigt med Wallenberg och kan kanske ytterligare komplettera kunskaper. Kanske har Schandl, med sin bakgrund i ungerska antinazistisk motståndsrörelse, haft särskild anledning att både i Lefortovskaja och under sin senare fängelsetid i Sovjet reagera inför uppgifter om Wallenberg och lägga dem på minnet.

Jag förmodar att ambassaden i London genom brittiska myndigheter kan etablera kontakt med Schandl om så befinnes önskvärt.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD.)

Från Moskva

Avsänt den 17 / 4 19 57 kl. 0900

Inkom den 17 / 4 19 57 kl. 1110

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

207.

För Kabinettssekreteraren.

Primo. Vår skrivelse 142. Kallad till Zaharov i dag och mottog note översättning av följande lydelse "Sovjetunionens utrikesministerium betygar svenska ambassaden sin aktning och har under åberopande av ambassadens note av den 19 februari detta år äran meddela att i ministeriets PM av den 6 februari detta år alla upplysningar framlagts, vilka erhållits såsom resultat av en omsorgsfull och allsidig undersökning, verkställd av vederbörande sovjetiska orga i den föreliggande frågan. Den sovjetiska regeringen förfogar tyvärr inte över några som helst ytterligare upplysningar." Jag sade mig givetvis skola till Stockholm befordra beskedet. Tillade att jag fatta det såsom Sovjetregeringens besked rörande läget för dagen och att svenska regeringen alltjämt utginge från att eventuellt framkommande ytterligare material komme att ställas till dess förfogande. Zaharov svarade att undersökningarna varit så noggranna, att det vore ytterst osannolikt att nytt material skulle framkomma. Jag genmälte att oavsett graden av sannolikhet härför man å svensk sida förväntade sig att delgivas eventuellt framkommande ytterligare material. Zaharov svarade i litet besvärad ton att "vi ju ha normala förbindelser och det därför vore självklart att upplysningar av ifrågavarande slag kommuniceras". Jag sade mig tage fasta härpå även för Sveriges vidkommande.

Secundo: Utgår från att Sohlman orienteras genom Eder.

Wachtmeister

Avskrift av chiffertelegram till
Beskickningen i Moskva den
17 april 1957

Nr. 138

Wachtmeister från Bergström. Vi ta ej ställning frågan eventuell publicitet förrän notetexten mottagen här. Excellensen därför t.v. anbefallt all diskretion.
Edert 207.

Kopia.

Kungl. Svenska Beskickningen

note om Raoul Wallenberg.

142 B. 19.2.57.

Moskva den 17 april 1957.

N:r 327.

Förtrolig. 2 bil.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./. Härmed får jag vördsamt insända fotokopia och svensk översättning av note som jag idag mottagit av vice utrikesministern Zaharov rörande Raoul Wallenberg.

W. Wachtmeister.

Sovjetunionens utrikesministerium betygar Svenska ambassaden sin aktning och har under åberopande av ambassadens note den 19 februari d.å. äran meddela att i ministeriets P.M. av den 6 februari d.å. alla upplysningar framlagts, vilka erhållits såsom resultat av en omsorgsfull och allsidig undersökning, verkställd av vederbörande sovjetiska organ i den föreliggande frågan. Den sovjetiska regeringen förfogar tyvärr inte över några som helst ytterligare upplysningar.

Moskva den 17 april 1957.

Till Svenska Ambassaden,
Moskva.

Avskrift av chiffertelegram till
Beskickningen i Moskva den 23 april
1957

Nr. 142

Edert 207. Vi avse 24 april klockan 19 svensk tid utsända kortfattat pressmeddelande återgivande innehållet i sovjetnoten 17 april. Ni torde härom informera MID.

AMBASSADE ROYALE DE SUÈDE

Moskva den 6 maj 1957.

Strängt förtroligt.

ang. sammanträde med Wallenbergkommittén 3/11 1947.

Broder,

I brev den 14 februari har jag lämnat några upplysningar ur minnet om det i pressen omskrivna sammanträde med Wallenbergkommittén, som ägde rum på kanslihuset den 3 november 1947. Efter att nu ha läst genom mina tyvärr ganska kortfattade dagboksanteckningar, ber jag få tillägga följande.

Kallelsen till sammanträdet kom för Grafström och mig helt överraskande. Den uppväckte hos oss båda den livligaste tillfredsställelse. Läget var ju nämligen att utrikesförvaltningens efterforskningar, som jag sedan sommaren 1946 närmast hade hand om, hade lett till det resultatet att samtliga de spår, som framkommit antingen kunnat visas vara ohållbara eller icke kunnat drivas längre, eftersom man råkat in i återvändsgränd av brist på ytterligare material. Under den tid jag hade ärendet onhand hade överdirektör von Dardel, resp. fru von Dardel regelbundet hållits informerade om gången av efterforskningarna. Trots ständigt upprepade hänvändelser hade utrikesdepartementet emellertid under ifrågavarande tid inte fått någon som helst faktisk uppgift ur eller annan kännedom om det - enligt vad det uppgavs - omfattande och beviskraftiga material varöver Wallenberg-kommittén förfogade. Inför sammanträdet hoppades Grafström och jag, att överdirektör och fru von Dardels negativa inställning skulle visa sig icke delas av alla medlemmar av Wallenberg-kommittén. Personligen

Utrikesrådet Åstrom,
Utrikesdepartementet.

fäste jag särskilda förväntningar vid närvaron av advokaten Schertau och f.d. generaldirektör Örne, för vilkens verksamhet jag av särskilda skäl allt-sedan skolåren livligt intresserat mig men som jag aldrig träffat.

Sammanträdets förlopp innebar ur ovannämnda synpunkt en stor missräkning. Undéns vädjan till kommittén att ställa sitt material, som även av Schertau och Örne betecknades som övertygande, till departementets förfogande avvisades. Det var förgäves som Undén framhöll, att utrikesdepartementets egna forskningar inte rimligen kunde läga och givetvis icke lägde annat syfte än kommitténs egen verksamhet, nämligen att få klarhet i vad som hänt Raoul Wallenberg, fastställa hans vistelseort och få honom återbördad till Sverige. Utrikesdepartementet hade fått många uppslag från våra beskickningar och från enskilda personer, svenska och utländska, med personlig erfarenhet av krigsslutets omstörtningar med vad det innebar av häktningar, lägervistelse etc. Samtliga spår hade noga, i all den utsträckning som varit möjlig, prövats och undersökts. Materialet vore emellertid genomgående knapphändigt. Utrikesdepartementets livliga önskan vore, att det skulle bli möjligt komplettera de ofullständiga uppgifter, varöver departementet förfogade, med hjälp av det enligt utsago omfattande dokumentmaterial, som kommittén insamlat. Kanske kunde man på så sätt, sade Undén, få fram de felande länkarna i en indiciekedja.

Kommittén avböjde emellertid att lämna några dylika upplysningar eller på annat sätt underlätta utrikesdepartementets efterforskningar. Som grund angavs det för mig personligen helt obegripliga skälet att det skulle "läcka" från utrikesdepartementet till pressen. Här uppstod nu en diskussion mellan Grafström och några kommittéledamöter. Detaljerna minns jag inte, men jag erinrar mig mycket tydligt hur belåten Grafström var, när vi gick tillbaka till utrikesdepartementet, över att nå över-

tygande - som han i fåvitska inbillade sig - ha kunnat tillbakavisa dessa kommitténs förebråelser.

Ernes insats vid mötet var för mig en stor besvikelse. Han verkade gammal och utbränd. Efter det i mitt brev den 14 februari omnämnda meningsutbytet om folkbokföringen i Sovjetunionen, USA och Sverige, satt han hela tiden tyst och tittade ned på bordet.

Advokaten Schartau ställde vissa, från hans utgångspunkter fullt berättigade frågor, som besvarades av Undén, och en verklig diskussion kom igång. Schartau hade emellertid en mycket bristfällig kännedom om det efterforskningsarbete, som utförts inom departementet. Det var uppenbart, att han icke orienterats om de fortlöpande besked som lämnats överdirektör och fru von Wardel. Det var därför mycket lätt för Undén att tillbakavisa den kritik Schartau riktade mot departementet för bristande effektivitet vid följandet av vissa angivna spår. Undén, som var i bästa debattörform, hade ingen som helst svårighet att uppvisa det orimliga i vad Schartau på vissa punkter sagt och gjorde detta med en logisk skärpa, som måste ha kännts ganska besvärande för en så framstående advokat som Schartau.

Under sammanträdets gång förekom det vid ett par tillfällen, att statsminister Erlander själv svarade på några av de mera allmänt hållna förebråelserna mot departementet. Till skillnad från utrikesminister kände emellertid statsministern, som naturligt var, inte dossiererna. Han accepterade därför, enligt sina dagboksanteckningar, på ett par punkter, utan att referera till Undén, uppgifter från kommittéledamöternas sida som icke stämde med verkliga förhållandet.

Om det mellan Schartau och Undén förekommit en regelrätt och, med reservation för Schartaus bristfälliga kännedom om det faktiska materialet, rimligt underbyggd diskussion var detta inte längre fallet när fru Bellander kom in i bilden. Hennes inlägg präglades av "kvinnlig logik" i högsta grad. Hon bytte åsikter ständigt och var helt oemottaglig för argument. Hon retade härigenom upp Undén i hög grad. På mig

verkade det, som om advokaten Schartau varit ganska generad över att ha blivit associerad med dylik argumentering.

Fru Bellander förklarade avslutningsvis, att Wallenbergkommittén övervägde att ordna folkmöten ute i landet "för att därigenom påverka Stalin".

Fru Bellanders s.k. minnesprotokoll från sammanträdet, offentliggjort i Veckojournalen 1957:6, ter sig mot bakgrunden av mina egna anteckningar och minnesbilder som ett ganska förbluffande dokument. Det gör på mig närmast intrycket av att, sedan någon tid förflutit, ha nedskrivits av en person för vilken fru Bellander redogjort för vad som för henne tedde sig som sammanträdets facit.

I ett uttalande för Dagens Nyheter den 14 februari om ifrågavarande sammanträde har Schartau sagt att det bevismaterial vartöver Wallenbergkommittén förfogade hösten 1947 legat till grund för ett utlåtande från kommitténs sida som "helt överensstämde" med det som avgavs av justitieråden Eklund och Lind i början av 1956. Om jag rätt förstod vad Lorentzon sade mig nyligen i Stockholm skulle emellertid kommittén icke 1947 ha förfogat över något av det material på vilket de två justitieråden byggde sina slutsatser.

Lennart Petri

AMBASSADE ROYALE DE SUÈDE

Moskva den 7 maj 1957.

Strängt förtroligt.

ang. efterforskningarna
efter Raoul Wallenberg.

Broder,

Såsom ytterligare bidrag till Wallenbergsefterforskningarnas historia vill jag, för det intresse det hava kan, berätta följande.

Den ursprungliga grundvalen för angreppen från familjen von Dardels sida mot utrikesledningen och departementet för bristande energi o.s.v. i efterforskningarna utgjorde, såvitt jag nu efter mer än tio år kan erinra mig, ett omkring årsskiftet 1945-46 uppsatt P.M. av Hillander om vad som dittills förekommit i ärendet. I detta ganska utförliga dokument, som finns på dossiern, redovisas bl.a. de upprepade instruktionerna till dåvarande sändebudet Söderblom i Moskva att göra démarcher i sovjetiska utrikesministeriet. Det får nog medges, att denna P.M., som ju var avsedd uteslutande för internt bruk, inte gav ett särskilt gott intryck av ärendets handläggning under de första månaderna efter förvinnandet. På begäran lämnade Grafström någon gång på våren 19[illegible] en avskrift av denna P.M., för personlig kännedom givetvis till överdirektör eller fru von Dardel. Den utnyttjades sedan i hög grad av Philipp i dennes bok.

Med Philipp var jag aldrig i kontakt, då eller senare. Jag hörde första gången talas om honom på våren 1946, då fil.kand Margareta Bauer, en bekant från studenttiden i Lund, som sedermera varit skrivbiträde i Bukarest under tiden för Raoul Wallenbergs verksamhet

Utrikesrådet
Åström,
Utrikesdepartementet.

och försvinnande, ringde upp mig ganska sent en kväll. Hon var upprörd över en telefonpåringning som hon just haft av en person, som sagt sig vara redaktör Philipp och som på svenska med stark tysk brytning ställt henne diverse frågor om förhållandena vid beskickningen i Budapest. Hon hade svarat, att hon inte ville göra några uttalanden för pressen vilket resulterat i att den frågande blivit ovettig. Philipp nämner detta telefonsamtal i sin bok.

Kort tid senare ringde Philipp några gånger till utrikesdepartementet, där han hänvisades till pressbyrån och begärde upplysningar i Wallenberg-ärendet. Frychius gav, på uppdrag av Grafström, de besked, som kunde ges. Det resulterade bl.a. i att Philipp en gång bad Frychius "hälsa Grafström, att det är bäst han aktar sig för jag är gammal fäktare". Efter detta uttalande, liksom de upplysningar om Philipps person som lämnades av personer som kände honom (bl.a., om jag minns rätt, av nuvarande österrikiske statssekreteraren Kreisky) ansågo vi oss inte böra ta någon särskild notis om denne pressman. Hansära förbindelser med familjen von Bardel var oss obekanta intill dess hans bok kom ut. Där fick jag läsa flera meddelanden som jag personligen intelefonerat till överdirektör von Bardel under understrykande, att upplysningarna, i samma intresse likaväl som i utrikesdepartementets, vore strängt förtroliga.

Det var intetangenämt uppdrag att handlägga Wallenbergärendet. Från departementets sida gjorde vi verkligen så gott vi kunde för att få fram nya spår och följa alla uppslag. Familjen von Bardel och Wallenberg-kommittén inte bara inte hjälpte oss, trots att de sade sig ha övertygande bevismaterial till sitt förfogande, utan sökte vid alla tillfällen rikta hård kritik, som sedermera visat sig vara oberättigad, mot sättet för efterforskningarnas bedrivande. Jag bortser här från den ovanför min horisont liggande frågan i vilken utsträckning och med vilken skärpa diplomatiska framställningar skulle

göras i Moskva. Av fru von Dardel fick jag vid ibland timslånga samtal höra de häftigaste anklagelser mot tjänstemän inom utrikesförvaltningen. Hon betecknade Gunnar Hägglöf, då sändebud i Moskva och Assarsson, biträdande kabinettsekreterare, som mördare, och gav vid ett tillfälle tydligt tillkänna sin mening att jag var åtminstone en medbrottsling. Oviljan mot Hägglöf grundade sig framför allt, om jag minns rätt, på att han, enligt vad hon påstod, vägrat ta emot henne på Grand Hotel och istället gått på promenad med sin fru inför fru von Dardels ögon. (Detta förhållande föreföll på den tiden spela en stor roll i Wallenberg-kommitténs negativa inställning till departementet). Assarssons brott bestod i att han - enligt vad han ujälv berättade i de mildaste former - sökt för den stackars modern, vars tragiska belägenhet ju var uppenbar och som vi hela tiden räknade som en fullt ursäktlig förklaring till hennes uttalanden, förklara att det kanske vore bäst om hon sökte vänja sig vid den fruktansvärda tanken att hennes son trots allt inte var i livet.

Min sista befattning i departementet med Wallenbergsärendet, var en föredragning inför konstitutionsutskottet på senvintern eller våren 1948. Då hade Anger eljest övertagit ärendet i samband med att jag lämnade politiska avdelningen. KU hade bett att få se handlingarna. För att skydda de personer som redan lämnat uppgifter och för att icke i onödan avskräcka andra från att berätta vad de kunde veta, bestämde Excellensen att handlingarna inte skulle överlämnas utan i stället muntligen föredragas. Jag lämnade med dossiererna på bordet en timslång redogörelse för vad utrikesdepartementet gjort i frågan med livligt beklagande av att Wallenberg-kommittén vägrat ge departementet del av sitt enligt egen uppgift så innehållsrika material. I anslutning härtill uppstod en diskussion med professor Håstad. Han åberopade olika uttalanden av Philipp, som han högeligen lovordade som en mycket skarpsinnig person. Med understrykande av att jag, lika litet som någon av de andra tjänstemän som sysslade med Wallenbergsärendet i utrikesdepartementet, aldrig haft förmånen att träffa Philipp, som tydligtvis föredrog att gå sina egna vägar, sade jag mig vilja till ytterligare belysning, utöver vad professor Håstad sagt, av Philippe person, berätta om det praktiskt taget enda mellanhavande vi haft med honom. Här

jag därefter redogjort för Philipps ovan omtalade hälsning genom Trychius till Grafström och utskottsledamöternas munterhet lagt sig, tillfogade professor Håstad, att det var riktigt, att Philipp vore en originell herre. Han skulle, sade han, kunna för utskottet relatera ännu mera frapperande exempel på dennes originalitet. Jag tillät mig genmäla, att jag förmodade dessa exempel icke skulle vara ägnade att stärka utrikesdepartementets förtroende till Philipps person. Emellertid ville jag begagna tillfället vädja till professor Håstad, som tydligvis väl kände vederbörande, att söka förmå Philipp till samarbete med utrikesdepartementet i efterforskningarnas intresse. Vi skulle med intresse ta emot besök av honom. Professor Håstad sade sig icke kunna lova något för Philipps del.

Lennart Petri

20 1/5

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från ambassadören Jödahl till utrikes-
rådet Åström, dagtecknat Bonn den 8 maj 1957.

Enligt av Lorentzon förmedlad underhandsinstruktion har jag i dag muntligt informerat Auswärtiges Amt om de rutinundersökningar sekreterare Hedin och kriminalassistenten Lundström för närvarande bedriva i Västtyskland. I samband med Leiflands resa till München har vi ju tidigare haft kontakt med legationsrådet Maenss på Länderabteilung, som även torde väl känna till de tidigare undersökningar av samma slag, som bedrivits i Västtyskland. Då det ju nu (Lorentzons telefonsamtal med Leifland) var önskvärt att gå på ett något högre plan besökte jag chefen för Länderabteilung, ministerialdirektor von Welck.

Jag framhöll att det rörde sig om samma slags rutinundersökningar, som tidigare förekommit, att de gällde dels Wallenbergsaffären, dels de rykten om att svenska flygare skulle finnas i Norilsk, som nyligen framkommit genom en lettisk emigranttidning samt - på von Welcks fråga om vi hade några konkreta hållpunkter - att tillvägagångssättet var att man uppsökte personer, som exempelvis vistats i ett tidigare i sammanhanget omtalat läger eller som nämnts av andra vittnen. Jag hänvisade också till att vi redan varit i förbindelse med Maenss i ärendet.

Von Welck tackade för informationerna och sade att han i sammanhanget endast ville framhålla en synpunkt på utredningar av detta slag. Utfrågning av från Sovjetunionen hemsända personer var ett utomordentligt viktigt medel inte bara

vid efterforskning av försvunna utan även ur underrättelse-synpunkt. Flera länder stödde sig på så erhållet material. Man hade här också att göra med en mycket ömtålig sak, där största diskretion var nödvändig. Man måste tänka på de många, som det ännu ej varit möjligt att få återsända från Ryssland. Särskilt i händelse av publicering av upplysningar, som erhållits genom utfrågning av "Heimkehrer", kunde han föreställa sig att vederbörande ryska myndigheter hos sovjetiska utrikesministeriet reste invändningar mot återsändande av fångar med hänvisning till att de var spioner. Von Welck sade att även en sådan skrift som vitboken om Wallenberg - ehuru den ju gällde en speciell fråga - kunde bidra till en dylik reaktion på rysk sida. Han ville alltså betona nödvändigheten av diskretion och försiktighet framförallt vid publicering av material av ifrågavarande slag.

Han vore tacksam, om jag ville framföra dessa synpunkter till svenska regeringen.

20

Kopia.
Kungl. Utrikesdepartementet
R.W.

Moskva den 17 juni 1957.
Strängt förtroligt.
HP 80. 1 bil.
Bil. I del XXX
P 2 Em

Broder,

Vid samtal med tyska ambassadens experter på fångfrågor har Petri, med tanke på de sovjetiska myndigheternas uppgift om Wallenbergs död i hjärtinfarkt ställt frågan om man på tyskt håll hade erfarenheter av i Sovjetunionen internerade fångars död i denna sjukdom.

Med anledning härav har tyska ambassaden låtit verkställa en undersökning, vars resultat numera delgivits oss i form av en uppteckning, som här närslutes i fotokopia för det intresse den eventuellt må äga.

./.

Rolf Sohlman.

Kabinettssekreteraren Leif Belfrage,
Utrikesdepartementet.

Utdrag.

samtal med sovjetiske ambassadsekreteraren Slabov.

Strängt förtroligt.

P.M.

Den 16 maj och 18 juni hade sekreteraren vid härvarande sovjetryska ambassad, Slabov, ånyo inviterat mig till lunch.

Helt parentetiskt frågade Slabov också, när man å svensk sida avsåge inbjuda herrar Bulganin och Chrustjov till Sverige. Jag förklarade mig sakna kännedom härom.

Vid vårt sammanträffande den 18 juni talade vi till en början om helt likgiltiga ting, semestrar, Slabovs förestående resa till Moskva m.m. Slabov förklarade därefter, att han icke haft för avsikt att ställa några frågor, men att han, trots allt, ville höra min personliga åsikt om ett eventuellt besök i Sverige av herrar Bulganin och Chrustjov. Han menade, att svenska regeringen hade en moralisk skyldighet att fullfölja den inbjudan, som framförts i maj 1956 och som i vederbörlig ordning accepterats. Jag framhöll, understrykande att detta endast var mina personliga funderingar, att besöket borde förläggas till den tidpunkt, som vore bäst ägnad att befrämja förbindelserna mellan våra båda länder. Det var ingen tvekan, sade jag, att svensken i gemen fortfarande hade de ungerska händelserna i färskt minne, och att man ännu mindes det ur svensk synpunkt otillfredsställande beskedet i Wallenberg-affären. Enligt min uppfattning skulle säkerligen flera svenska pressorgan vid ett dylikt besök draga upp dessa förhållanden. Det vore därför kanske inte så lyckligt att söka pressa fram en inbjudan.

Slabov förklarade sig för sin del tro, att Wallenberg-affären vore ett avslutat kapitel efter det sista beskedet

från rysk sida. Till min reflektion att det trots allt tagit mångaår att få fram upplysningen om att Wallenberg vore död, genmälde Slabov, att det var inte vårt, d.v.s. den ryska utrikestjänstens fel, "det är en sak som den ryska polisen måste lastas för".

Stockholm den 20 juni 1957.

/u/ Sven Fr.Hedin

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsänt den 2/6 1958 kl. 13.00

Inkom den 2/6 1958 kl. 14.40

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

P 2 Ent

218

Från Sohlman. Rodionov 30 maj sagt sig fått uppdrag framföra att Chrustjov, som erhållit brev med vanlig post från fru von Dardel med hemställan besked sonens öde, ville hemställa att innehållet fjolårets officiella svar i saken måtte, om så ej redan skett, delgivas henne. Jag så mig utgå från att så redan skett, så vitt jag kunde erinra mig av utrikesministern, varjämte texten offentliggjorts, samt tro att hon nu agerat utan kontakt med UD. Jag komme dock att vidarebefordra Rodionovs uttalanden.

Petri

KOPIA KOPIA

Coll.: 5

Sohlman/ML

20

den 4 juni 58

ang. Wallenberg

chiffer

P 2 Eu/I

Svensk

Moskva

Edert 218

Primo. Ni bör muntligen till Radionov eller ställföreträdare bekräfta ~~Sohlmans uttalande~~ att fru von Dardel underrättad ~~på förhand~~ sedan före offentliggörandet samt konstatera att hennes brev till Hrushtjov avsänts utan kännedom svenska myndigheter. Ni bör tillägga att vi eftersom sovjetiska memorandum Wallenbergs öde bragts i erinran önska erinra om vårt svar därpå.

Secundo. Då vi önska vidarebefordra Chrusjtjovs svar fru von Dardel närmaste dagarna bör uttalandet enligt primo helst göras snarast möjligt. Telegrafera.

Cabinet

20

CHIFFERTELEGRAM

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

P 2 Ru I

Från	Moskva					
Avsänt den	6	/ 6	19	58	kl.	1300
Inkom den	6	/ 6	19	58	kl.	1500
Utskrivet i	4	ex.	Detta är ex. nr			2

225.

Idag framfört beskedet Edert chiffer 138 till Afansaiev. När jag erinrade om sista stycket vår note den 19 februari 1957 förklarade han att intet nytt framkommit rörande Wallenberg.

Petri

KOPIA

Coll.:

7.6.58

Avskrift.

Bästa fru von Dardel,

Härmed har jag äran meddela, att sovjetiska utrikesministeriet underrättat beskickningen i Moskva om att ministerpreisdenten Chrusjtjov med vanlig post mottagit ett brev från Eder med hemställan om besked om Eder sons öde. Ministerpresidenten önskade hemställa, att innehållet i fjolårets officiella sovjetiska note måtte, om så ej redan skett, delgivas Eder. Beskickningen har bekräftat, att Ni erhållet kännedom om noten.

/u/ Sverker Åström

Fru Maj von Dardel,
Djursholm.

Ink: 19/6 - 58

20

Avskrift.

Bästa Utrikesrådet Åström,

Med tack för Edert brev den 7 juni angående ett meddelande från sovjetiska utrikesministeriet i anledning av ett brev till ministerpresidenten Chrusjtjov, vari jag skulle hava begärt "besked om min sons öde", får jag meddela att jag i detta brev icke begärt något sådant besked utan anhållit att Chrusjtjov skulle "hjälpa mig att få återse min älskade son och sända honom åter till Sverige".

I all sin korthet innefattar således meddelandet en missvisande uppgift om innehållet i min framställning.

Med utmärkt högaktning
/u/ Maj von Dardel

Utkast.

Koncept.

ÅSTRÖM/avs

I sin note till sovjetregeringen den 19 februari 1957 förbehöll sig svenska regeringen att till sovjetregeringens förfogande ställa det ytterligare material rörande legationssekreteraren Raoul Wallenberg, som av regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

De svenska myndigheterna har fortsatt att noggrant pröva alla spår i Wallenberg-affären. Därvid har till deras kännedom kommit utsagor av från sovjetisk fångenskap återvända personer av innebörd, att Wallenberg efter år 1947 överförts till fängelset i Vladimir. En redogörelse för några av dessa utsagor, vilka alla ~~verifierats~~ inhämtats vid direkt kontakt ~~mellan vederbörande och~~ med representanter för svenska myndigheter, lämnas i bifogade uppteckning.

./.

Svenska regeringen får anhålla, att sovjetregeringen företar en skyndsam undersökning av dessa uppgifter i syfte att fastställa, om Wallenberg vistats i Vladimirfängelset.

1. En från Sovjetunionen hemvänd f.d. fånge har uppgivit, att han i februari 1955 i Vladimir-fängelsets sjukhusavdelning (Corpus II) under ett knappt dygn delat cell med Wallenberg. Uppgiftslämnaren hade tydligen av misstag införts i denna cell. Wallenberg hade för uppgiftslämnaren uppgivit, att han vore svensk, att han hållits fängslad sedan 1945, att han tidigare vistats i ett Moskva-fängelse samt att han därefter under en längre tid varit isolerad.

2. En från Sovjetunionen hemvänd f.d. fånge har uppgivit, att han under vistelse i sjukhusavdelningen (Corpus II) i Vladimir-fängelset vid månadsskiftet juli/aug. 1954 varit i knackningsförbindelse med en svensk. Denne hade - sedan han förfrågat sig om uppgiftslämnarens nationalitet - genom knackningar meddelat, att hans namn var Wallenberg, att han varit sekreterare vid svenska beskickningen i Budapest samt att han vistades i ensamcell.

Vad denne uppgiftslämnare - vilket relativt nyligen återvänt från sovjetisk fångenskap - uppgivit om sin knackningsförbindelse med Wallenberg, var långt ~~före hans återkomst~~ /i sina huvuddrag/ känt för svenska myndigheter genom utsagor från andra återvända f.d. fångar.

3. Två från Sovjetunionen återvända f.d. fångar har uppgivit, att en och samma medfånge i Vladimir-fängelsets Corpus III vid olika tillfällen för var och en av ovannämnda två fångar förklarat sig under sjukhusvistelse i Corpus II ha erfarit, att Wallenberg under en längre tid varit isolerad i denna del av fängelset.

Uppgiftslämnarens medfånge, vilken av andra f.d. fångar enhälligt betecknats som en tillförlitlig person, har icke kunnat höras av de svenska myndigheterna.

Åström/Leifland/avs

I sin note till sovjetregeringen den 19 februari 1957 förbehöll sig svenska regeringen att till sovjetregeringens förfogande ställa det ytterligare material rörande legationssekreteraren Raoul Wallenberg, som av regeringen bedömes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

Den svenska regeringen har, sedan den mottog sovjetregeringens memorandum den 6 februari 1957, noggrant prövat alla spår i Wallenberg-ärendet. Därvid har bland annat kommit till dess kännedom utsagor av från Sovjetunionen återvända personer av innebörd, att Wallenberg överförts från Moskva till Vladimir. En person uppger sålunda, att han i februari 1955 i Vladimirfängelset (corpus II) under ett knappt dygn delat cell med svensken Wallenberg vilken uppgivit, att han tidigare befunnit sig i fängelse i Moskva och därefter under en längre tid vistats i isoleringscell. En annan person uppger, att han vid månadsskifte juli/augusti 1954 i Vladimir-fängelset (corpus II) haft knackningsförbindelse med en svensk vid namn Wallenberg, vilken förklarat sig ha varit sekreterare vid svenska beskickningen i Budapest. Två personer uppger, att en och samme medfånge i Vladimirfängelset (corpus III) vid olika tillfällen för var och en av dem förklarat sig under vistelse i corpus II i ifrågavarande fängelse ha erfarit, att Wallenber under en längre tid varit isolerad i denna del av fängelset.

Med anledning av dessa uppgifter, som lämnats av fyra

av varandra oberoende personer, anhåller svenska regeringen att sovjetregeringen företar en förnyad skyndsam undersökkning för att fastställa Wallenbergs öde.

LUNDBERG/Lorentzon/AVS

Utkast
(ej avsänt)

Sovjetregeringen har i sitt memorandum av den 6 februari 1957 framfört, att vederbörande sovjetiska myndigheter vid sina efterforskningar efter legationssekreteraren Raoul Wallenberg vidtagit en prövning sida för sida av arkivdokument från alla biträdesavdelningar i vissa fängelser. I sin svarsnote den 19 februari 1957 förbehöll sig svenska regeringen att till sovjetregeringens förfogande ställa de ytterligare upplysningar rörande Raoul Wallenberg, som bedömes vara av betydelse för fortsatt undersökning i Sovjetunionen.

Redan vid tidpunkten för statsminister Erlanders besök i Moskva vid månadsskiftet mars/april 1956 förfogade svenska regeringen över vissa indicier som tydde på att Wallenberg överförts från Moskva till fängelset i Vladimir. Dessa indicier hade dock vid denna tidpunkt icke den beviskraft, som då motiverade en åberopning. Sedermera har det emellertid kommit till den svenska regeringens kännedom ytterligare uppgifter, vilka styrker det här ovan relaterade förhållandet. Sålunda har fyra av varandra helt oberoende personer, vilka återvänt från fångenskap i Sovjetunionen, lämnat upplysningar om att Wallenberg överförts till fängelset i Vladimir och där under flera år efter 1947 befunnit sig i sjuk- och isoleringsavdelningen i det s.k. corpus II.

Med anledning av vad som här ovan framförts hemställer den svenska regeringen, att Sovjetunionens regering

företar en förnyad skyndsam undersökning för att fastställa Wallenbergs öde och delger svenska regeringen resultatet av dessa undersökningar.

Utriksrådet Åström fått 19/3 avskrift chiffer Moskva med instruktioner om demarch.

/LW

20

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Från **Moskva**

Avsänt den 2/2 19 59 kl. 13.15 P 2 Zu I

Inkom den 2/2 19 59 kl. 13.00

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

29.

Brådskande. Edert chiffer 18.

Primo. Söker lämna noten tisdag helst till Zacharov om jag då åter på benen.

Secundo. Ehuru noten under alla förhållanden - särskilt innevarande ögonblick då sovjetiska vederbörande med skärpt uppmärksamhet följa utvecklingen Sverige-Finland hos oss närmast på grund av atomvapendebatten - här torde uppfattas politiskt förfaller mig risken dess sakliga innehåll mer eller mindre helt undanskymmes kunna ytterligare reduceras om vi i analogi med vid skedde statsministerbesöket och givetvis endast om så möjligt lämna pm med referat i noten åberopade uttalanden. Dylikt dokumentariskt pm som ju i princip förutskickats i vår nu citerade note år 1957 skulle väl i förekommande fall kunna utformas så att eventuell skillnad i bevisvärde mellan av oss nu respektive tidigare lämnade uppgifter markerades jämför vårt memorandum 1954. En muntlig förklaring om att vi med hänsyn våra förbindelser ej tills vidare akta offentliggöra noten skulle nog verka i samma riktning. Tacksam snarast besked.

Sohlman

KOPIA

Coll.:

Åström/AH

20

2 februari 59

chiffer

ang ~~Ett~~ Sjöborgs-
utredningen.

P 2 Eu[I]

Svensk

Moskva

Edert 29. Frågeställningen secundo har under förberedelserna noggrant övervägts. Utrikesministern föredrar att icke ändra den till Eder telegraferade texten. Självfallet kan Ni muntligt tillägga att vi inte avser publicera.

Cabinet

20

CHIFFERTELEGRAM

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Från Moskva

Avsänt den 2/2 1959 kl. 1755

Inkom den 2/2 1959 kl. 1855

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

P 2 Eu I

31.

För Åström. Vårt chiffer 29 secundo.

Av erfarenhet vet jag att mindre svårt tala med Chrustjov om man kan åberopa konkreta fakta- i förevarande fall vissa uttalanden- som redan meddelats sovjetiska vederbörande. Även om vi nu ej avse upptaga saken på dylikt plan kan man aldrig veta om han icke vid samtal med mig berör vår note. Dessutom väl icke uteslutet vi själva senare kunna finna anledning på nytt driva ärendet på högsta nivå.

Sohlman.

KOPIA KOPIA

Coll.:

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

20

Från **Moskva**

Avsänt den 9/2 19 59 kl. 18.36

Inkom den 9/2 19 59 kl. 18.55

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

P 2 Ju I

35.

Överlämnat noten Edert chiffer 18 till vice utrikesministern Zacharov 9 februari. Denne sade sig komma vidarebefordra noten till Zorin som nu övertagit skandinaviska ärendena. Zacharov tillade först att såvitt han erinrade sig slutgiltigt svar redan lämnats sovjetisk sida i ärendet men sade sig sedan när jag beredde mig svara ej överhuvudtaget vilja göra något uttalande eftersom han ej längre zuständig. Under sådana förhållanden begränsade jag mig till att säga att jag stode till Zorins disposition om han önskade tala med mig. För dagen hade jag emellertid intet att tillfoga utöver noten.

Sohlman

KOPIA KOPIA

Coll.:

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

28

Från Moskva

Avsänt den 6 / 3 19 59 kl. 2034

Inkom den 6 / 3 19 59 kl. 2040

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

55.

Vårt chiffer 35.

Rodionov idag till mig överlämnat svarsnote Wallenberg vari bland annat förklaras undersökningen som företagits i enlighet med svenska regeringens önskan icke bringat i dagen nya uppgifter i denna fråga och har visat att de i ambassadens note omnämnda informationer om W:s vistelse Vladimir icke ha bekräftats" fullständig text kurirsändes lördag. Jag förbehöll mig återkomma efter instruktion.

Sohlman

Coll.:

COPY

KOPIA
KUNGL SVENSKA
BESKICKNINGEN

ang. Raoul Wallenberg.

Moskva den 6 mars 1959.
Nr. 187 2 bil.
Strängt förtroligt
HP 80

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena

I anslutning till beskickningens meddelande i särskild ordning får jag härmed vördsamt inberätta, att ambassadören Rodionov idag till mig överlämnat här i översättning bifogade note utgörande svar på ambassadens framställning den 9 nästlidne februari angående Raoul Wallenberg.

Efter att ha rekapitulerat den svenska hemställan om att man på rysk sida måtte söka verifiera vissa informationer, enligt vilka Wallenberg efter år 1947 skulle ha befunnit sig i fängelse i Vladimir, framhålles i ministeriets svar, att ryska regeringen i sitt memorandum den 6 februari 1957 framlagt alla de informationer ifråga om Wallenberg, som erhållits som ett resultat av noggrann och allsidig kontroll och som lett till slutsatsen att Wallenberg avled i juli 1947. I anslutning härtill uttales, att den förnyade undersökning, som nu företagits på svenska regeringens önskan, icke bringat i dagen nya uppgifter i frågan och "har visat att de i ambassadens note omnämnda informationerna om Wallenbergs vistelse

i fängelse i Vladimir icke ha bekräftats".

Efter att ha genomläst noten förklarade jag mig komma att omedelbart vidarebefordra dess innehåll till svenska regeringen och förbehöll mig samtidigt att på grundval av eventuella nya instruktioner återkomma till frågan.

Rolf Sohlman

Moskvas skriv. med sovjetiska svaret.

Utr.-rådet A Strøm 19/3 -59

[illegible]

Avskrift av chiffertelegram från
UD till besk.Moskva, nr 33,
den 19.3.1959

Från Belfrage. Jag har nämnt för Excellensen om vårt samtal i W-frågan. Han tyckte nog att Du inte borde beröra saken.

Strängt förtroligt.

P.M.

Då jag idag råkade ambassadrådet Borisov vid sovjetambassaden, kom samtalet in på ministerpresidenten Chrustjevs förestående besök. Borisov frågade, om vi i vår planering reserverat någon tid för politiska överläggningar. Jag sade, att vi preliminärt tänkt föreslå, att några timmar under någon av de första dagarna skulle ägnas åt sådana överläggningar. På vidare fråga av Borisov, vad som enligt vår åsikt lämpligen kunde avhandlas under dessa överläggningar, sade jag, att man väl finge tänka sig dels ett allmänt meningsutbyte om det aktuella världsläget, dels en genomgång av de svensk-sovjetiska ärendena. Jag föreställde mig, att man i sistnämnda avseende både från svensk och sovjetisk sida kunde ha ett intresse av att låta de frågor, som hade någon aktualitet, passera revy under ett samtal mellan regeringscheferna. Jag tillade, att en av dessa frågor sannolikt måste bli Wallenbergsaken. Varken den svenska opinionen eller svenska regeringen kunde ju anse denna fråga utagerad. Av det sovjetiska svaret i februari 1957, vilket icke lämnade något definitivt besked om Wallenberg öde, hade framgått , att man dock heller å sovjetisk sida uteslöt möjligheten, att nya upplysningar kunde framkomma i saken. Borisov gjorde inga kommentarer till detta uttalande.

Stockholm den 8 maj 1959.

Sverker Åström

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Pressbyrån

Pressmeddelande torsdagen den 28 maj 1959.

I sin note till den sovjetiska regeringen den 19 februari 1957 uttalade svenska regeringen, att den förbehöll sig att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Raoul Wallenberg, som bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

De svenska myndigheterna har fortsatt att noggrant pröva alla spår som avser Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen. Härvid har det till deras kännedom kommit flera utsagor från personer, som återkommit från sovjetisk fångenskap, av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva.

Med anledning av dessa uppgifter hemställde svenska regeringen i en note, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

F1

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Från Moskva
Avsänt den TELEX 19 kl.
Inkom den 27 6 19 59 kl. 1910
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

142.

Primo. Rodionov den 27 juni gjort följande muntliga förklaring som i hans på stående fot lämnade översättning lät:

"Le ministre m'a chargé de vous donner la communication suivante à propos de M. Raoul Wallenberg. Fin mai 1959 presse suédoises a publié articles contenant l'information que le citoyen suédois Raoul Wallenberg se trouverai jusqu'à maintenant en URSS. Dans ces articles on se référait aux soit disant témoins qui aurait vu M. Raoul Wallenberg en URSS après 1947. En connection avec ses informations suédoises je crois qu'il est nécessaire de vous dire ce qui suit. MID dans son mémorandum six février 1957 a communiqué comme résultat d'une enquête approfondie et complète faite conformement à la demande du gouvernment suédois en 1957 qu'il était établi que M. Raoul Wallenbe mourut en 1947 auxquels se référant certains journaux suédois sont inventés de fond en comble. MID prie de faire savoir ce que je viens de dire à Mme von Dardel la Mère de M. Raoul Wallenberg qui s'est addressée au président du conseil Chrustjov en le démandant le sort de son fils. En même temps le côté sovietique exprime l'éspoir que le côté suédois prendre dans la question de Raoul Wallenberg une telle attitude qui ne permettrait pas à certains élément d'utiliser dans le futur cette question dans le but d'envenimer les rélations sovieto - suédoises.

Secundo. Med förbehåll återkomma enligt instruktion sade jag mig komma vidarebefordra. Beträffande sakliga innehållet sade jag mig preliminärt fått intrycket MID nu ginge längre än tidigare i sitt påstående R.W. vore död, varvid jag hänvisade till upplägningen uttalanden 1957 års sovjetmemorandum. Rodionov förnekade detta. Beträffande slutfrasen sade jag svenska regeringens ställning var klar sedan den angivits i vårt svar sagda memorandum samt vår fråga helt nyligen. Jag utgingo från man här visste svenska myndigheterna hel främmande för sådana syften varför vissa element nu potentiellt beskylldes. Rodionov bekräftade detta. Personligen underströk han ånyo R.W. död och att d s.k. vittnena ingive fru von Dardel för vars känslor man hade full förståelse falska förhoppningar och därför beredde henne oberättigat ytterligare lidande

Coll.:

[illegible]ligt som de skadade våra relationer. I samband med en min fråga [illegible] han sig ej behöva konstatera att om R.W.,vilket ej vore fallet, [illegible]mmes här skulle han givetvis hemsändas.

Schlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Från Moskva
Avsänt den [illegible] 19 kl.
Inkom den 27 6 19 59 kl. 1910
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

142.

Primo. Rodionov den 27 juni gjort följande muntliga förklaring som i hans på stiende fot lämnade översättning lät:

"Le ministre m'a chargé de vous donner la communication suivante à propos de M. Raoul Wallenberg. Fin mai 1959 presse suédoises a publié articles contenant l'information que le citoyen suédois Raoul Wallenberg se trouverait jusqu'à maintenant en URSS. Dans ces articles on se référait aux soit disant témoins qui aurait vu M. Raoul Wallenberg en URSS après 1947. En connection avec ses informations suédoises je crois qu'il est nécessaire de vous dire ce qui suit. MID dans son mémorandum six février 1957 a communiqué comme résultat d'une enquête approfondie et complète faite conformement à la démende du gouvernement suédois en 1957 qu'il était établi que M. Raoul Wallenberg mourut en 1947 auxquels se référant certains journaux suédois sont inventés de fond en comble. MID prie de faire savoir ce que je viens de dire à Mme von Dardel la Mère de M. Raoul Wallenberg qui s'est addressée au président du conseil Chrustjov en le demandant le sort de son fils. En même tempe le côté sovietique exprime l'espoir que le côté suédois prendre dans la question de Raoul Wallenberg une telle attitude qui ne permettrait pas à certains élément d'utiliser dans le futur cette question dans le but d'envenimer les rélations sovieto - suédoises.

Secundo. Med förbehåll återkomma enligt instruktion sade jag mig komma vidarebefordra. Beträffande sakliga innehållet sade jag mig preliminärt fått intrycket MID nu ginge längre än tidigare i sitt påstående R.W. vore död, varvid jag hänvisade till upplägningen uttalanden 1957 års sovjetmemorandum. Rodionov förnekade detta. Beträffande slutfrasen sade jag svenska regeringens ställning var klar sedan den angivits i vårt svar sagda memorandum samt vår fråga helt nyligen. Jag utginge från man här visste svenska myndigheterna helt främmande för sådana syften varför vissa element nu potentiellt beskylldes. Rodionov bekräftade detta. Personligen underströk han ånyo R.W. död och att de s.k. vittnena ingåve fru von Dardel för vars känslor man hade full förståelse falska förhoppningar och därför beredde henne oberättigat ytterligare lidande

Coll.:

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

20

Från Moskva

Avsänt den TEEEX 19 kl.

Inkom den 29/ 6 19 59 kl. 1515

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

P2 Eu-I

143.

För Åström.

Primo. Vårt chiffer 142, secundo. Tillägg för tydlighetens skull efter "Rodionov förnekade detta" följande mening. "Redan sagda memorandum konstaterade att R. Wis död vore un fait etabli". När jag med stöd av den ryska texten - den enda han hade tillgänglig - hävdade att sådant konstaterande då ej skett svarade han slutligen med en fråga om han möjligen ej kunde ryska.

Secundo. De meningar jag ovan åsyftade lyder i Rodionovs handskrivna ryska text. "Bylo vyjavleno tjto Raoul Walenberg skontjalsja 1947. Takim obrazom fakty ego smerti sledujet stjitat ystanovlenj".

Sohlman

KOPIA KOPIA

20

Åström/Leifland/AVS

13.7.59

CHIFFER

sjöborgsutredningen

P 2 Eu1

Svensk
M o s k v a .

Handbrev Lind/Sohlman 8 juli. Ni anmodas överlämna beskedet såsom ett i princip muntligt meddelande med följande ändring i avsnittet om Mulle och Rehekampff: citat (förmodligen 1951/52 (Mulle), 1950/51 (Rehekampff) slutcitat ersättes med orden citat i början av 1950-talet slutcitat.

Cabinet

STATSDEPARTEMENTEN

Meddelande

M+H
Tab 1
R 2

Från	Datum	Till

Ärende

utkast + medd +

MID (översänt av hbr 8/7-59)

till kab sekr 29/5-64

Au

Dep 350 12 48 4000×100 482046

Leifland/BB 16 juli 59

Chiffer

Sjöborgsutredningen.

P 2 Eu I

Svensk
M o s k v a

128 Telefonsamtal Leifland/Ryding. Orden cit österrikiske medborgaren O. Schöggl, född den 21.2.1917 slutcit utbytes alltså mot orden cit en österrikisk medborgare slutcit. Även i övrigt utbytes ordet Schöggl mot ordet österrikaren eller dylikt.

Cabinet

20

Leifland/AVS 16.7.59

CHIFFER

sjöborgsutredningen P 2 Eu1

Svensk
Moskva

Vårt 120 och 128. Angeläget, därest så möjligt, meddelandet överlämnas senast måndag förmiddag. Benäget tela när ni fått företräde.

Cabinet

Lundberg
~~Jarring~~/AVS

20

23.2.56

CHIFFER
BUD

sjöborgsutredningen

83

Svensk
Moskva.

För Sohlman från kabinettssekreteraren.
Primo. Beträffande det stycke i mitt handbrev 16 dennes som börjar nederst på första sidan torde endast böra sägas, att konkreta skäl föreligger att antaga, att säkerhetspolisen dolt W. för andra ryska myndigheter.
Secundo. Weindorf och Daniel är ryssar. Efter samråd med Lindh hyser jag ej betänklighet mot att även dessa namn nämnas. Weindorf är ett namn som torde förekomma i Sovjet.
Tertio. Det muntliga beskedet bör framföras vid första tillfälle. Motsvarande uppgifter skall lämnas vid notens överlämnande. Tidpunkten meddelas senare.

Cabinet

P 2 Eu I
29

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (PUD)

Från **Moskva**

Avsänt den **24/2** 19 **56** kl. **1302**

Inkom den **24/2** 19 **56** kl. **1630**

Utskrivet i **4** ex. Detta är ex. nr 3

100.

För Kabinettssekreteraren personligen. Eder chiffer 83, tertio. Utgår från att jag bör utnyttja första tillfälle, som erbjuder sig men icke begära särskilt företräde för Bulganin, vilket skulle innebära ohövlighet mot Molotov, med vilken jag givetvis bör tala först, om jag så att säga går tjänstevägen. För besök hos Molotov synes mig å andra sidan bäst att samtidigt lämna note. Kunna Daniel och Weindorf möjligen vara av judiskt eller baltiskt ursprung?

Sohlman

KOPIA KOPIA

Coll.: ly

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (PUD)

Från Moskva

Avsänt den 24 /2 1956 kl1500

Inkom den 24 /2 1956 kl1630

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

20

P 2 Ex

105.

För Kabinettsekreteraren personligen.

Vårt chiffer 100. Mongolen bjudit mottagning 27 dennes. Då eventuell möjlighet kan erbjudas samtal Bulganin hemställes sådana eventuella ytterligare instruktioner, som må befinnas påkallade.

Sohlman.

KOPIA KOPIA KOPIA

Coll.:

Lundberg/DS

21

25/2 56

BUD
Chiffer

sjöborgsutredningen

P 2 Eu[I]

Svensk
Moskva

92 Edert 100. Båda namnen förekommer i Moskvas telefonkatalog. Edert 105. Inga ytterligare instruktioner.

Cabinet

P 2 Eu I 28

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva
Avsänt den 28/2 19 56 kl. 1300
Inkom den 28/2 19 56 kl. 1615
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

108.

För Kabinettssekreteraren personligen. Trots att självaste Tsedenbal presiderade vid mongolernas mottagning deltogo å sovjetisk sida endast halvgudar. Begagnade därför tillfället att säga Terabin, vilken nu som protokollchef verkar i Bulganins närmaste omgivning och dessutom enda närvarande som veterligen haft med RW-saken att göra, att jag hoppades Terabin ville hjälpa till att lösa denna för våra förbindelser så viktiga fråga. Terabin sade sig sedan fem år befatta sig därmed. Då jag genmälde, att jag nu i nio år arbetat med saken och insisterade, att man måste finna RW, svarade Terabin, att detta vore mycket svårt "Ni vet" tillade han, "huru förhållandena voro på den tiden". Jag sade vi kunde hjälpa sovjetmyndigheterna med fakta förande var RW befunnit sig och vilka som haft att göra med honom. Jag utgår från, att Terabin rapporterar.

Sohlman

KOPIA

Coll.:

P 2 Ea I 20

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 7 β 1956 kl. 1300

Inkom den 7 β 1956 kl. 1555

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

Gea

137.

Personligt för Kabinettssekreteraren.

Den 6 mars talat med Bulganin, Hrusjtjov och Semenov enligt Dina instruktioner samt även senare med Tarabrin, till vilken jag även överlämnade uppteckning enligt Edert chiffer 78, 81 och 83. Med de tvenne förstnämnda blev jag avbruten efter min förklaring och endast till Bulganin, Semenov och Tarabrin kunde jag nämna namn. Hrusjtjov sade sig känna till ärendet med ej dess detaljer. Båda lyssnade uppmärksamt. Bulganin konstaterade sedan vid konversation i allmän grupp, att vi ej, som han hoppats, kunnat slutföra samtalet, då passande tillfälle ej erbjöde sig. Semenov förordade - i sin på grund av resa med Hansen förestående frånvaro Moskva - jag lämnar uppgift på namnen till Gribanov men vidhöll i princip tidigare uttalande såväl att RW ej är här som att om han funnes han givetvis skulle få hemresa. Jag gav som sagt uppgifterna i stället till Tarabrin, som efteråt, enligt vad jag kunde konstatera, talade med Serov. Tarabrin bad att få ge mig det personliga rådet, att RW-saken ej måtte upptagas som punkt ett vid Erlanders besök - enär bakslag kunde befaras - utan som viktig senare fråga. Han sade liksom Sa[illegible] sig förstå dess betydelse ur vår synpunkt. Jag betonade givetvis för alla mina interlokutörer vikten av att klarhet nåddes i detta ärende, även ur Sovjets synpunkt. Återkommer efter att närmare och utan påverkan av ovidkommande med samvaro ryssar danskar förenade förhållanden ha övervägt saken.

Sohlman.

Coll.:

Stockholm den 8 mars 1956.
Strängt förtroligt. 3 bil.

Broder,

./. Härmed ber jag få översända avskrift av en note i Wallenberg-ärendet, som Excellensen i morgon kommer att överlämna till Rodionov. Noten överlämnas även
./. i översättning till ryska. Vidare bifogas det i noten omnämnda intyget, som undertecknats av två f.d. justieråd.

./. Jag översänder ävenledes en uppteckning med rubriken "Att framföras muntligt". Undén har ännu icke avgjort om namnen i denna uppteckning skola nämnas för Rodionov. Eventuellt kommer han endast att hänvisa till att Du redan framfört dessa till ryska vederbörande.

/G. Jarring/

Ambassadören S o h l m a n,
Moskva.

Exp. 8.3.56
(m. kurir 191.)

Utkast till note.

Den 8 november 1955 meddelade Utrikesminister Undén Sovjetunionens ambassadör i Stockholm, att den svenska regeringen förfogar över överväldigande bevis om att den svenske medborgaren, legationssekreteraren vid Kungl.Maj:ts beskickning i Budapest Raoul Wallenberg förts till Sovjetunionen och där insatts i fängelse anklagad för spioneri.

Detta meddelande utgjorde ett led i de sedan mer än 10 år till Sovjetunionens regering från den svenska regeringen riktade talrika démarcherna i avsikt att klarlägga Raoul Wallenbergs öde efter det han togs i sovjetryskt förvar i Budapest i mitten av januari 1945.

Tidigare har sålunda i Moskva den 29 september 1954 överlämnats ett utförligt memorandum, i vilket bland annat redogjorts för vilka krav den svenska regeringen ställt på de utsagor angående Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen för att de ska skola kunna godtagas såsom fullt tillförlitliga.

Efter det ovan nämnda meddelandet den 8 november 1955, i vilket ävenledes uttalades, att det svenska

utrikesdepartementet på senare tid av från sovjetrysk fångenskap återvända personer erhållit ytterligare bevis om Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, har detta material minutiöst granskats och jämförts. Vidare har ytterligare ett stort antal vittnesmål inkommit och genomgått samma noggranna behandling. Allt detta bevismaterial fyller de uppställda kraven på full tillförlitlighet.

Ett stort antal av utsagorna om Raoul Wallenbergs omhändertagande av ryska myndigheter i Budapest och hans senare vistelse såsom fånge i Sovjetunionen ha under edlig förpliktelse undertecknats av vederbörande uppgiftslämnare och legaliserats av notarius publicus. Dessa utsagor ha därefter ingående granskats av juridiska experter och ett intyg om att enligt svensk rätt full bevisning föreligger om Raoul Wallenbergs omhändertagande av sovjetryska myndigheter i Budapest och om hans fångenskap i Sovjetunionen bifogas. (Detta intyg är undertecknat av två f.d. medlemmar av Sveriges Högsta Domstol.)

Den svenska regeringen fäster de största förhoppningar vid Presidentens i Sovjetunionens Högsta Råds Presidium Voroshilov och Premiärminister Bulganins tidigare gjorda uttalanden om att Raoul Wallenberg skulle hemsändas till

Sverige därest han påträffades i Sovjetunionen.

För att underlätta Sovjetunionens regerings arbete vid efterforskningarna av Raoul Wallenberg är den svenska regeringen beredd att ställa svenska experter med sådan kännedom om fallet Wallenberg till sovjetryska vederbörandes förfogande, att det starkt skulle kunna bidraga till ett snabbt återfinnande av Wallenberg.

Med anledning av vad som ovan anförts anser den svenska regeringen att alla förutsättningar föreligga för att kunna uppspåra Raoul Wallenberg och att återsända honom till Sverige.

Slutligen önskar den svenska regeringen fästa Sovjetunionens regerings uppmärksamhet på den utomordentligt stora vikt som regeringen och den svenska allmänna opinionen fäster vid detta ärende och vill betona, att en tillfredsställande positiv lösning av denna fråga endast kan bidraga till att stärka de goda relationerna mellan de båda länderna. Det torde därför vara ett gemensamt stort intresse för de båda ländernas regeringar att ömsesidigt bistå varandra i denna fråga och räknar därför den svenska regeringen med Sovjetunionens regerings helhjärtade och fulla insats vid lösandet av detta trängande problem.

Den 8 november 1955 meddelade Utrikesminister Undén Sovjetunionens ambassadör i Stockholm, att den svenska regeringen förfogar över överväldigande bevis om att den svenske medborgaren, legationssekreteraren vid Kungl. Maj:ts beskickning i Budapest Raoul Wallenberg förts till Sovjetunionen och där insatts i fängelse anklagad för spioneri.

Detta meddelande utgjorde ett led i de sedan mer än 10 år till Sovjetunionens regering från den svenska regeringen riktade talrika démarcherna i avsikt att klarlägga Raoul Wallenbergs öde efter det han togs i sovjetryskt förvar i Budapest i mitten av januari 1945.

Tidigare har sålunda i Moskva den 29 september 1954 av ambassadör Sohlman överlämnats ett utförligt memorandum, i vilket bland annat redogjorts för vilka krav den svenska regeringen ställt på de utsagor angående Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen för att dessa skola kunna godtagas såsom fullt tillförlitliga.

Efter det ovan nämnda meddelandet den 8 november 1955, i vilket ävenledes uttalades, att det svenska

Till De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ambassad,
Stockholm.

Överl. av Exc. till Rotionov
den 10.3.56

Utrikesdepartementet på senare tid av från sovjetrysk fångenskap återvända personer erhållit ytterligare bevis om Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, har detta materiel minutiöst granskats och jämförts. Vidare har ytterligare ett stort antal vittnesmål inkommit och genomgått samma noggranna behandling. Allt detta bevismaterial fyller de uppställda kraven på full tillförlitlighet.

Ett stort antal av utsagorna om Raoul Wallenbergs omhändertagande av ryska myndigheter i Budapest och hans senare vistelse såsom fånge i Sovjetunionen ha under edlig förpliktelse undertecknats av vederbörande uppgiftslämnare och legaliserats av notarius publicus. Dessa utsagor ha därefter ingående granskats av juridiska experter och ett intyg om att enligt svensk rätt full bevisning föreligger om Raoul Wallenbergs omhändertagande av sovjetryska myndigheter i Budapest och om hans fångenskap i Sovjetunionen bifogas.

Den svenska regeringen fäster de största förhoppningar vid Presidentens i Sovjetunionens Högsta Råds Presidium Vorosjilov och Premiärminister Bulganins tidigare gjorda uttalanden om att Raoul Wallenberg skulle hemsändas till Sverige därest han påträffades i Sovjetunionen.

Med anledning av vad som ovan anförts anser den svenska regeringen att alla förutsättningar föreligga för att kunna uppspåra Raoul Wallenberg och att återsända honom till Sverige.

Slutligen önskar den svenska regeringen fästa Sovjetunionens regerings uppmärksamhet på den utomordentligt stora vikt som regeringen och den svenska allmänna opinionen fäs-

ter vid detta ärende och vill betona, att en tillfredsställande positiv lösning av denna fråga endast kan bidraga till att stärka de goda relationerna mellan de båda länderna. Det torde därför vara ett gemensamt stort intresse för de båda ländernas regeringar att ömsesidigt bistå varandra i denna fråga och räknar därför den svenska regeringen med Sovjetunionens regerings helhjärtade och fulla insats vid lösandet av detta trängande problem.

Stockholm den 9 mars 1956.

Stämpel

Avskrift.

Undertecknade, förutvarande ledamöter av Högsta Domstolen i Sverige, hava hos svenska utrikesdepartementet tagit del av ett större antal upptecknade utsagor angående den svenske medborgaren legationssekreteraren vid Kungl. Maj:ts beskickning i Budapest Raoul Wallenberg samt vissa andra handlingar som äga samband därmed. De som avgivit utsagorna äro italienska, schweiziska, tyska, ungerska och österrikiska medborgare samt statslösa personer. De flesta av dem hava tidigare befunnit sig i sovjetrysk fångenskap.

Utsagorna hava avgivits inför medlemmar av den svenska utrikesförvaltningen och den svenska statspolisen och äro, då omständigheterna vid avgivandet det medgivit, legaliserade av notarius publicus.

Av utrikesdepartementets instruktioner till de personer som inhämtat uppgifterna och av dessas promemorior över de förda samtalen samt av de undertecknade utsagorna framgår att innehållet i utsagorna icke rönt påverkan av frågor eller annat som kunnat vara ägnat att förvanska berättarnas egen minnesbild av de händelser de själva upplevat och skildrat.

Uppgifterna grunda sig på dels personlig kontakt (gemensam cellvistelse) med Raoul Wallenberg, dels kontakt med honom genom meddelanden i fängelser och dels på berättelser, lämnade till uppgiftsgivarna av fångar vilka haft personlig eller annan kontakt med Wallenberg. Utsagorna äro för övrigt rika på detaljer av den art att kännedom

därom icke gärna kunnat vinnas på annat sätt än nu nämnts.

Dessa uppgifter från olika håll och avseende skilda tidpunkter äro - ändock att de givits oberoende av varandra - i väsentliga avseenden överensstämmande, och de särskilda utsagorna stödja varandra.

På grund av vad i ärendet förekommit få vi uttala, att det enligt vår mening ej föreligger något tvivel om att Raoul Wallenberg, efter det han i mitten av januari 1945 ställts under effektivt ryskt förvar, senare befunnit sig som fånge i Sovjetunionen, och att det åberopade materialet enligt svensk rätt innefattar bindande bevisning därom.

Stockholm den 2 mars 1956.

Rudolf Eklund
f.d. Justitieråd

Erik Lind
f.d. Justitieråd

Att framföras muntligt.

Vid utredningsarbetet som från svensk sida bedrivits rörande klarläggandet av Raoul Wallenbergs öde har framkommit, att vissa sovjetryska polisofficerare ha kännedom om Wallenbergs vistelse i sovjetrysk fångenskap.

Sålunda ha fyra från sovjetrysk fångenskap återvända personer med säkerhet uppgivit namnet:

Överstelöjtnant A.I. Weindorf

Tre personer ha med säkerhet uppgivit namnen:

Major Daniel (lämnade sin befattning 1946)

Kapten Solovov

Två personer ha med säkerhet uppgivit namnet:

Major Asenkratov

En person har med säkerhet uppgivit namnet

Major Kobljanskij

En person har med ett visst mått av vaghet uppgivit namnet: General Karbulov

För samtliga namn gäller förbehåll för stavningen.

Det har även vid utredningsarbetet framkommit, att Raoul Wallenberg under 1946 satt i cell 203 i Lefortovskaja-fängelset i Moskva.

P. 2 Eu 20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 10/3 1956 kl. 1332

Inkom den 10/3 1956 kl. 1350

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

146.

För Kabinettsekreteraren.

Då jag träffar vissa av sovjetledningen 10 och 11 mars - i dag lunch med Molotov - tacksam omgående erfara Rodionovs reaktion vid samtalet med Excellensen 9 mars.

Sohlman.

KOPIA KOPIA

Coll.:

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 10/ 3 1956 kl. 21.45

Inkom den 10/ 3 1956 kl. 21.30

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

P 2 Eu I 20

149. För Jarring personligen.

Ditt handbrev den 8 mars sidan 2. Till mig ha Bulganin och Morosjilov endast uttalat sig som framgår av våra chiffer 117 och 284 ifjol, d.v.s. "fanns han etc." i bemärkelsen "befinna sig". Om ej andra uttalanden av Bulganin och Vorosjilov avses, befarar jag, att vi kunna ha försvagat vår egen position. Om åberopade uttalanden till mig avses, undrar jag, varför jag ej fått yttra mig om notens formulering av denna punkt. Observera att Gustav Nilsson godkänt texten i vårt chiffer 284.

Sohlman.

KOPIA KOPIA KOPIA

Coll.:

Lorentzon/ S.F.

29

den 10 mars 56

112. Chiffer
BUD.

ang. Sjöborgsutredningen.

Svensk Moskva.

Edert chiffer 146. Excellensens sammanträffande med Rodionov blev uppskjutet till i dag kl. 11. Vid överlämnandet av noten, till vilken var fogad avskrift av de två justitierådens intyg, framhöll Excellensen att UD:s efterforskningar efter R.W. varit framgångsrika och att särskilt den senaste tidens utfrågningar krigsfångar på ett värdefullt sätt kompletterat tidigare uppgifter. En fånge hade exempelvis kunnat meddela att R.W. den 31 januari 1945 infördes i cell 123 i Ljubljanka. Under samtalet gjorde Rodionov den invändningen att man inte gärna kan tro mera på sådana personer som utfrågats eller lämnat uppgifter än på de sovjetiska myndigheterna. Excellensen hänvisade till att Sovjetregeringen tydligen inte haft kontroll över allt vad Beria kunnat ställa till med. Vidare nämnde han att det var oss bekant från andra länder att personer, vars existens av sovjetiska vederbörande förnekats, dock kommit till rätta. Excellensen utlovade att vi så småningom skulle till Sovjetregeringens disposition ställa det bevismaterial som förelåg. Han antydde i detta sammanhang att Jarring som medföljer Erlander kunde vara behjälplig vid genomgång av materialet tillsammans med sovjetiska representanter.

Cabinet.

KUNCL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P. M.

Jag hade bett ambassadör Rodionov besöka mig i dag. Sedan han först berört några frågor i samband med statsministerns resa till Sovjetunionen, tog jag upp mitt ärende.

Jag framhöll att statsministern enligt vad jag visste redan meddelat honom sin avsikt att under besöket i Moskva resa frågan om svenskar som funnes i Sovjetunionen och önskade återvända till Sverige, i första rummet fallet Raoul Wallenberg. Rodionov insköt att det inte fanns något annat fall men jag invände, att jag trodde ambassaden i Moskva var sysselsatt också med några andra fall.

Eftersom jag haft många tillfällen tala med ambassadören om fallet Wallenberg, ville jag inte nu gå närmare in på fallet, framhöll jag. Jag endast ville påminna om att man på rysk sida givit det svaret på våra talrika démarcher, att W. inte kunnat återfinnas i Sovjetunionen och att han överhuvud inte funnits där. Men under senare tid hade också auktoritativa ryska representanter - Bulganin och Vorosjilov - sagt att, om han återfunnes, skulle han bli skickad tillbaka.

Svenska utrikesdepartementet hade som bekant sedan många år sökt samla upplysningar om W:s öde genom kontakttagande med från Sovjet hemvändande krigsfångar. Ansträngningarna hade varit framgångsrika och på senaste tiden hade vi fått vårt material avsevärt kompletterat. Jag kunde nämna

som exempel att vi kommit i beröring med en hemkommen tysk krigsfånge som berättat att W. den 31 januari 1945 infördes i den cell i Lubjanka-fängelset, där han själv satt. Cellens nummer var 123. Uppgifterna om W. var detaljerade och trovärdiga. Jag nämnde också, att flera av våra vittnen blivit särskilt utfrågade, under förhör som verkställts av officerare, sannolikt från säkerhetspolisen, om sin kännedom om W. eller dennes chaufför Langfelder, som också varit internerad i Sovjetunionen.

När jag tidigare omnämnt krigsfångars vittnesberättelser, hade ambassadören sagt att dylika vittnesmål kan vara historier, som krigsfångar dukar upp. Jag hade emellertid anmodat ett par framstående svenska jurister med stor erfarenhet uttala sig om bevisvärdet av föreliggande vittnesberättelser. De hade skrivit ett utlåtande som jag nu överlämnade.

Jag nämnde vidare att Sohlman överlämnat namnen på vissa polisofficerare, vilka nämnts av några vittnen, som av dem blivit förhörda angående W. Därigenom borde uppspårandet av W. underlättas. Jag hoppades nu att de ryska myndigheterna skulle intensifiera sina efterforskningar och därmed förbereda ärendet när det tas upp i Moskva. Eftersom Jarring skulle medfölja till Moskva, kunde han hjälpa till att gå igenom materialet tillsammans med ryska representanter.

Slutligen nämnde jag att jag i en not erinrat om vissa fakta i saken och jag överlämnade denna i rysk och svensk text.

Ambassadören läste ej noten i dess helhet men sade i anledning av hänvisningen strax i början till vårt samtal i november 1955, att från Moskva svarats att ingenting funnes att tillägga i saken.

Han var inte jurist och ville inte ingå på själva saken men framhöll på det mänskliga planet några synpunkter.

Om ett liknande fall uppstode i den form att sovjetryska ambassaden efterforskade en rysk medborgare som troddes befinna sig i Sverige, så vände sig ambassaden till svenska utrikesdepartementet för ett besked. Bleve svaret negativt, utginge man från att utrikesdepartementet talade sant och skulle inte

fästa vikt vid allehanda uppgifter och rykten från enskilda av motsatt innebörd. Rent mänskligt förstode han fallet Wallenberg. Han hänvisade till att hans egen syster förlorat en son i kriget, om vilken han ingenting hört. Hon ville inte nöja sig med detta och vore nu mentalt rubbad av sorg. Men vad kunde man göra?

Han sade vidare att sovjetregeringen önskade goda förbindelser med Sverige. Den kunde inte ha något skäl att hålla kvar en person som svenska regeringen är så intresserad av.

Jag instämde i det sista resonemanget. Det vore svårt att finna något skäl för W:s kvarhållande. Jag kan inte ge några förklaringar utan blott ha hypoteser.

En sådan grundar sig på det faktum, att under Berias regim inom säkerhetspolisen tydligen grova missbruk förekommit. Detta hade sovjetregeringen själv understrukit i ett visst sammanhang. Ehuru jag inte kände till hur den ryska byråkratin arbetade, frågade jag mig om inte läget kunde vara det att säkerhetspolisen från början avgivit en osann rapport, vari förklarades att W. inte fanns i Sovjetunionen. Därefter kanske senare efterforskningar stannat vid denna tidigare rapport såsom definitivt besked, grundat på fakta.

Rodionov svarade att Beria visserligen varit en missdådare, men man finge inte därför anse att hela polisväsendet vore av samma art.

Under det fortsatta samtalet yttrade jag också, att vi kände till flera fall från andra länder, där sovjetregeringen förklarat, att en eftersökt person inte fanns i Sovjetunionen. Sedan, efter flera år, hade han dock dykt upp och fått lämna Sovjet. Samtalet slutade med att Rodionov sade sig skola rapportera hem vad jag sagt.

Stockholm den 10 mars 1956.

(u.) Östen Undén

Stockholm den 12 mars 1956.
Strängt förtroligt. 1 bil.

Broder,

./. I anslutning till mitt handbrev den 8 dennes ber jag härmed få översända den inofficiella ryska översättningen av den till ovannämnda handbrev fogade noten. Den ryska översättningen var ännu icke klar då handbrevet den 8 mars expedierades.

/u/ G.Jarring

Ambassadören S o h l m a n ,
Moskva.

Exp. 12/3-56

P 2 Eu I

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 14 3 19 56 kl. 1500

Inkom den 14 3 19 56 kl. 1625

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 3

163.

För Kabinettssekreteraren personligen.

Faktum att Hedlunds och Jarrings deltagande i statsministerns resa ej nämnts i här offentliggjorda Tasstelegrammet vårt enclair 60 torde om jag ej misstager mig på rysk psykologi knappast båda gott för våra möjligheter få hem R.W.

Sohlman.

KOPIA KOPIA KOPIA

Coll.: h

P 2 Zu I 28

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 19/ 3 19 56 kl. 1535

Inkom den 19/3 19 56 kl. 1545

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

172.

För Kabinettssekreteraren.

Primo. Uppkallad till Gribanov med endast halvannan timmes varsel fick jag idag mottaga note Wallenberg av i översättning följande innehåll.

"Sovjets utrikesministerium betygar svenska ambassaden sin aktning och har med bekräftande av mottagandet av svenska regeringens note den 9 mars rörande svenske undersåten Raoul Wallenberg äran förklara följande. I samband med svenska myndigheters upprepade hänvändelser rörande Raoul Wallenbergs öde har från sovjetisk sida meddelats, att det såsom resultat av en genom vederbörande sovjetiska organ utförd kontroll fastställts, att Wallenberg icke befinner sig på Sovjetunionens territorium. Vad beträffar de i svenska regeringens nämnda note förekommande hänvisningarna till några slags vittnesmål om Wallenberg från krigsförbrytare, som i förtid befriats från ytterligare avtjänande av straff i Sovjetunionen, är det - vilket är fullkomligt uppenbart - omöjligt att såsom tillfyllestgörande och på något sätt trovärdiga godtaga dessa vittnesmål, vilka strida mot fakta framkomna som resultat av en noggrann undersökning. Utrikesministeriet finner nödvändigt bekräfta, att de förklaringar som tidigare lämnats företrädare för svenska regeringen av ledande personer i sovjetregeringen att Wallenberg icke finns på Sovjetunionens territorium, äro uttömmande och slutgiltiga. Utrikesministeriet har intet att tillägga till de ovan anförda förklaringarna".

Secundo. Gribanov hade inga kommentarer att göra. Jag sade, att jag utgick från att det var de sovjetiska myndigheterna välbekant, vilket intresse man ifrån svensk sida fäste vid denna för de svensk-sovjetiska förbindelserna högst viktiga angelägenhet. Gribanov nickade bifall. Det bevismaterial som legat till grund för den svenska framställningen hade av två medlemmar av högsta domstolen befunnits bindande. Sade mig utan instruktioner icke nu vilja göra några ytterligare kommentarer men underströk, att jag givetvis reserverade svenska regeringens hållning till notens innehåll. Jag vore på intet sätt beredd förklara, att ärendet härmed från svensk sida betraktades som avslutat.

Tertio. Fotokopia av noten följer med morgondagens kurir.

Petri

Coll.

Strängt förtroligt.

P.M.

I. Jag meddelade på uppdrag av Excellensen c:a kl.20.00 ambassadören Rodionov, att vi just mottagit ett meddelande från vår ambassad i Moskva om att en note överlämnats i Wallenberg-ärendet. Denna gick ut på att Wallenberg icke befunne sig på sovjetiskt territorium och detta meddelande vore definitivt. MID hade intet ytterligare att tillägga.

Jag sade ambassadör Rodionov, att jag - innan jag meddelade statsministern om den sovjetryska noten - ville framställa en helt personlig fråga till honom. Trodde han, att noten hade underställts Bulganin personligen, och ville man genom denna note - vilken jag personligen ansåg vara mycket olycklig - indikera att statsministern inte kunde diskutera fallet Wallenberg under vistelsen i Moskva. Ambassadör Rodionov framhöll, att han aldrig hört talas om noten, och att han självfallet inte hade någon uppfattning om Bulganin var underrättad eller ej. Han gick därefter omedelbart in på en lång utläggning om begreppet "svensk" och "f.d. svensk" i statsministerns "tre punkter", vilka vi diskuterat vid dagens lunch för sovjetiske ambassadören, och kritiserade ambassadör Sohlmans jämförelse med den danska presskommunikén, som endast hade innehållit ordet "dansk". Jag invände, att detta icke berörde den note som vi just erhållit. Jag sade ambassadör Rodionov, att den totalt negativa innebörden i noten gjorde det obehagligt för mig att framföra innehållet till statsministern, och det var därför jag

rent personligen nu vände mig till honom för att få de kommentarer han möjligen kunde ha att ge - i hopp att han kanske hade något att anföra som icke var fullt så negativt som noten. Jag tillade, att i den sovjetiska noten berördes icke vårt erbjudande att överlämna visst bevismaterial. Ambassadör Rodionov frågade hur jag trodde att reaktionen skulle bli hos statsministern. Jag svarade, att jag inte kunde uttala mig med bestämdhet härom, men jag utgick från att noten komme att väcka obehagligt uppseende, och att jag trodde att statsministern skulle vilja snarast diskutera den med regeringen. Ambassadör Rodionov bad mig att ringa om jag hade något ytterligare att meddela under kvällens lopp. Jag sade, att jag troligen ingenting mer hade att säga. Ambassadör Rodionov bad mig än en gång ringa om jag hade något att tillägga, vilket jag lovade.

II. Jag relaterade ovanstående för utrikes- och statsministrarna och uppringde därefter åter ambassadör Rodionov. Jag meddelade honom, att jag informerat statsministern om noten. Ambassadör Rodionov frågade om statsministerns reaktion. Jag svarade, att han var "surpris et triste". Jag meddelade vidare ambassadören, att noten skulle behandlas vid regeringssammanträde under morgondagen. Ambassadör Rodionov sade, att han sedan vårt föregående samtal läst genom vår note av den 9 mars. I den hade han ingenting funnit som tydde på att vi ville överlämna något material om Wallenberg. Jag svarade, att även om det inte stod i noten så hade Excellensen muntligen meddelat honom vår beredvillighet att ställa material till förfogande. Rodionov upprepade, att det inte fanns något om överlämnande av bevismaterial i vår note, och då var det ju inte så egendomligt om det inte stod något i den sovjetiska svarsnoten. Jag avslutade samtalet med att än en gång återkomma till statsministerns reaktion och underströk, att R. måste inse vad Wallenberg-saken betydde för regeringen och den svenska allmänna opinionen.

III. Ovanstående relaterades för Excellensen.

IV. C:a 10 minuter senare ringde ambassadör Rodionov mig igen och sade, att han nu läst igenom vad som förevarit mellan honom och Excellensen. Han ville för mig särskilt understryka, att han till Excellensen framfört, att Wallenberg inte befunne sig

i SSSR i enlighet med vad som redan tidigare meddelats oss den 8 november. Alltså innehöll den nya noten helt enkelt ett upprepande av vad som redan delgivits oss av honom, Rodionov, den 10 mars och tidigare i Moskva den 8 november. Dessutom läste Rodionov upp för mig sin P.M. om det samtal han fört med Excellensen den 10 mars, vari han mycket riktigt angav att Excellensen meddelat, att vi önskade ställa bevismaterialet till sovjetregeringens förfogande. Hans P.M. innehöll också uppgiften, att Excellensen erbjöd, att jag skulle stå till sovjetmyndigheternas förfogande i Moskva för att bistå med upplysningar vid behandlingen av bevismaterialet. Rodionov underströk flera gånger det meddelande han gjort den 10 mars och att detta byggde på ett meddelande av den 8 november, och att det kom från "rukovoditeli", "ledande personligheter", i Sovjetunionen och alltså inte författats av någon byråchef. Jag frågade, om vi därav kunde utläsa att dagens note likaledes vore författad av "rukovoditeli". Härpå svarade Rodionov, att därom kunde han icke uttala sig. Jag framhöll igen vår stora besvikelse över att vårt erbjudande att ställa bevismaterialet till förfogande helt förbigåtts med tystnad.

Stockholm den 19 mars 1956.

/Gunnar Jarring/

Kopia.

Kungl. Svenska Beskickningen

med sovjetisk note om Raoul Wallenberg.

Moskva den 19 mars 1956.

N:r 204.

HP 80. 2 bil.

Strängt förtrolig.

Noten "lånad" av Vitbokspärmen

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./. Jag får härjämte vördsamt i fotokopia och svensk översättning insända den note rörande Raoul Wallenberg som jag idag fått mottaga från chefen för sovjetiska utrikesministeriets skandinaviska avdelning Gribanov.

Översättning av noten samt redogörelse för vad i samband med dess överlämnande förekommit, har telegrafiskt i särskild ordning lämnats departementet.

Lennart Petri.

Jarring/AVS

20.3.56

CHIFFER
BUD

P 2 Eu[I]

Svensk
Moskva

Primo Ni bör till Gribanov på förmiddagen i morgon onsdag framföra följande meddelande:
"Svenska UD, som mottagit herr Gribanovs meddelande av måndagen, önskar informera sovjetiska utrikesministeriet om att statsminister Erlander har för avsikt att under sitt planerade besök i Moskva med premiärminister Bulganin upptaga bland andra frågor även fallet Wallenberg."
Secundo Tid hos Gribanov bör begäras först i morgon.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från **Moskva**

Avsänt den 21 / 3 19 56 kl. 0730

Inkom den 21 / 3 19 56 kl. 0855

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

P 2 Ru I

173.

Gribanov mottager mig den 21 mars klockan 1230, då jag avser framföra muntligt meddelande enligt Edert chiffer 122. Därest ändrade instruktioner, hemställer jag om omedelbart besked.

Sohlman

KOPIA KOPIA

Coll.:

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD.)

Från Moskva

Avsänt den 21 / 3 1956 kl. 1305

Inkom den 21 / 3 1956 kl. 1440.

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

29

AK

Urgent.

175.

Vårt chiffer 172.

Meddelande enligt Edert chiffer 122 framfört muntligen. Gribanov antecknade och sade sig komma vidarebefordra.

Sohlman.

KOPIA KOPIA

Coll.:

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P. M.

Jag överlämnade i dag till ambassadör Rodionov en p.m. innehållande de tre huvudfrågor, som statsminister Erlander önskade diskutera vid besöket i Sovjetunionen samt en p.m. innehållande det meddelande i Wallenberge-frågan, som ambassadör Schlman i dag överlämnar till herr Gribanov i MID.

Herr Rodionov hade inga invändningar att göra mot att Wallenberge-saken uttryckligen nämndes i vår promemoria i punkt 3. Vad han däremot omedelbart reagerade mot var uttrycket "f.d. svenskar". Vad menade vi med detta? Jag svarade, att, som han visste, ett antal svenskar från Kiruna utvandrat till Sovjetunionen och antagit sovjetiskt medborgarskap. De önskade nu återvända. Det var dessa och några liknande fall som statsministern önskade diskutera. Ambassadör Rodionov invände, att sådant kunde diskuteras på nivå Rodionov-Jarring eller Schlman-Gribanov. Det var emellertid inget som behövde föras upp på premiärministernivå. Ambassadör Rodionov ville som sin personliga mening göra gällande, att detta om f.d. svenskar komme att tagas illa upp i Moskva och troligen medföra, att man från rysk sida komme att draga fram frågan om sovjetmedborgare i Sverige och deras ställning samt frågan om vissa sovjetfientliga organisationers verksamhet i Sverige (jag antar, att han syftade på balter och NTS - några namn nämndes emellertid icke). Det kunde på detta sätt - om icke uttrycket "f.d. svenskar" förevann - lätt leda till ganska obehagliga diskussioner. Han ville, återigen som sin personliga mening, understryka att det

var olyckligt att detta uttryck kommit med i den p.m. som vi överlämnat. Jag framhöll, att promemorian avsåg allmänna riktlinjer för vad statsministern önskade diskutera. Jag underströk, att det var särskilt utsagt, att frågan om Wallenberg hade prioritet.

Ambassadör Rodionov frågade om vi tänkte publicera de tre punkterna. Jag svarade nekande. Han ville vidare veta, om den negativa noten hade diskuterats i regeringen eller i utrikesnämnden. Jag svarade, att den diskuterats i regeringen och att instruktionen till ambassadör Sohlman härrörde från gårdagens regeringssammanträde. Ambassadör Rodionov föreföll lättad, men frågade om jag kunde garantera, att nyheten om Wallenberg-noten och dess behandling i regeringen icke läckte ut till pressen. Jag svarade, att jag inget kunde garantera. Läckor förekom ibland. Vad jag visste var däremot, att regeringen icke avsåg publicera noten eller några uppgifter om den. Ambassadör Rodionov frågade: "vet inte herr Hjalmarson något om det hela?" Jag svarade, att så vitt jag visste hade saken endast diskuterats i regeringen och jag hade svårt att tro, att någon utomstående skulle kunna veta något däröm. Ambassadör Rodionov: "jag har just erfarit, att den diskuterats i riksdagshuset bland vissa riksdagsmän." Jag kunde endast upprepa vad jag redan sagt, att från vår sida förelåg ingen önskan om publicitet eller avsikt att publicera. Ambassadör Rodionov suckade och sade, att han under sina år i Sverige upplevt så mycket obehagligheter från pressens sida, att han väl fick försöka överleva även en sådan malör som att noten om Wallenberg och uppgifter om diskussioner i regeringen publicerades.

Vårt samtal rörde därefter endast några detaljer kring statsministerns Moskva-resa.

Stockholm den 21 mars 1956.

U/ Gunnar Jarring

Lorentzon/AVS

Stockholm den 21 mars 1956.
Strängt förtroligt. 1 bil.

P 2 Eu I

Broder,

Härmed ber jag för Din strängt förtroliga kännedom få översända en P.M. över vissa samtal, som jag haft med ambassadören Rodionov i Wallenberg-ärendet den 19 innevarande månad.

/Gunnar Jarring/

Ambassadören Sohlman,
M o s k v a .

Exp. 21.3.56
ad
n. kurir

Strängt förtroligt.

P.M.

I. Jag meddelade på uppdrag av Excellensen c:a kl.20.00 ambassadören Rodionov, att vi just mottagit ett meddelande från vår ambassad i Moskva om att en note överlämnats i Wallenberg-ärendet. Denna gick ut på att Wallenberg icke befunne sig på sovjetiskt territorium och detta meddelande vore definitivt. MID hade intet ytterligare att tillägga.

Jag sade ambassadör Rodionov, att jag - innan jag meddelade statsministern om den sovjetryska noten - ville framställa en helt personlig fråga till honom. Trodde han, att noten hade underställts Bulganin personligen, och ville man genom denna note - vilken jag personligen ansåg vara mycket olycklig - indikera att statsministern inte kunde diskutera fallet Wallenberg under vistelsen i Moskva. Ambassadör Rodionov framhöll, att han aldrig hört talas om noten, och att han självfallet inte hade någon uppfattning om Bulganin var underrättad eller ej. Han gick därefter omedelbart in på en lång utläggning om begreppet "svensk" och "f.d. svensk" i statsministerns "tre punkter", vilka vi diskuterat vid dagens lunch för sovjetiske ambassadören, och kritiserade ambassadör Sohlmans jämförelse med den danska presskommunikén, som endast hade innehållit ordet "dansk". Jag invände, att detta icke berörde den note som vi just erhållit. Jag sade ambassadör Rodionov, att den totalt negativa innebörden i noten gjorde det obehagligt för mig att framföra innehållet till statsministern, och det var därför jag

rent personligen nu vände mig till honom för att få de kommentarer han möjligen kunde ha att ge - i hopp att han kanske hade något att anföra som icke var fullt så negativt som noten. Jag tillade, att i den sovjetiska noten berördes icke vårt erbjudande att överlämna visst bevismaterial. Ambassadör Rodionov frågade hur jag trodde att reaktionen skulle bli hos statsministern. Jag svarade, att jag inte kunde uttala mig med bestämdhet härom, men jag utgick från att noten komme att väcka obehagligt uppseende, och att jag trodde att statsministern skulle vilja snarast diskutera den med regeringen. Ambassadör Rodionov bad mig att ringa om jag hade något ytterligare att meddela under kvällens lopp. Jag sade, att jag troligen ingenting mer hade att säga. Ambassadör Rodionov bad mig än en gång ringa om jag hade något att tillägga, vilket jag lovade.

II. Jag relaterade ovanstående för utrikes- och statsministrarna och uppringde därefter åter ambassadör Rodionov. Jag meddelade honom, att jag informerat statsministern om noten. Ambassadör Rodionov frågade om statsministerns reaktion. Jag svarade, att han var "surpris et triste". Jag meddelade vidare ambassadören, att noten skulle behandlas vid regeringssammanträde under morgondagen. Ambassadör Rodionov sade, att han sedan vårt föregående samtal läst genom vår note av den 9 mars. I den hade han ingenting funnit som tydde på att vi ville överlämna något material om Wallenberg. Jag svarade, att även om det inte stod i noten så hade Excellensen muntligen meddelat honom vår beredvillighet att ställa material till förfogande. Rodionov upprepade, att det inte fanns något om överlämnande av bevismaterial i vår note, och då var det ju inte så egendomligt om det inte stod något i den sovjetiska svarsnoten. Jag avslutade samtalet med att än en gång återkomma till statsministerns reaktion och underströk, att R. måste inse vad Wallenberg-saken betydde för regeringen och den svenska allmänna opinionen.

III. Ovanstående relaterades för Excellensen.

IV. C:a 10 minuter senare ringde ambassadör Rodionov mig igen och sade, att han nu läst igenom vad som förevarit mellan honom och Excellensen. Han ville för mig särskilt understryka, att han till Excellensen framfört, att Wallenberg inte befunne sig

i SSSR i enlighet med vad som redan tidigare meddelats oss den 8 november. Alltså innehöll den nya noten helt enkelt ett upprepande av vad som redan delgivits oss av honom, Rodionov, den 10 mars och tidigare i Moskva den 8 november. Dessutom läste Rodionov upp för mig sin P.M. om det samtal han fört med Excellensen den 10 mars, vari han mycket riktigt angav att Excellensen meddelat, att vi önskade ställa bevismaterialet till sovjetregeringens förfogande. Hans P.M. innehöll också uppgiften, att Excellensen erbjöd, att jag skulle stå till sovjetmyndigheternas förfogande i Moskva för att bistå med upplysningar vid behandlingen av bevismaterialet. Rodionov underströk flera gånger det meddelande han gjort den 10 mars och att detta byggde på ett meddelande av den 8 november, och att det kom från "rukovoditeli", "ledande personligheter", i Sovjetunionen och alltså inte författats av någon byråchef. Jag frågade, om vi därav kunde utläsa att dagens note likaledes vore författad av "rukovoditeli". Härpå svarade Rodionov, att därom kunde han icke uttala sig. Jag framhöll igen vår stora besvikelse över att vårt erbjudande att ställa bevismaterialet till förfogande helt förbigåtts med tystnad.

Stockholm den 19 mars 1956.

/Gunnar Jarring/

Lorentzon/AVS

25

23.3.56

CHIFFER
BUD

Pu. 141

Svensk
Moskva

För Sohlman från Jarring. Den 21 dennes överlämnade jag till Rodionov en promemoria över de tre huvudfrågor som Erlander önskar diskutera samt en promemoria, vari meddelades att Du instruerats enligt vårt chiffer 122. R. hade inga invändningar mot Wallenbergsakens uttryckliga omnämnande i punkt 3. R. reagerade däremot mot uttrycket "f.d.svenskar". Vad menade vi med detta? Jag svarade att ett antal svenskar utvandrat från Kiruna till sovjet och antagit sovjetiskt medborgarskap. De önskade nu återvända. Dessa fall och några liknande önskade statsministern diskutera. R. invände att sådant kunde diskuteras på lägre plan än premiärministernivå. R. personligen ansåge att uttrycket "f.d. svenskar" komme att tas illa upp i Moskva och troligen medföra, att man från rysk sida komme upptaga frågan om sovjetmedborgare i Sverige samt vissa sovjetfientliga organisationers verksamhet här. (förmodligen avsåg R. balter och N.T.S.) Detta kunde leda till obehagliga diskussioner och R. upprepade, att han ansåge det olyckligt med uttrycket "f.d.svenskar". Jag framhöll, att promemorian avsåge allmänna riktlinjer för vad statsministern önskade diskutera. Underströk att det vore särskilt utsagt att frågan om Wallenberg hade prioritet. R. frågade om vi avsåge publicera de tre punkterna, vilket besvarades nekande. R. frågade om den negativa

noten diskuterats i regeringen eller utrikesnämnden. Jag svarade att den diskuterats i regeringen och att Dina instruktioner härrörde från regeringssammanträdet 20 dennes. R. föreföll lättad men frågade om jag kunde garantera att nyheten om noten icke läckte ut till pressen. Svarade att intet kunde garanteras. Läckor förekomma ibland. Jag visste däremot att regeringen icke avsåge publicera noten eller uppgifter om den. R. sade att han erfarit att noten diskuterats bland vissa riksdagsmän, varpå jag upprepade att vi icke avsåge att publicera den. R. sade att publicitet vore en malör.

Cabinet

Inledningsvis kunde för Chrustjev och Bulganin eller någondera av dem återigen framhållas den utomordentligt stora vikt, som den svenska regeringen och den svenska allmänna opinionen fäster vid Wallenberg-ärendet. Härvid kan understrykas, att den svenska pressen av solidaritet på sistone skrivit mycket litet om Wallenberg. Denna återhållsamhet i publiciteten får emellertid icke tolkas så att det icke hos den svenska pressen och hos den svenska allmänheten skulle finnas ett brinnande intresse för denna fråga. Det kan även tilläggas, att den publicitet som ett återfinnande och återsändande av Raoul Wallenberg skulle få endast skulle kunna gagna de goda relationerna mellan de båda länderna. Härvid kunde även betonas, att den svenska regeringen kan förstå de svårigheter, som de sovjetryska myndigheterna haft vid sina efterforskningar av Wallenberg. Vi är emellertid tacksamma för de ansträngningar, som gjorts och framför allt för de löften, som på högsta plan givits oss, att Wallenberg kommer att återsändas, därest han skulle finnas i Sovjetunionen.

Under förutsättning att sovjetledarna ställa sig positiva till frågan men säga sig icke kunna återfinna Wallenberg i Sovjetunionen, kunde statsministern föreslå, att utrikesrådet Jarring assisterad av sekreterare Lorentzon, på tjänstemannaplanet få tillfälle ingående diskutera de gjorda och planerade efterforskningarna. Skulle detta accepteras, kunde statsministern efter vad som framkommit vid dessa samtal på tjänstemannaplanet åter upptaga frågan med Sovjetledarna.

Skulle däremot Sovjetledarna visa sig helt avvisande till frågan och vidhålla, att Wallenberg icke kan återfinnas, kunde statsministern säga, att den svenska regeringen i så fall är tvungen att för den svenska allmänheten redovisa vad som förevarit i detta ärende. Detta kommer sannolikt att ske i form av en vitbok. Det vore svårt att avgöra hur den svenska opinionen kommer att reagera inför denna vitbok, men det är sannolikt,

att den skulle leda till publicitet av sådan art, att den vore ägnad att allvarligt skada förbindelserna mellan Sverige och Sovjetunionen. Den svenska pressens reaktion kommer sannolikt att leda till lokala aktioner och demonstrationer. Lokalaktionerna kommer sannolikt att bestå i att politiska föreningar, fackliga

organisationer, kvinnosammanslutningar av olika art etc. komma att driva en antisovjetisk propaganda.

Slutligen kunde statsministern framhålla, att han under sådana omständigheter icke anser sig kunna biträda till utfärdandet av en kommuniké angående besöket, då dennas innehåll rörande kulturellt utbyte och utbyte av delegationer kunde komma att mötas av en så starkt negativ reaktion, att sådant utbyte kunde komma att starkt försvåras eller omöjliggöras.

Stockholm den 24 mars 1956.

Strängt förtroligt.

P.M.

Jag hade idag besök av litauen Ignas Scheynius, som är en synnerligen vederhäftig och klok person med ytterligt god kännedom om rysk mentalitet. Han berättade, att han före kriget å litauiska Röda Korsets och litauiska utrikesdepartementets vägnar sysslat med att söka få ut litauer från Ryssland. Ryssarna hade inte tyckt om när man bevisat för mycket. Litauerna hade i vissa fall haft fullständiga bevis och kunnat ange numren på de celler, där deras landsmän höllos fångna, och lika fullt hade de ryska myndigheterna nekat blankt. Litauerna hade erbjudit sig att komma över och hjälpa till med efterforskningar, men all sådan hjälp hade ryssarna vägrat mottaga. Det skadade emellertid inte att pressa på med sådana förslag, ty de ledde till att större allvar på rysk sida fästes vid ärendena, och det var också möjligt att då och då fritaga litauer. Större utsikter att få ut en fånge föreligger, om fången själv givit sig till känna genom något utsmugglat brev. Vad det kan bero på sade sig herr Scheynius inte förstå, men faktum hade konstaterats i vissa fall.

I Ryssland flyttas fängelsepersonal från det ena fängelset till det andra för att den inte skall fraternisera med fångarna. Likaså flyttas fångar fram och åter mellan fängelser. Det finns rätt stora möjligheter att i samband med alla dessa förflyttningar fångar tappas

bort ur de centrala myndigheternas synpunkt.

Herr Scheynius frågade, om vi tänkt över möjligheten att Wallenberg kan ha gått under jorden. Bland litauerna finns det flera sådana fall. Metoden användes för övrigt redan under tsartiden. Åtskilliga nu i Ryssland verksamma personer ha lyckats taga sig hem från Sibirien genom att taga exempelvis en död fånges identitet. Ofta kan godhjärtade fångvaktare hjälpa en fånge att byta identitet, och det finns kända fall då fångvaktare på detta sätt ådragit sig stränga straff. Kan man verkligen utesluta, att Wallenberg kan ha gått under jorden? Han var ju en mycket företagsam man, och fångarna försöker alla knep. Herr Scheynius ville ifrågasätta, om man inte till ryssarna öppet kunde medgiva, att denna möjlighet föreligger. Det torde inte på dem verka överraskande, att man räknar med en sådan eventualitet. Man skulle då kunna göra ryssarna två förslag: antingen att de i pressen tillkännager, att Wallenberg efterforskas, eller att de tillåter en svensk tjänsteman att besöka olika läger. Om ett tillkännagivande i pressen skulle göras, kunde detta läsas av många fångar och fångvaktare, som känner till Wallenberg, och på så vis kunde han möjligen spåras upp.

Beträffande dödförklaringar sade herr Scheynius, att det i Ryssland inte är ovanligt, att en gång av myndigheterna dödförklarade personer återuppstå ifrån de döda.

Om ryssarna visar intresse för att frige en viss fånge, så skall man inte vänta på att de fullgör sitt löfte, utan man skall jämnt och ständigt återkomma med påminnelser.

I anslutning till samtalet med herr Scheynius kan man kanske överväga en variant av hans förslag om tillkännagivande i pressen. Man kunde möjligen föreslå ryssarna att genom interna meddelanden efterlysa Wallenberg i fängelser och läger, varvid efterlysningen skulle rikta sig såväl till fängelsepersonal som till fångar.

Stockholm den 24 mars 1956.

/Arne S.Lundberg/

Avskrift av chiffertelegram till
Beskickningen i Moskva, avsänt den
26.3.56.

158

För Sohlman från Kabinettssekreteraren. För Din orientering.

Vid sammanträde hos Statsministern lördag eftermiddag planlades följande procedere Wallenbergärendet.

Primo: Inledningsvis kommer Erlander för Chrustjev och Bulganin eller någondera av dem framhålla den utomordentligt stora vikt, som den svenska regeringen och den svenska opinionen fäster vid ärendet. Härvid understrykes att den svenska pressen av solidaritet på sistone skrivit mycket litet om Wallenberg. Återhållsamheten får dock icke tolkas så, att det icke i Sverige funnes ett brinnande intresse för frågan. Den publicitet som ett påträffande och återsändande av W. skulle få, komme endast att gagna de goda relationerna mellan de båda länderna. Den svenska regeringen kan förstå de svårigheter som sovjetmyndigheterna haft vid efterforskningarna. Den är emellertid tacksam för de ansträngningar som gjorts och framför allt för de löften som på högsta plan givits oss att W. kommer att återsändas därest han skulle påträffas.

Secundo: Det är icke endast ur rent humanitära aspekter som man i Sverige ser på denna fråga utan en stor roll spelar ävenledes det faktum att en svensk diplomat försvunnit under tjänsteutövning - ett förhållande som den svenska regeringen är övertygad om skall stimulera till de allra största ansträngningar från sovjetmyndigheternas sida för att återfinna W.

Tertio: Under förutsättning att sovjetledarna ställa sig positiva till frågan men säga sig icke kunna återfinna W., kommer Statsministern föreslå att Jarring assisterad av Lorentzon på tjänstemannaplanet få tillfälle ingående diskutera de gjorda och planerade efterforskningarna i Sovjet. Därest detta accepteras avser Erlander efter dylika diskussioner åter upptaga saken med sovjetledarna.

Quarto: Vid helt avvisande hållning i W-saken kommer Erlan-

der att framhålla att regeringen i så fall är tvungen för den svenska allmänheten redovisa vad som förevarit i ärendet. Detta komme sannolikt att ske i en vitbok. Det vore svårt avgöra hur svenska opinionen kommer reagera inför denna men det är sannolikt att den skulle leda till publicitet av art att den vore ägnad allvarligt skada förbindelserna mellan länderna. Reaktionen hos pressen komme troligen att leda till lokala aktioner och demonstrationer. Lokalaktionerna komme sannolikt bestå i att politiska föreningar, fackliga organisationer, kvinnosammanslutningar etc. komme att driva en antisovjetisk propaganda.

Quinto: Under hänvisning quarto kommer Statsministern framhålla han icke anser sig kunna biträda till en kommuniké om besöket då dennas innehåll rörande kulturellt utbyte och utbyte av delegationer de facto skulle försvåras eller omöjliggöras genom vad som anförts i quarto.

Strängt förtrolig.

P.M.

Sedan utrikesminister Molotov vid förmiddagens sammanträde förklarat sig beredd att av statsrådet Hedlund mottaga det material i Wallenbergs-ärendet, som vi önskade framlägga, infann sig inrikesministern jämte undertecknad och sekreterare Lorentzon kl. 15.10 hos utrikesministern i dennes "kabinett" i Kreml. Närvarande från sovjetisk sida var, förutom utrikesminister Molotov, vice utrikesministern Semjonov och ambassadör Rodionov samt tolken ambassadrådet Michajlov.

Statsrådet Hedlund erhöll omedelbart ordet och sade i huvudsak följande: man hade på svensk sida med tillfredsställelse noterat att Sovjetregeringen gjort stora ansträngningar att återfinna den svenske diplomaten Raoul Wallenberg. Wallenberg var en svensk diplomat som i Ungern arbetat för att hjälpa de olyckliga människor som förföljts av nazisterna, en rörelse som för övrigt aldrig åtnjutit någon popularitet hos oss i Sverige. Wallenberg hade försvunnit i Budapest i krigets sista skede och hade, enligt vad vi officiellt erfarit från sovjetiska utrikesministeriet, omhändertagits av de sovjetiska militärmyndigheterna i Ungern. Därefter hade vi inga officiella meddelanden om hans öde. Herr Hedlund sade därefter, att svenska regeringen ingalunda tvivlade på riktigheten av de uppgifter som lämnats av Sovjetregeringen om Wallenberg. Sovjetunionen vore emellertid ett oerhört stort land och i samband med allt som förekommit under det stora kriget kunde ju lätt ett misstag ha begåtts någonstans. Vi vore alltså icke ute för att betviv-

la eller kritisera sovjetmyndigheternas uppgifter utan önskade endast, mot bakgrunden av att misstag dock kunde ha begåtts, överlämna ett material angående Wallenberg, som vi lyckats att hopbringa från personer som nyligen återvänt från Sovjetunionen. Av detta material framgår att Wallenberg måste ha förts till Moskva och suttit i fängelse här. Herr Hedlund sade sig vara tacksam om herr Lorentzon med några få ord finge meddela innehållet i ett par av utsagorna, först och främst tysken Richters.

Herr Lorentzon angav därefter i all korthet vad Richters utsaga innehöll, att Wallenberg den 31 januari 1945 insatts i cell 123 i Ljubljanskaja-fängelset, och att han där suttit tillsammans med Richter under 30 dagar. Richters utsaga vore så rik på detaljer om Wallenberg, att det icke rådde någon tvekan om att det var med denne som Richter delat cell.

Från Ljubljanskaja-fängelset hade Wallenberg sedermera överförts till Lefortovskaja-fängelset, där han insatts i cell 203. Detta förhållande styrktes av bl.a. den andra utsagan i det tillgängliga materialet - Supprians. Denne hade under tiden från 21.9.1944 - cirka 20.4.1945 suttit i cell 151 i våningen rakt under och haft kontakt med Wallenberg. Det framhölls, att övriga utsagor ävenledes entydigt bekräftade Wallenbergs vistelse i cell 203.

För att icke behöva ingå för mycket i detalj i de olika utsagorna sade statsrådet Hedlund härefter, att han vore beredd att nu överlämna materialet - förutsatt att det före avresan skulle beredas möjlighet för parterna att åter sammanträffa för att diskutera det resultat som man på sovjetrysk sida kommit till efter att ha studerat materialet.

Statsrådet Hedlund överlämnade därefter sammanlagt
./. aderton olika utsagor i fotostatisk kopia. (Se bilaga).

Utrikesminister Molotov, som hela tiden förhöll sig mycket vänlig och förekommande, mottog materialet utan att ställa mer än tre frågor: hade dessa dokument, som vi nu överlämnade, icke tidigare överlämnats till sovjetisk myndighet och vore de alltså helt nya? Herr Hedlund bekräftade detta.

Vidare frågade herr Molotov från vilken tidpunkt vi förfogat över dessa utsagor. Härpå svarades, att flertalet inhämtats under sommaren och hösten 1955, varefter materialet sammanställts.

Den tredje frågan gällde hur länge vi ansåg att Wallenberg kunde ha suttit i fängelse i Moskva.

Härpå svarades, att det var under flera år framåt i tiden. Då en närmare precisering begärdes, svarades att av de överlämnade dokumenten framginge att han måste ha befunnit sig där till 1947 eller 1948.

Utrikesministern lovade, att dokumenten omedelbart skulle studeras och att han hoppades inom några få dagar återkomma med kommentarer till det överlämnade materialet.

Statsrådet Hedlund tackade för det tillmötesgående som utrikesministern visat och tog fasta på att vi inom kort skulle få del av de sovjetiska kommentarerna.

Den svenska delegationen avlägsnade sig omkring kl.15.40.

Moskva den 30 mars 1956.

Följande personers utsagor överlämnades:

1. Gustav Richter
2. Karl Supprian
3. Claudio de Mohr
4. Claudio de Mohr och Karl Supprian
5. Heinz-Helmut von Hinckeldey
6. Ernst Wallenstein
7. Willi Bergemann
8. Horst Kitschmann (K:s förbehåll ang. Auswärtiges Amts tillstånd överlämnades icke)
9. Anton Mohrmann
10. Wilhelm Mohnke
11. Bernhard Rensinghoff (R:s förbehåll ang. Auswärtiges Amts tillstånd överlämnades icke)
12. Erhard Hille
13. Ernst Huber
14. Franz-Eccard von Bentivegni
15. Rudolf ten Hompel
16. Joachim Vorwerk
17. Gotthold Starke
18. Hans Erich Voss

Avskrift av chiffertelegram
från beskickningen i Moskva,
inkommet UD den 31.3.56

Nr. 231

För Kabinettssekreteraren från Jarring.

Primo: Statsministern upptog som sista punkt bland andra frågorna vid sammanträde med Bulganin, Chrustjev och Molotov frågan om Wallenberg. Från rysk sida uttryckte man förvåning över att detta ärende upptagits och förklarade att det besked, som tidigare givits stod fast och att intet fanns att tillägga. Därefter underströk statsministern i längre anförande kraftigt hur viktig Wallenberg-frågan var för de svensk-sovjetiska förbindelserna. Även inrikesministern framlade sina synpunkter härpå. Statsministern ansåg det viktigt att ryssarna toge del av det material vi medförde, och vilket vi var villiga att omedelbart framlägga. Efter några minuters inbördes resonemang mellan de tre sovjetiska huvuddelegaterna förklarade Molotov att han trots att ryska myndigheterna redan givit besked i Wallenberg-frågan dock vore villig mottaga inrikesministern och taga del av vårt medförda material. Chrustjev kommenterade med att säga några ord om hur liberala sovjetiska ledarna var.
Kl. 3 mottog Molotov i närvaro Semjonov, Rodionov samt tolken Alexandrov, inrikesministern, Jarring och Lorentzon varvid Hedlund muntligt förklarade hur Raoul Wallenberg försvunnit och hur vi efter hand kommit fram till att han förts över till Moskva och insatts Ljubljanka och senare till Lefortovskaja. Han överlämnade därefter, sedan han i korthet kommenterat vissa vittnesmål, fotografier av Richters och de övriga tyskars vittnesmål, som icke gjort förebehåll utlämning. Molotov utlovade att dokumenten omedelbart skulle studeras och att vi inom några få dagar skulle få veta hur man på sovjetiskt håll bedömde vittnesmålen. Molotovs enda fråga var om de dokument vi överlämnade icke tidigare i något sammanhang presenterats sovjetisk myndighet och vi bekräftade detta.
Secundo: Med hänsyn till ömtåliga förhandlingsläget och prestigefrågan starkt framskymtat dagens sammanträden, anhålles om yttersta diskretion.
Tertio: Reaktionen mot hela R.Wallenberg-frågan i början bestämt negativ och mycket kall senare korrekt ämbetsmannamässig och vid vårt sammanträffande med Molotov vänlig och förekommande. Härav drar vi dock inga som helst slutsatser om ett positivt slutresultat.

Sohlman

Utdrag ur strängt förtroligt P.M.
den 3.4.56.

Statsministern ringde från Moskva vid 10-tiden idag den 3 april. Han ville underställa mig några frågor angående kommunikén, innan svenska delegationen låst sig. Han var ej helt nöjd men ansåg resultatet ganska hyggligt.

1. -.-

2. I Wallenbergsfrågan säges, att från svensk sida understrukits den stora vikt som W:s öde tillmätes ur svensk synpunkt. Vidare säges att svenska delegationen överlämnat visst material och hemställt att detta måtte undersökas. Från sovjetisk sida förklarar man sig villig att göra detta och meddela resultatet på diplomatisk väg. Om W. finnes är man beredd överlämna honom.

3. Ett uttalande om prövning i välvillig anda av ansökningar om utresa från resp.länder av medborgare eller f.d. medborgare i andra landet.

Statsministern förutsåg kritik från en del håll i Sverige mot punkten om W. Men man kunde inte komma längre och det finge den svenska opinionen förstå.

Jag påpekade, att det kunde vara av värde, om vi finge ett telegram med några kommentarer till W-punkten, detta särskilt med hänsyn till familjen. E. lovade försöka detta, ehuru ej mycket kunde sägas.

Texten till kommunikén skulle omedelbart telegraferas.

Stockholm den 3 april 1956.

/u/ Ö.Undén

Avskrift av chiffertelegram från
beskickningen i Moskva, inkommet
UD den 3.4.56.

Nr. 235

För Utrikesministern personligen.

Primo. Hedlund kallades idag kl. 15.30 med kort varsel till Molotov. Han åtföljdes av Jarring och Lorentzon. Molotov meddelade, att han bett Hedlund komma i Wallenbergs-frågan. Inledningsvis sade han, att man på sovjetisk sida icke hade något att tillägga till vad som tidigare sagts senast i noten av den 19 mars. Samtidigt ville han emellertid säga, att eftersom från den svenska regeringens sida till sovjetregeringen överlämnats ett nytt material angående Wallenberg och det från svensk sida begärts, att frågan skulle upptagas på nytt, hade sovjetregeringen uppdragit till vederbörande myndighet att på noggrannaste sätt studera detta material och pröva uppgifterna i detta. Resultatet av denna grundliga prövning skulle därefter meddelas den svenska regeringen. Hedlund förklarade, att vi förstode den sovjetiska ståndpunkten och ansåge det tillfredsställande, att materialet underkastades mycket noggrann genomgång och att man med stort förtroende motsåg resultatet av de sovjetiska undersökningar, som komme att föranstaltas i detta sammanhang. Jfr vårt chiffer 231.

Sohlman

Promemoria

angående samtal mellan Statsrådet Hedlund och Utrikesminister Molotov i MID i Moskva den 3 april 1956 kl. 15.30.

Närvarande:

För Sverige	För Sovjetunionen
Statsrådet Hedlund	Utrikesminister Molotov
Utrikesrådet Jarring	Vice utrikesminister Semjonov
Sekreterare Lorentzon	Ambassadör Rodionov
	Ambassadrådet Alexandrov

Herr M.: - Jag har bett Eder komma hit, herr inrikesminister, med anledning av Wallenbergsfrågan. På sovjetrysk sida ha vi icke något att tillägga utöver vad som tidigare sagts, senast i noten av den 19 mars. Samtidigt vill jag emellertid framhålla, att eftersom det från svenska regeringens sida till Sovjetregeringen överlämnats ett nytt material angående Wallenberg och då det från svensk sida begärts att frågan skall upptagas på nytt, har Sovjetregeringen uppdragit till vederbörande myndighet att på noggrannaste sätt studera detta material och pröva uppgifterna i detsamma. Resultatet av denna grundliga prövning skall därefter meddelas den svenska regeringen.

Herr H.: - Vi äro tacksamma härför och förstå den sovjetryska ståndpunkten. Vi anser det tillfredsställande att materialet underkastas en mycket noggrann genomgång och vi emotse med stort förtroende de sovjetryska undersökningar, som komma att föranstaltas i detta sammanhang.

Herr M.: - Bra.

Herr M.: - Har Ni kommit till en överenskommelse om ordalydelsen av kommunikén?

Herr S.: - Vi håller på att jämföra och översätta, vi har en del smärre ändringar.

Herr M.: - (skämtsamt) Hoppas inte översättarna gör några ändringar. Ingendera sidan är väl befullmäktigad göra översättningsändringar. Jag tvivlar icke på översättarna. Då återstår nu endast undertecknande eller parafering av kommunikétexten och därefter mottagningen i Kreml. Hur mår statsminister Erlander?

Herr H.: - Han mår bättre men har beslutat uppskjuta sin avresa till i morgon eftersom läkarna säga han bör stanna ytterligare en dag här. Det är nog klokast att följa läkarnas råd.

Moskva den 3 april 1956.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal mellan överdirektören och fru von Dardel, fru de Vylder-Bellander och herr Rudolph Philipp samt utrikesrådet Jarring den 13.4.56 i Djursholm. Anteckningarna ha förts av sekreteraren Lorentzon.

Samtalet inleddes med att utrikesrådet Jarring i korthet sammanfattade vad som förevarit i Wallenberg-affären under den svenska regeringsdelegationens besök i Moskva. Herr Jarring framhöll, att statsministern inlagt den allra största energi på att få Wallenberg-affären upptagen vid förhandlingarna. Därefter redogjordes i stora drag för gången i det första plenarsammanträdet fredagen den 30 mars, varvid Jarring betonade att Wallenberg-frågan upptagits på ett tidigt stadium. Därvid hade herrar Hrusjtjov, Bulganin och Molotov intagit en helt avvisande hållning, men efter det att statsministern - samt även statsrådet Hedlund - vid upprepade tillfällen återkommit till ämnet, hade de tre sovjetledarna efter interna överläggningar vid förhandlingsbordet beslutat emottaga det material, som statsministern erbjöd dem för granskning. Herr Jarring framhöll, att det varit mycket sega förhandlingar innan statsminister Erlander och inrikesminister Hedlund kunde övertyga sovjetledarna om att detta ärende i Sverige tillmättes den största vikt. Härvid underströks även den roll herr Hedlund spelat för förhandlingsresultatet.

Därefter redogjorde herr Jarring för det första sammanträdet mellan utrikesminister Molotov och inrikesminis-

ter Hedlund, varvid han framhöll den seriösa och "kalla ämbetsmannastämning", som rått vid förhandlingarna med sovjetledarna. Det framhölls dock att vid det andra sammanträdet med utrikesminister Molotov den 3 april stämningen varit något mera lättad, och att de svenska förhandlarna fått intrycket, att ryssarna verkligen tagit fasta på det material som överlämnats, och att de skulle göra de mest minutiösa undersökningar.

Fru von Dardel tackade för redogörelsen och sade därefter, att hon och familjen blivit ytterst besvikna, då de tagit del av kommunikén efter förhandlingarna den 3 april.

Herr Jarring genmälde häremot, att förhandlingsläget vid kommunikéns avfattande varit sådant, att man på svensk sida bedömt det som viktigast att det i kommunikén över huvud taget kom med en punkt om Raoul Wallenberg. Han sade att ryssarna av prestigeskäl aldrig kunnat acceptera att i kommunikén omtala, att Wallenberg omhändertagits av sovjetiska trupper i Ungern. Formuleringen "den försvunne diplomaten" hade däremot varit acceptabel. Huvudsaken vore att punkten om Wallenberg verkligen kommit med. Förhandlingarna hade varit sådana att, då herr Jarring sammanträdde med vice utrikesminister Semjonov för redigering av kommunikén, den senare hade yrkat på att få se det svenska förslaget till kommuniké i sin helhet. Herr Jarring hade då sagt sig icke kunna diskutera kommunikén, innan han visste om sovjetryska vederbörande i princip vore beredda att intaga en punkt om Raoul Wallenberg. Först sedan Semjonov som sin personliga mening förklarat, att han ansåge det möjligt att en punkt om Wallenberg komme med, hade Jarring visat det svenska formuleringsförslaget om Wallenberg. Herr Jarring sade, att han, i händelse av ett avvisande av denna punkt, skulle ha sett sig nödsakad lämna sammanträdet. Härefter hade en detaljdiskussion om rena formuleringssynpunkter vidtagit. Herr Jarring framhöll återigen, att det väsentliga vore att Wallenberg kommit med i kommunikén. Som motivering för denna synpunkt betonades att utrikesdepartementet kände till att Pravda och Izvestija samt dessa tidningars lokala motsvarigheter i republikerna och delrepublikerna ansloges och lästes i samtliga fängelser och fångläger i Sovjetunionen. Det vore därför troligt att om Wallenberg befunne sig i något läger skulle han få del utav den svensk-ryska kommunikén, och då denna klart utsade, att därest Wallenberg skulle påträffas i Sovjet-

unionen han skulle hemsändas, så skulle icke Wallenberg tveka att ge sig till känna. Alla lägerchefer och fängelsepersonal skulle likaledes få veta, att en man vid namn Wallenberg vore fri att resa hem. Häremot genmälde herr Philipp med förbigående av herr Jarrings yttrande om att de ryska tidningarna lästes i fängelser och fångläger, att därest Wallenberg levde som en fri man i Sovjetunionen, så skulle han för länge sedan i likhet med vad andra frigivna och rymda fångar gjort ha kunnat taga kontakt med den svenska beskickningen i Moskva.

Härefter utspann sig en ganska livlig diskussion mellan herr Philipp och fru von Dardel angående sannolikheten av att Wallenberg befunne sig i frihet i Sovjetunionen. Såväl herr Philipps som fru von Dardels något förvirrade argumentering går knappast att återgiva.

Herr Jarring framhöll, att fältet för teoretiska spekulationer om Wallenbergs öde i Sovjetunionen vore ganska stort, men att det från den svenska regeringsdelegationens sida bedömts vara av yttersta vikt, att punkten om Wallenberg kommit med i den officiella kommunikén.

Häri instämde slutligen samtliga närvarande, varvid herr Philipp uttryckligen betonade, att det icke vore herr Jarring som haft ansvaret för förberedelserna i Wallenberg-ärendet vid Moskva-resan utan att han endast haft funktioner att fylla härutinnan under förhandlingarna i Moskva. Vad som tidigare förevarit i ärendet i Stockholm hade förre kabinettssekreteraren Lundberg ansvaret för.

Fru von Dardel uttalade som sin mening, att hon ansåge resultatet tämligen klent av förhandlingarna, och att hon själv trott att hennes son skulle återkommit samtidigt som regeringsdelegationen från Sovjetunionen. Fru von Dardel sade sig icke kunna förstå, att detta icke varit möjligt, då det enligt hennes mening funnes bevis för Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen genom de ryska provokationer som förekommit.

Härefter upptog herr Philipp denna tråd och redogjorde i förvirrade ordalag för fallet Tolstoy samt sade, att detta

utgjorde "full bevisning" om Wallenbergs vistelse i rysk fångenskap. Philipp antydde ävenledes, att den svenske ministern i Wien för kabinettssekreteraren Lundberg på "heder och samvete" sagt sig vara övertygad om vissa andra ryska provokationer. Men allt detta kunde ju inte herr Jarring känna till, det var Lundberg som skött ärendet från utrikesdepartementets sida och Jarring hade endast blivit störd av förfrågningar på dagen och även nattetid av herr Philipp, då Lundberg icke varit närvarande. Härefter kom herr Philipp in på att det funnes ytterligare en provokatör, nämligen Thomsen (alias Grosheim-Krisko). Ett vilt orerande om "agenten Grosheim-Krisko" föranledde Jarring till en skärpt replik om att herr Philipp på sin tid varmt förordat att Thomsen skulle tagas på allvar och souslageras för sina bemödanden. Sin vana trogen undvek Philipp att ingå närmare härpå utan gick - även sin vana trogen - återigen till ett förvirrat angrepp. Hade icke herr Jarring begått den utomordentliga dumheten att utlåna en bok med utrikesdepartementets stämpel till herr Thomsen? Denna bok hade Thomsen triumferande visat för herr Philipp och framhållit, att detta vore bevis för hans goda förbindelser med utrikesdepartementet. Herr Jarring genmälde en aning sarkastiskt, att det stämde helt och fullt att han till Thomsen utlånat ett ryskt lexikon, då herr Thomsen sagt sig ha behov av detta vid uppteckningen av sin utsaga. Herr Philipp for ut temperamentsfullt med en replik riktad till de tacksamma åhörarna överdirektören och fru von Dardel samt fru Bellander om att det vore ett <u>ryskt</u> lexikon, som herr Jarring haft oförsiktigheten att utlåna till herr Thomsen. Herr Jarring återförde samtalet till förnuftiga banor genom att avfärda herr Philipps uttalanden som nonsens. Vad de ryska eventuella provokationsavsikterna beträffade sade herr Jarring, att han icke kommit för att diskutera dessa utan för att redogöra för vad som förevarit i Moskva.

Herr Philipp instämde häruti och framhöll, att det var givetvis alldeles riktigt vad herr Jarring sade och uttryckte sin tacksamhet för Jarring insats i Moskva, men "var det inte i alla fall så, att herr Thomsen också hade velat låna en rysk skrivmaskin i utrikesdepartementet". Herr Jarring avbröt vidare samtal på denna bog med att avväpnande säga, att utrikesdepartementet inte hade någon rysk skrivmaskin att utlåna, och att det ryska lexikonet återställts av herr Thomsen dagen efter utlånandet. Herr Philipp tillskrev sig helt förtjänsten över denna "seger" över Thomsen, därför att det var

han - herr Philipp - som hade förmått herr Thomsen att återlämna lexikonet.

Efter herr Philipps något förvirrade inlägg sade fru Bellander, att detta samtalsämne knappast nu hörde till saken utan ville hon endast framhålla, att man vore tacksam för vad som gjorts i saken i Moskva. Av hennes yttrande framgick, att hon inte var helt tillfreds med herr Philipps irrelevanta argumentation.

Herr Philipp gav sig emellertid icke utan inledde en ny attack med att säga, att det var helt emot det "gentlemen's agreement", som ingåtts mellan familjen och dess representanter och utrikesdepartementet, att det vid förhandlingarna i Moskva överlämnats material till ryska vederbörande. Detta vore en "åsnespark" åt familjen och utrikesdepartementet vore ansvarigt för om överlämnandet av detta material, som ju innebure uppgifter om den senaste tidpunkt då vi hade kännedom om Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, skulle leda till att en dödsattest komme att överlämnas. Ansvaret fölle visserligen inte på herr Jarring utan på herr Lundberg, som herr Philipp sade uttryckligen hade lovat, att materialet icke skulle komma att överlämnas till ryska myndigheterna. Herr Lundberg hade under flera år använt denna argumentation om dödsattesten som motivering för att icke överlämna material till ryssarna, och nu hade detta ändå skett. Detta vore en åsnespark åt familjen, återupprepade herr Philipp, som samtidigt vilt orerade om att Lundberg ävenledes lovat att vid överlämnandet av den svenska noten den 9 mars utrikesminister Undén muntligen skulle framhålla för herr Rodionov, att därest icke Wallenberg-frågan finge en positiv lösning, en vitbok skulle komma att publiceras. Hade detta skett? Herr Philipp uttryckte sina farhågor för att detta icke skett. Materialet hade ju överlämnats trots att herr Lundberg utfäst sig att så icke skulle ske. Herr Jarring genmälde, att han icke kände till vad som i detta avseende förevarit tidigare, varvid herr Philipp återigen betonade, att det icke vore Jarring som hade ansvaret för vad som skett tidigare i ärendet och icke heller för vad som förevarit i Moskva, där herr Jarring ju endast spelat rådgivarens roll och statsministern haft ansvaret.

Under samtalets gång framhöll herr Jarring vid ett till-

fälle på en fråga av fru von Dardel, om han vid samtalen i Moskva fått den uppfattningen att de ryska ledarna kände till fallet Raoul Wallenberg, att han vore helt övertygad om att så vore fallet. Han ville emellertid betona, att han icke kunde bedöma om denna kunskap om Wallenberg endast hänförde sig till de samtal som tidigare ägt rum på högsta plan mellan svenska och ryska ledande personer. Det undandroge sig hans bedömande hur långt ned efterforskningarna efter Wallenberg skett inom den sovjetryska hierarkien. Härvid framhöll herr Jarring, att man icke finge bortse från att Sovjetunionen vore ett stort land med mer än 200 miljoner invånare och Sverige ett med 7 miljoner. Det var kanske icke så underligt om en svensk framstöt i Wallenberg-saken icke trängde igenom alla den sovjetryska förvaltningens skikt. Härpå svarade herr Philipp instämmande men genmälde, att det vore konstigt att icke de tidigare gjorda hemställningarna om undersökningar lett till något resultat. I det memorandum, som överlämnades den 29 september 1954 hade även visst bevismaterial överlämnats, bl.a. hade cellnumret så och så i Lefortovskaja-fängelset omnämnts. Fru von Dardel uttryckte sin förvåning över att denna undersökning icke lett till något resultat. Herr Philipp genmälde mot fru von Dardel, att det icke förvånade honom att det icke lett till något resultat, då man icke kunde vänta sig från en totalitär stat att den skulle utlämna något värdefullt, därest den icke finge någonting i gengäld därför. En orientalisk handlare ger icke bort någonting utan att få någonting i gengäld. Herr Jarring svarade härpå, att läget numera måhända vore annorlunda; ryssarna vore ju nu angelägnare om internationell goodwill - och Sverige vore i särskilt hög grad objekt för den ryska välviljan.

Slutligen sade herr Jarring, att han nu relaterat vad som förevarit i Moskva och detta vore ju anledningen till hans besök hos fru von Dardel. Han avslutade samtalet med att säga, att han gärna vore beredd att svara på eventuella frågor. Det visade sig emellertid att icke några frågor ställdes, men fru von Dardel framhöll, att nu måste man verkligen från svensk sida vidtaga någon rationell åtgärd för att påskynda den ryska reaktionen på det svenska materialet. Herr Philipp sade, att det alltid fanns möjligheter att skriva, varpå herr Jarring genmälde att opinionen vore fri. Fru von

Dardel sade därefter, att hon högst kunde tänka sig vänta fyra veckor efter kommunikéns utfärdande den 3 april, innan hon måste taga till orda. Hittills hade hon avvisat samtliga journalister och fotografer som velat tränga sig på henne för att få upplysningar. Mer än fyra veckor kunde hon icke tänka sig. Någonting måste göras.

Herr Jarring svarade, att han skulle framföra detta hennes önskemål till utrikesministern. Herr Philipp understödde fru von Dardel och framhöll samtidigt, att herr Jarring ju endast i detta fall vore en budbärare till utrikesministern och statsministern, samt att det vore på detta plan som eventuella åtgärder och beslut om tidsfristen skulle beslutas. Stats- och utrikesministrarna hade ansvaret.

Samtalet avslutades med att överdirektören och fru von Dardel tackade för att herr Jarring velat komma ut och lämna denna redogörelse.

Stockholm den 13 april 1956.

(Gunnar Lorentzon)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal mellan överdirektör och fru von Dardel, fru de Vylder-Bellander och herr Rudolph Philipp samt envoyén Lundberg den 25 april 1956 i Djursholm. Anteckningarna ha förts av sekreterare Lorentzon. Samtalet varade från kl. 16.00 till kl. 19.00.

Det är hart när omöjligt att sammanfatta detta samtal i en promemoria, då herr Philipps osammanhängande, språkligt oklara, ologiska och temperamentsfulla inlägg skulle verka förvirrande på helhetsintrycket. Här nedan lämnas därför endast uppgift om de punkter, som synas viktiga i detta sammanhang.

1. Herr Philipp förklarade, att han och familjen nu ansåge sig vara lösta från det s.k. "gentlemen's agreement" som på sin tid ingåtts med kabinettssekreteraren Lundberg. Han motiverade detta med att man ingått detta agreement med personen Arne Lundberg personligen och icke i egenskap av dennes ställning som kabinettssekreterare. Herr Lundberg genmälde med skärpa, att han vidtagit denna rättshandling såsom kabinettssekreterare, och att den vore bindande för utrikesdepartementet även efter det att han personligen lämnat den aktiva tjänsten. Det skulle aldrig ha fallit honom in att göra ett avtal med familjen, därest detta vore att betrakta såsom ett personligt sådant. Herr Lundberg sade, att han ansåge det vara "direkt brottsligt" om familjen bröte avtalet. Det kom aldrig till någon slut-

lig klarhet om familjen verkligen i fortsättningen kommer att anse sig löst från detta s.k. "gentlemen's agreement".

2. Fru von Dardel, som återigen uttryckte sitt missnöje med den misslyckade expeditionen till Moskva, hävdade, att statsminister Erlander nu endast hade en möjlighet att rätta till vad som förfelats i Moskva, och detta vore att han återigen, och denna gång beledsagad av envoyén Lundberg, begåve sig till Moskva för att kräva ett svar av ryssarna. Det framgick icke av fru von Dardels yttrande, om hon därmed avsåge ett svar på det av inrikesminister Hedlund överlämnade svenska materialet, eller om hon därmed avsåge ett återkrävande av herr Raoul Wallenberg. Herr Lundberg genmälde, att ett sådant handlingssätt med största sannolikhet endast skulle få till följd, att han erhölle det svaret att undersökningar pågingе på basis av det överlämnade svenska materialet. Fru von Dardel insisterade dock även fortsättningsvis. Då herr Lundberg tog avsked av fru von Dardel, frågade hon återigen om inte statsministern kunde resa till Moskva, varpå herr Lundberg återigen sade sig betvivla ändamålsenligheten av ett sådant steg, och fru von Dardel syntes resignera härför. En som däremot inte resignerade var herr Philipp.

3. Herr Philipp framförde, att envoyén Lundberg brutit föregivna avgivna löften till herr Philipp i följande hänseenden:

a) Herr Philipp betvivlade, att utrikesminister Undén vid överlämnande av noten till ambassadör Rodionov den 10 mars verkligen uttalat ett not om vitbok, eller att ett sådant hot någonsin framförts till ryska vederbörande. Herr Lorentzon svarade, att han kände till att inrikesminister Hedlund i Moskva för ryska vederbörande framfört, att det material som överlämnades måste redovisas för den svenska allmänheten, och att därvid väl antytts att man på svensk sida hyste planer på en eventuell vitbok.

b) Överlämnandet av det svenska materialet i Moskva ansåg herr Philipp vara ett rent löftesbrott, och de som voro ansvariga härför hade härigenom påtagit sig hela ansvaret för en eventuell dödsattest.

4. Herr Philipp ansåg, att den svenska förhandlingsdelegationen

i Moskva blivit komplett förd bakom ljuset av ryssarna, och att herr Jarrings ögondiagnostik av ryssarnas beteende ingalunda berättigade till att draga den slutsatsen, att dessa icke kände till Raoul Wallenbergs öde.

5. Herr Lorentzon hade icke längre familjens förtroende och herr Philipp vägrade att fortsättningsvis samarbete med denne lögnare, som helt svikit "Raouls sak". Som motiv för sitt misstroende anförde herr Philipp:

a) att herr Lorentson icke förhindrat, att formuleringen i kommunikén om den "i Budapest försvunne svenska diplomaten" kommit med. Herr Lorentzon genmälde häremot, att det vid kommunikéförfattandet såsom huvudsak ansetts att en punkt om Raoul Wallenberg över huvud taget kommit ~~med~~ i kommunikén med anledning av att denna skulle verka som en efterlysning i ryska fängelser och krigsfångeläger. Vidare innebure en punkt i kommunikén om Wallenberg, att ryssarna ändrat sin helt negativa ståndpunkt i positiv riktning. Vad slutligen själva formuleringen av punkten beträffade framhöll herr Lorentzon, att denna förhandlats mellan utrikesrådet Jarring och vice utrikesminister Semjonov, och att Lorentzon därvid aldrig varit närvarande. Herr Philipp fäste icke något som helst avseende vid Lorentzons uttalande.

b) Herr Philipp anförde, att Lorentzon icke vid en påringning från herr Philipp, då Lorentzon på kvällen befann sig hos sin läkare, omedelbart vidtagit åtgärder för att sända en man till Berlin, dit en kontingent från Ryssland återvända fångar anlänt. Han hade uppskjutit åtgärder till följande dag, söndagen den 15 april. Herr Lorentzon svarade, att han icke kunde inse, varför just denna kontingent om 21 krigsfångar skulle anses så utomordentligt viktig, att en man omedelbart skulle sändas till Berlin. I Berlin liksom i Friedland utfrågades samtliga återvända fångar om de sammanträffat med någon svensk under fångenskapen i Sovjetunionen. Därest så vore fallet rapporterade de tyska röda-kors-tjänstemännen omedelbart till utrikesdepartementet, och i så fall sändes en man omedelbart ut för att närmare utfråga vederbörande. Herr Philipp sade sig icke vara nöjd med detta arrangemang. Envoyén Lundberg anförde, att han icke kunde

inse, att bevakningen genom Suchdienst i Berlin och Friedland praktiskt kunnat ordnas på bättre sätt än som nu vore fallet.

6. Herr Philipp uttalade ett kraftfullt hot om att nu när familjen vore fri från det ovannämnda "gentlemen's agreement" skulle han en gång i veckan publicera artiklar om Wallenberg-saken och sätta litet paprika under regeringen. Herr Philipp skulle visa, att fyra miljoner svenska läsare hade en annan uppfattning om hur Wallenberg-saken borde skötas än som vore fallet i utrikesdepartementet. Nu hade herr Lundberg slutat och Ävenledes herr Jarring. Den nye politiske chefen visste man ingenting om, och med förrädaren Lorentzon ville han inte ha någonting att göra. Herr Lundberg genmälde, att den nu tillträdande politiske chefen vore en person som vore utomordentligt väl skickad för att sköta Wallenberg-ärendet, då han hade flera års erfarenheter från Ryssland, han talade ryska, och han erkänt vore den skickligaste och receptivaste mannen i sin årsklass inom utrikesförvaltningen. Vad Philipps angrepp på Lorentzon beträffade, sade herr Lundberg att detta kunde inte karakteriseras annat än som rent nonsens, då det för alla närvarande vore bekant vad Lorentzon uträttat i ärendet.

7. Under samtalets gång lämnade herr Philipp otaliga bevis på hur han feltolkat tidigare uttalanden av Lundberg och hur han enligt egen uppfattning noggrant noterat alla samtal, som han fört med Lundberg och Lorentzon. De mest alldagliga uttalanden och fraser från dessa personers sida ansåg herr Philipp vara juridiskt bindande. Herr Lundberg genmälde, att om han vid ett rent rutinsamtal i telefon toge allting bokstavligt omöjliggjordes sådana samtal. Herr Philipp sade, att han kunde bevisa att Lorentzon vid upprepade tillfällen hade ljugit, och att han skulle ställa honom inför domstol för detta.

8. Avslutningsvis bör framhållas, att det tre timmar långa samtalet från Philipps sida fördes i en sardonisk och hatisk ton, vilken stundtals i affekt fick Lundberg och Lorentzon att associera till rena mardrömmen. Makarna von Dardel och fru Bellander däremot uppträdde något mera sansat men torde i huvudsak helt stå bakom herr Philipps uttalanden.

Stockholm den 25 april 1956.

/Gunnar Lorentzon/

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

Sovjetunionens sändebud besökte mig idag och framförde muntligen följande meddelande angående Raoul Wallenberg.

De sovjetryska organ som fått till uppgift att undersöka och verifiera den dokumentation angående herr Wallenberg, som under statsminister Erlanders besök överlämnades, har vänt sig till sovjetiska utrikesministeriet med en förfrågan, huruvida de svenska myndigheterna förfogar över kompletterande material. I synnerhet önskar de erhålla mer detaljerade upplysningar angående den person Scheuer, som skulle ha befunnit sig i samma cell som Wallenberg enligt Richters vittnesmål. I övrigt har de kompetenta sovjetiska organen intresse av att erhålla mer detaljerade upplysningar beträffande herr Wallenbergs signalement, att erhålla fotografi av honom och att få del av allt annat material, varöver de svenska myndigheterna disponerar, och som kunde bidraga till att skapa klarhet över herr Wallenbergs öde.

Stockholm den 4 maj 1956.

Ö.Undén

Scheuer -
Signalement Foto
Tarnovius tidningarna,
ohjälpligt bänt
Förekommer

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

Obs. Denna promemoria är skriven innan Volkov för den svenska pressen omtalade, att man från rysk sida begärt ytterligare material.

P.M.

Om man skulle göra ett försök att bedöma bakgrunden till den ryska framställningen om kompletterande material i Wallenberg-affären, bl.a. om detaljerade upplysningar beträffande Wallenbergs signalement, så skulle denna i bästa fall gå ut på följande. Efter det den svensk-ryska kommunikén med "gratisefterlysningen" anslagits i ryska fängelser och läger, har kanske ett flertal Wallenbergare anmält sig. Materialet för identifiering skulle således användas för att välja ut den riktige Wallenberg. Denna synpunkt synes måhända en aning konstruerad, i synnerhet som tre fotografier av Wallenberg överlämnades till herr Abramov i det sovjetryska utrikeskommissariatet den 27 januari 1946 av envoyén Söderblom (handbrev Söderblom-Grafström 29.1.46). Det är kanske inte ägnat att förvåna, om dessa fotografier kommit bort ur utrikeskommissariatets arkiv, och det är icke heller alltför långsökt om dessa fotografier i samband med NKVD:s eventuella "undansmuggling" av Wallenberg förkommit. I vart fall torde nya fotografier översändas, varvid det bör framhållas, att fotografier överlämnats redan vid det tidigare tillfället.

Det är väl knappast troligt att sovjetryska vederbörande skulle begära fotografier och signalement, om deras efterforskhingar hittills lett till att Wallenberg vore död. För att icke invagga oss i några falska förhoppningar om att positiva spår förelåge, har man inbakat framställningen om fotografier och signalement i en anhållan om ytterligare material. För en skeptiker håller icke detta resonemang, utan denne torde se ryssarnas framställ-

ning såsom ett försök att få utrönt vilken tidpunkt som är den absolut sista då vi har spår efter Wallenberg.

Att ryssarna begär upplysningar om Scheuer verkar något av avledningsmanöver. Scheuer är omnämnd av Richter och Kitschmann, och han satt tillsammans med dessa i Ljubljanskaja-fängelset i cell 123 i stort sett under februari 1945, och berör detta spår alltså Wallenbergs allra första tid i Moskva. Vad är då skälet till att ryssarna önskar få ytterligare upplysningar om Scheuer? För det första borde ryssarna förstå, att vi icke har hört Scheuer, för i så fall hade ju hans vittnesmål varit mycket centralt. Varför begär inte ryssarna att få reda på motsvarande uppgifter om Roedel - Roedels uppgifter ligger ju senare i tiden och borde därför vara intressantare för ryssarna. Kan det ligga så till att ryssarna vet att Roedel är död, vilket vi ju själva nästan är säkra på, men att de icke känner till Scheuers öden och nu vill ha tag på denne. Om ryssarna har goda avsikter söker de Scheuer för att få bekräftat Richters utsaga, men det kan likaväl vara så att de söker honom för att få vederlagt densamma. I båda fallen löper Scheuer risken att råka illa ut.

Resonemanget är dock av rent teoretisk natur, då vi trots stora ansträngningar icke kunnat spåra Scheuer i Österrike, och han därför sannolikt är kvar i rysk fångenskap eller är död.

Det förefaller väl emellertid knappast troligt, att ryssarna skulle göra en framställning om ytterligare material utan att ha annat än uppskov som motiv. Vad änderas avsikt är, torde följande handlingsprogram kunna föreslås.

1. Vi förklarar, att Scheuer icke kunnat spåras.
2. Såsom komplement till tidigare överlämnat material överlämnas förhörsprotokollet om Hofstetter. Detta protokoll är av vikt vad rör sambandet Hille-Pelkonen-Langfelder-Wallenberg-Loyda. Det bör för ryssarna framhållas att vi har ytterligare material, men att detta icke fyller de krav som vi själva uppställt, d.v.s. att utsagorna skola härröra från två av varandra oberoende personer (se Memorandum 29.9.54).
3. Fotografier av Wallenberg överlämnas jämte följande signalement gällande år 1945:

Av Wallenbergs den 30 juni 1944 utfärdade diplomatpass med nummer 248, som var avfattat på svenska, franska och tyska språken, framgår:

att Wallenbergs fullständiga namn är Raoul Gustaf Wallenberg;
att Wallenberg är född i Stockholm den 4 augusti 1912;
att Wallenbergs signalement är

kroppslängd	176 cm
hårfärg	brun
ögon	mörkbruna
ansikte	ovalt

samt att han är slätrakad och utan övriga särskilda kännetecken.

Vidare kan meddelas, att Wallenbergs fader, vilken avled tre månader före sonens födelse, var löjtnant vid flottan. Wallenbergs moder är född Maj Wising och är dotter till framlidne professorn i medicin Per Johan Wising. 1916 gifte hon sig med dåvarande byråchefen, nuvarande pensionerade överdirektören Fredrik von Dardel. Raoul Wallenbergs farfader var envoyén G.O. Wallenberg.

4. Huvudpunkten i vårt svar om ytterligare material kan vara, att vi meddelar ryssarna att Artur Tamvelius har kännedom om Wallenberg efter den tidpunkt som framgår av vårt tidigare överlämnade material. Härtill är att säga följande.

Det är sannolikt att Tamvelius träffat Wallenberg efter 1947.

Publiciteten kring Tamvelius - Bornscheins m.fl. - har gjort, att Tamvelius' namn är förknippat med Wallenbergs. Det vore att underskatta ryssarna, om man utginge ifrån att de icke skulle känna till detta förhållande. Tamvelius' vistelse såsom fånge i Sovjetunionen kan knappast försvåras av en svensk framställning till Tamvelius' förmån. Denna framställning skulle få formen av ett svar på ryssarnas begäran om ytterligare material. Vi skulle begära att få höra Tamvelius på beskickningen i Moskva och gärna i närvaro av rysk personal. Då framställningen göres, eller rättare sagt då svaret lämnas, bör med skärpa framhållas att vi verkligen vet vad Tamvelius vet. Detta senare för att i görligaste mån söka förhindra att ryssarna försöker indoktrinera eller

på annat sätt påverka Tamvelius.

Vi bör i detta sammanhang även erbjuda Tamvelius att få komma till Sverige, en procedur som ju redan inletts via Röda korset. Av alla uttalanden att döma tycks Tamvelius vara en duktig och skötsam person, som säkert skall kunna göra rätt för sig i Sverige.

Fru Tamvelius har hemställt, att hennes mans namn icke måtte bliva kombinerat med Wallenbergs. Det torde emellertid kunna gå att övertyga fru Tamvelius om att vi på sätt som ovan skisserats ha vissa utsikter att kunna hjälpa hennes man till frihet.

Stockholm den 7 maj 1956.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med fru Tamvelius hos envoyén Lundberg, LKAB, den 9 maj 1956.

Inledningsvis meddelade envoyén Lundberg utan att ingå på hur vi sutto inno med upplysningarna, att vi kände till att Artur Tamvelius träffat Wallenberg i fångenskapen i Ryssland. Detta hade skett vid en relativt sen tidpunkt och de nya upplysningar vi fått täckte i stora drag vad Bornschein på sin tid meddelat.

Därefter orienterade Lundberg fru Tamvelius om hur vi för närvarande ser på Wallenberg-ärendet. Denna orientering gick ut på att vi har den inställningen, att ryssarna för närvarande gör allt för att söka lösa Wallenberg-affären. Det vore icke helt otänkbart att ryssarna, därest de icke skulle kunna återfinna Wallenberg, skulle göra allt för att på något sätt kompensera detta. Den positiva andan skulle måhända kunna utnyttjas i fallet Tamvelius.

Herr Lundberg framhöll, att de båda krigsfångekort som fru Tamvelius fått sannolikt finge tolkas som en positiv reaktion på det Svenska röda korsets framställningar om att frigiva Tamvelius. Lundberg betonade vidare, att om man skulle kombinera Tamvelius' namn med Wallenbergs man måhända skulle riskera Tamvelius' återsändande genom röda korsets försorg. En viss sannolikhet talade emellertid för att en officiell svensk démarche för Tamvelius skulle påskynda ryssarnas åtgöranden. Risken att kombinera Tamvelius' namn med Wallenbergs finge icke överskat-

tas, då publiciteten i ärendet redan varit omfattande.

En "fräck" begäran till ryssarna att låta Tamvelius få utresa i samband med att man begärde att Tamvelius skulle höras i Wallenberg-frågan skulle ha vissa chanser att lyckas. Fru Tamvelius, som tydligen noga hade övervägt denna frågeställning, svarade, att hon vore övertygad om att hennes man, som är mycket handlingskraftig, och som hon de facto icke räknade sig som skild från, säkert skulle vara av den meningen att här borde man handla kraftfullt. Hon var därför av den uppfattningen, att en démarche, där hennes mans namn kombinerades med Wallenbergs icke skulle försämra mannens ställning i det ryska lägret. Han arbetade ju som arkitekt, och det vore osannolikt att hans ställning skulle bli förändrad. Med anledning härav och med den ytterligare motiveringen, att hennes man personligen säkert icke skulle ha något emot att en démarche för Tamvelius gjordes i samband med Wallenberg-ärendet, förklarade fru Tamvelius slutligen, att hon inte hade någonting emot att utrikesdepartementet procederade på detta sätt.

Stockholm den 9 maj 1956.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

Sedan tillstånd erhållits av fru Tamvelius att göra en svensk démarche till förmån för hennes man i kombination med Wallenberg-ärendet, kan det svenska svaret på den ryska framställningen om ytterligare material formuleras på följande sätt.

1. Vi förklarar, att Scheuer av oss icke kunnat spåras.

2. Som komplement till tidigare överlämnat material överlämnas förhörsprotokollet om Hofstetter.

3. Vi meddelar att arkitekten Artur Tamvelius, som vistas i Mordovskaja ASSR, pos.Javas, postfack Ж X 385/7-1, skrivit till sin i Sverige bosatta svenska hustru, till sin ävenledes svenska moder och dotter, och hemställt att dessa skola vända sig till de svenska myndigheterna för att få Tamvelius utlämnad till Sverige. Tamvelius har förklarat, att han av ryska vederbörande anses vara statslös, och vi förklara oss nu beredda att i Sverige mottaga Tamvelius med hänsyn till att hans moder, hustru och dotter äro svenska medborgare. Vi förklarar även, att vi känna till att Tamvelius sitter inne med viktiga upplysningar i Wallenberg-ärendet, och hemställer att han får komma till Moskva och där höras av svensk beskickningspersonal, gärna i närvaro av ryska vederbörande.

4. Bifogade tre fotografier av Wallenberg överlämnas.

5. Av Wallenbergs den 30 juni 1944 utfärdade diplomatpass med nummer 248, som var avfattat på svenska, franska och tyska språken, framgår, att Wallenbergs fullständiga namn är Raoul Gustaf Wallenberg, att Wallenberg är född

i Stockholm den 4 augusti 1912, att Wallenbergs signalement är:

kroppslängd	176 cm
hårfärg	mörkbrun, begynnande skallighet. I släkten ligger tendens till tidig vithårighet
ögon	mörkbruna
ansikte	ovalt

samt att han brukade vara slätrakad och i övrigt är utan särskilda kännetecken.

Stockholm den 9 maj 1956.

Envoyén Lundberg vidit

P.M.

1. Det är okänt för svenska utrikesdepartementet, var Scheuer befinner sig.

2. En utsaga av schweiziske medborgaren Hans Hofstetter överlämnas.

3. Det är bekant för det svenska utrikesdepartementet, att arkitekten Artur Tamvelius vistas i Mordovskaja ASSR, pos. Javas, postfack ~~XX~~ 385/7-1. Tamvelius har nyligen skrivit två krigsfångekort till sin i Sverige bosatta svenska hustru, till sin ävenledes svenska moder och dotter och hemställt, att dessa skola vända sig till de svenska myndigheterna för att få Tamvelius utlämnad till Sverige. En sådan hemställan har gjorts. Tamvelius har för sina anhöriga förklarat, att han av ryska vederbörande anses vara statslös. På svensk sida är man beredd att av humanitära skäl mottaga Tamvelius i Sverige, i synnerhet som Tamvelius' moder, hustru och dotter äro svenska medborgare och hemställes härmed att Tamvelius måtte beviljas tillstånd att resa till Sverige.

Genom från Sovjetunionen återvända krigsfångar är det känt för utrikesdepartementet, att Tamvelius sitter inne med viktiga upplysningar i Wallenbergärendet.

Det skulle vara av stort värde, därest Tamvelius kunde få höras av personal från den svenska utrikesförvaltningen i Moskva. Detta skulle kunna ske i närvaro av ryska vederbörande.

4. Av Wallenbergs den 30 juni 1944 utfärdade diplomatpass med nummer 248, som var avfattat på svenska, franska och tyska språken, framgår, att Wallenbergs fullständiga namn är Raoul Gustaf Wallenberg, att Wallenberg är född i Stockholm den 4 augusti 1912, att Wallenbergs signalement är:

Öval. av Exc. Lic.
Rodionov 12.5.56

kroppslängd	176 cm
hårfärg	mörkbrun, (begynnande skallighet. I släkten ligger tendens till tidig vithårighet)
ögon	mörkbruna
ansikte	ovalt

samt att han brukade vara slätrakad och i övrigt är utan särskilda kännetecken.

Tre fotografier av Wallenberg bifogas.

Stockholm den 11 maj 1956.

Lorentzon/IW

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

12 maj 1956

CHIFFER. Bud.

M. 231

P 2 Eu/I

Rep P 12/5-56

Svensk Moskva

Idag har Excellensen till Rodionov såsom svar på den ryska framställningen om ytterligare material i Wallenberg-ärendet

Primo överlämnat en utsaga av schweiziske medborgaren Hofstetter

Secundo Vidare meddelades, "att det är bekant för det svenska utrikesdepartementet, att arkitekten Artur Tamvelius vistas i Mordovskaja ASSR, pos. Javas, postfack 385/7-1. Tamvelius har nyligen skrivit två krigsfångekort till sin i Sverige bosatta svenska hustru, till sin ävenledes svenska moder och dotter och hemställt, att dessa skola vända sig till de svenska myndigheterna för att få Tamvelius utlämnad till Sverige. En sådan hemställan har gjorts. Tamvelius har för sina anhöriga förklarat, att han av ryska vederbörande anses vara statslös. På svensk sida är man beredd att av humanitära skäl mottaga Tamvelius i Sverige, i synnerhet som Tamvelius' moder, hustru och dotter äro svenska medborgare och hemställes härmed att Tamvelius måtte beviljas tillstånd att resa till Sverige.

Genom från Sovjetunionen återvända krigsfångar är det känt för utrikesdepartementet, att Tamvelius sitter inne med viktiga upplysningar i Wallenberg-ärendet.

Det skulle vara av stort värde, därest Tamvelius kunde få höras av personal från den svenska utrikesförvaltningen i Moskva. Detta skulle kunna ske i närvaro av ryska vederbörande."

Tertio Wallenbergs utförliga signalement och tre fotografier överlämnades

Quarto En preciserad fråga om österrikaren Scheuer besvarades med att vi icke känna till var Scheuer befinner sig.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

ang. samtal med ambassadör Rodionov.

P. M.

Jag hade anmodat ambassadör Rodionov att besöka mig idag.

Jag överlämnade därvid det kompletterande material i Wallenbergs-affären som från sovjetisk sida begärts, i den mån det fanns något sådant. Han lovade att översända det till Moskva.

Därefter nämnde Rodionov att de sovjetiska riksdagsmännens besök syntes ha avlupit väl hittills. Han ville säga något om de intermezzon som omtalats i pressen i sammanhang med en viss Grinbergs försök att komma i förbindelse med ordföranden i delegationen. Eftersom G. var svensk medborgare hade hr Volkov ej ansett sig böra mottaga honom.

När fru Grinberg, som är av lettisk börd liksom mannen men icke blivit naturaliserad, på sin tid begärde få resa till Sovjetunionen hade hon hänvisat till söndring i äktenskapet. Hon ville medtaga sin dotter, som behållit moderns nationalitet, medan sonen, som hade faderns nationalitet, skulle stanna hos denne. Vid båtens avgång hade emellertid svenska polisen intervenerat för att hindra att dottern medföljde. Fru Grinberg hade då bestämt sig för att ändock resa.

I anledning av mannen G:s talrika brev hade utrikesministeriet i Moskva i april meddelat svenska ambassaden, att fru G. inte hos sovjetiska myndigheter gjort någon ansökan om att få resa till Sverige. Rodionov an-

2885/1

tydde att detta faktum kanske kunde meddelas pressen och maken G.

Rodionov meddelade vidare, i anknytning till kommunikén som utfärdats vid statsministerns Moskvabesök, att man från sovjetisk sida var intresserad av tekniker-besök på basis av ömsesidighet. Han hade fått en lista med en mängd svenska fabriker och institutioner, som sovjetiska tekniker gärna ville besöka, om det läte sig göra. Han ville nu be om mitt råd, huruvida han skulle ta upp denna sak direkt med de olika fabrikerna etc. eller om han skulle vända sig till UD. Jag svarade att han lämpligen borde vända sig till UD, som sedan skulle ta nödiga kontakter.

Stockholm den 12 maj 1956.

(u.) Östen Undén

Avskrift av chiffertelegram från
beskickningen i Moskva, inkommet
den 17.5.56.

Nr. 297

För Kabinettssekreteraren.

Molotov frågade mig i dag vid sällskaplig samvaro om jag kände till ett tal som inrikesminister Hedlund just skulle ha hållit. Jag svarade nej. Hedlund skulle enligt amerikansk nyhetsbyrå ställt något slags ultimatum Wallenbergsaffären fortsatte Molotov, tilläggande att han omedelbart trott det hela var en tidningsanka. Det senaste jag kände till var att vi lämnat visst material och gjort viss hemställan. Detta hade just anlänt och studerades nu, sade Molotov. Han hade själv dock ännu ej tagit del därav.

Sohlman

Avskrift av chiffertelegram till
Beskickningen i Moskva den 18.5.56.

Nr. 237

Edert 297. Hedlund icke hållit något sådant tal. Vad som möjligen kan ha föranlett Molotovs fråga är en passus i artikel i "Vi" av Philipp vilken luftpostas.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 22 /5 1956 kl. 1500

Inkom den 22 /5 1956 kl. 1805

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

P 2 Eu I 20

305.

Edert chiffer 237.

Vid samtal med Molotov vid sällskaplig samvaro den 18 maj sade jag att svenska tidningar till och med 17 maj ej återgivit något tal av Hedlund under dagarna dessförinnan. Själv trodde jag att det amerikanska byråtelegrammet avsåge en artikel, vilken jag läst efter vårt senaste samtal och som avsåge Hedlunds Moskva-besök. Molotov tackade.

Sohlman

KOPIA KOPIA

Coll.:

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

Angående samtal med herrar v. Dardel och Philipp.

Överdirektören von Dardel hade begärt att idag få besöka chefen för politiska avdelningen tillsammans med författaren Rudolf Philipp. Syftet med besöket var tydligtvis att under hot om publicering av det utredningsmaterial, som finnes i familjens hand, förmå myndigheterna att ställa ett ultimatum till sovjetiska vederbörande. Under samtalet berördes följande frågor av särskilt intresse:

1. Tamvelius.

a) Philipp sökte erfara genom vilken beskickning i Moskva budskapen från Tamvelius framförts till svenska ambassaden samt budbärarens nationalitet.

Av kända skäl lämnades icke denna uppgift.

b) Philipp efterlyste resultat av kriminaltekniska anstaltens analys av skriften i Tamvelii brev jämförd med tidigare skriftprov från honom.

c) Philipp hävdade, att Tamvelii brev vore en typisk början till en klumpig provokation från MVD's sida. Som exempel på tidigare provokationer av liknande slag i Wallenberg-affären drog Philipp upp greve Tolstojs vittnesmål från Irland 1954, i vilket på grund av klumpighet och slarv data för händelserna i Budapest blivit helt orimliga.

2. Överdirektör von Dardel erinrade om att från regeringens och myndigheternas sida löfte lämnats (särskilt

1058 b

nämndes ett föregivet uttalande av envoyén Lundberg till Philipp "i tre vittnens närvaro") om att en vitbok skulle publiceras av UD om inte ett tillfredsställande svar erhölles av ryssarna.

Familjen ansåge nu, att sovjetiska vederbörande borde haft tillräcklig tid på sig för genomgång av fängelseregister och annat material och önskade, att man från de svenska myndigheternas sida framställde krav om besked. Om besked ej inkommit inom 14 dagar, vore det familjens avsikt att publicera det utredningsmaterial (sammandrag av vitboken), som den disponerade över. Philipp tillade för sin del att publiceringen skulle ske "med kommentarer".

Stockholm den 24 maj 1956.

(K. Hammarskjöld)

Avskrift.

Åström/Bergström/AA

Nr 258

4 juni 56

Chiffer.

36:B/334

HP 1 Er
Es

Besk. Moskva.

Edert chiffer 334 secundo. Vi ha intet meddelande härifrån att framföra. Däremot finna vi naturligt Ni utöver allmänna uttalanden kommunikéns anda förklarar Eder önska redan vid första samtalet nye utrikesministern vilja erinra om Wallenberg-sakens läge.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES-
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 12 / 6 1956 kl 1515

Inkom den 13 / 6 1956 kl 1120

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr

20

351.

Vid samtal den 12 juni med Shepilov sade jag mig anse svensk-sovjetiska förbindelserna utvecklades enligt kommunikéns riktlinjer och i dess anda bla.a på de ekonomiska, intellektuella, områdena, inom turistväsendet etc. Nya personliga kontakter mellan personer inom olika kretsar hade även knutits senast genom sovjetiska parlamentarikernas besök i Sverige. Med tillfredsställelse hade vi erfarit att Bulganin och Hrusjtjov antagit vår inbjudan. Hit väntades ju nu också statsrådet Ericsson - ledande politisk personlighet. Av i kommunikén berörda särskilda frågor önskade jag - med hänsyn till dess även däri betonade stora vikt för oss - beröra Wallenberg. Efter redogörelse läget och med särskilt betonande av Excellensens uttalanden till Rodionov underströk jag ånyo sakens betydelse. Slutligen sade jag mig hoppas på Shepilovs stöd för befästande av våra relationer. Shepilov svarde, att han delade den av mig uttalade meningen rörande utvecklingen av de svensk-sovjetiska förbindelserna. Inga hinder förelåge för ytterligare utbyggande därav på olika områden. Mest ändamålsenligt vore inrikta ansträngningarna första hand på ekonomiska samarbetet, vilket utgjorde basen för verkligt goda allmänna förbindelser. RW-saken kände han hittills endast genom kommunikén men skulle snarast sätta sig in i ärendet samt med sina medarbetare upptaga f"Edert förslag om Tamvelius". Tvenne gånger frågade Shepilov om Tamvelius namn, vilket han uppenbarligen ej hört tidigare. Shepilov sade att jag kunde komma till honom när jag så önskade. Samtalet avslutades med doyenfrågor. Edert chiffer 258.

Sohlman

Coll.:

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

HEMLIG
enligt 3 § sekretesslagen
den 15.6.56
Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen.
[illegible]
[illegible] d. 10 dec. 1949 nr 696.

P.M.

Här nedan redogöres för Wallenbergs-ärendets utveckling efter den svensk-sovjetiska kommunikén i Moskva den 4 april.

1. Den 12 april 1956 ingick från beskickningen i Moskva till utrikesdepartementet ett telegram, i vilket meddelades, att en från ett fånglägret ~~i Javas~~ den 10 april frigiven fånge ~~tysk~~, som genom ~~västtyska~~ vitt lands ambassaden fått förbindelse med ambassadrådet Petri, medfört ett brev till svenska beskickningen från en för utrikesdepartementet tidigare känd s.k. Estlands-svensk vid namn Tamvelius. Tamvelius bad i brevet om bistånd att bli frigiven; överbringaren av brevet berättade följande:

När Pravda-numret, som innehöll den svensk-sovjetiska kommunikén, anslagits i lägret, hade Tamvelius för den nu frigivne ~~tysken~~ fången berättat att han i lägret Inta suttit tillsammans med Wallenberg. Wallenberg hade från Inta därefter förts till Butyrskaja-fängelset, och Tamvelius hade hört sägas, att Wallenberg sedermera avlidit. Tyvärr hade Tamvelius icke för vår sagesman angivit och vår sagesman icke heller frågat om tidpunkten när Tamvelius skulle ha sammanträffat med Wallenberg. Enligt sagesmannen, som personligen gjorde ett gott intryck, vore Tamvelius en hederlig och pålitlig man och befunne sig i förhållandevis god fysisk kondition.

1058 c

Sagesmannen höll det för uteslutet, att Tamvelius medvetet eller omedvetet skulle ha farit med osanning. Slutligen meddelades i telegrammet, att sagesmannen med hänsyn till sin personliga säkerhet anhållit om absolut diskretion om Tamvelii budskap.

Den 19 april ankom till utrikesdepartementet med kurir det ovan omnämnda brevet från Tamvelius till beskickningen i Moskva. I detta brev anhöll som nämnts Tamvelius om de svenska myndigheternas bistånd för sin repatriering till Sverige under motivering att hans hustru, moder och dotter voro bosatta i Stockholm. Tamvelius meddelade även, att han av de sovjetryska myndigheterna "gjorts till statslös".

2 2. Den 4 maj 1956 uppsökte Sovjetunionens sändebud mig ~~utrikesministern~~ och framförde i huvudsak muntligen följande.

De sovjetryska organ som fått till uppgift att undersöka och verifiera den dokumentation angående Wallenberg, som under statsminister Erlanders besök överlämnades, hade vänt sig till sovjetiska utrikesministeriet med en förfrågan, huruvida de svenska myndigheterna förfogade över kompletterande material. I synnerhet önskade de erhålla mer detaljerade upplysningar angående den person Scheuer, som skulle ha befunnit sig i samma cell som Wallenberg enligt Richters vittnesmål. I övrigt hade de kompetenta sovjetiska organen intresse av att erhålla mer detaljerade upplysningar beträffande Wallenbergs signalement, att erhålla fotografi av honom och att få del av allt annat material, varöver de svenska myndigheterna disponerade, och som kunde bidraga till att skapa klarhet över Wallenbergs öde.

3. Den sovjetryska framställningen om ytterligare material i Wallenberg-ärendet offentliggjordes av den sovjetryske delegationsordföranden Volkov vid den ryska delegationens ankomst till Stockholm den 7 maj 1956.

4. Den 9 maj 1956 meddelade fru Tamvelius på förfrågan, att hon icke hade något emot att hennes makes namn sammankopplades med Wallenberg-ärendet i samband med att en démarche gjordes för hans utlämnande till Sverige.

3 5. Den 12 maj 1956 meddelade ~~utrikesministern~~ jag Sovjetunionens

sändebud följande såsom svar på den sovjetryska begäran under punkt 2. ovan, varvid en informell uppteckning även-ledes överlämnades. Uppteckningen hade följande innehåll:

a) Det vore okänt för det svenska utrikesdepartementet var Scheuer befunne sig.

b) En utsaga av den schweiziske medborgaren Hans Hofstetter överlämnades. (Från schweiziskt håll hade tillstånd erhållits att begagna Hofstetters utsaga, vilkas hörsr Wallenbergs fall angående ~~och denna har betydelse i vad för sambandet Hille-Pelkonen-Langfelder-Wallenberg-Leydz.~~)

c) Det vore bekant för det svenska utrikesdepartementet, att arkitekten Artur Tamvelius vistades i Mordovskaja ASSR, pos. Javas, postfack ЖХ 385/7-1. Tamvelius hade nyligen skrivit två krigsfångekort till sin i Sverige bosatta svenska hustru, till sin även-ledes svenska moder och dotter och hemställt, att dessa skulle vända sig till de svenska myndigheterna för att få Tamvelius utlämnad till Sverige. En sådan hemställan hade gjorts. Tamvelius hade för sina anhöriga förklarat, att han av ryska vederbörande ansågs vara statslös. På svensk sida vore man beredd att av humanitära skäl mottaga Tamvelius i Sverige, i synnerhet som Tamvelii moder, hustru och dotter äro svenska medborgare, och hemställdes att Tamvelius måtte beviljas tillstånd att resa till Sverige.

Genom från Sovjetunionen återvända krigsfångar vore det känt för utrikesdepartementet, att Tamvelius sitter inne med viktiga upplysningar i Wallenberg-ärendet.

Det skulle vara av stort värde, därest Tamvelius kunde få höras av personal från den svenska utrikesförvaltningen i Moskva. Detta skulle kunna ske i närvaro av ryska vederbörande.

d) ~~Av Wallenbergs den 30 juni 1944 utfärdade diplomatpass med nummer 248, som var avfattat på svenska, franska och tyska språken, framgingo, att Wallenbergs fullständiga namn är Raoul Gustaf Wallenberg, att Wallenberg är född i Stockholm den 4 augusti 1912, att Wallenbergs signalement är:~~

kroppslängd	176 cm
hårfärg	mörkbrun
ögon	mörkbruna
ansikte	ovalt

Wallenbergs signalement och photografier
överlämnades.

Vidare meddelades att Wallenberg brukade vara slätrakad och i övrigt är utan särskilda kännetecken. Wallenberg hade begynnande skallighet och i släkten finnes tendens till tidig vithårighet.

6. Den 2 juni 1956 hemställde ambassadör Sohlman telegrafiskt om besked om han vid sitt första besök hos den nye sovjetryska utrikesministern Sjepilov borde söka beröra något ärende, "ehuru man vid första visit väl knappast förutsättes upptaga någon specialfråga". Därest icke andra instruktioner mottogs avsåge Sohlman uttala sig i svensk-sovjetiska kommunikéns anda. Den 4 juli telegraferade utrikesdepartementet till beskickningen i Moskva, att "vi ha icke något meddelande att framföra härifrån. Däremot finna vi det naturligt att Ni utöver allmänna uttalanden i den svensk-sovjetiska kommunikéns anda skulle förklara Eder önska att redan vid det första samtalet med den nye sovjetryske utrikesministern vilja erinra om Wallenberg-sakens läge".

4/ 7. Den 13 juni meddelade Sohlman, att han den 12 juni gjort sitt första besök hos Sjepilov. Härvid framhöll Sohlman, att han ansåge att de svensk-sovjetiska förbindelserna utvecklades enligt kommunikéns riktlinjer och anda, bl.a. på de intellektuella och ekonomiska områdena samt inom turistväsendet etc. Nya personliga kontakter mellan personer inom olika kretsar hade även knutits, nu senast genom de sovjetiska parlamentarikernas besök i Sverige. Han framhöll ävenledes, att han med tillfredsställelse erfarit, att Bulganin och Chrustjov antagit den svenska inbjudan. Sohlman berörde även statsrådet Erikssons väntade besök i Sovjetunionen. Sohlman sade sig av i kommunikén berörda särskilda frågor - med hänsyn till dess även däri betonade stora vikt för oss - önska beröra Wallenberg-frågan. Efter en redogörelse för läget och med särskilt betonande av utrikesministerns uttalanden till Rodionov (enligt punkt 5.) underströk Sohlman ånyo sakens betydelse. Slutligen uttryckte Sohlman en förhoppning om Sjepilovs stöd för befästandet av relationerna mellan de båda länderna.

Sjepilov svarade, att han delade den av Sohlman uttalade meningen rörande utvecklingen av de svensk-sovjetiska förbindelserna. Inga hinder funnes för ytterligare utbyggande av dessa på olika områden. Mest ändamålsenligt vore att inrikta ansträngningarna i första hand på det ekonomiska samarbetet, vilket vore

basen för verkligt goda allmänna förbindelser. Sjepilov sade sig känna till Wallenberg-frågan endast genom kommunikén men skulle snarast sätta sig in i ärendet samt med sina medarbetare upptaga "Edert förslag om Tamvelius". Sjepilov frågade tvenne gånger om Tamvelii namn, vilket han uppenbarligen icke tidigare hört. Sjepilov meddelade, att Sohlman kunde komma till honom när han så önskade, varefter samtalet avslutades med vissa doyen-frågor.

Stockholm den 15 juni 1956.

Avskrift.

ÖVERDIREKTÖR FREDRIK VON DARDEL

Djursholm den 27 juni 1956.
Bråvallavägen 10

Till Generalsekreteraren Dag Hammarskjöld.

Undertecknade, mor och styvfar till den av ryska myndigheter fängslade legationssekreteraren Raoul Wallenberg, framförde för ett år sedan genom författaren Rudolph Philipp, som i många år arbetat för denne vår sons befrielse, en vädjan till Eder att såsom generalsekreterare för F.N. verka för samma sak. Till svar härpå meddelade Generalsekreteraren att Ni alltjämt vore beredd att bidraga till försöken att uppnå en lösning av fallet Wallenberg, men att åtgärder av Eder såsom F.N:s generalsekreterare vore uteslutna, om ej F.N. gåve Eder ett formellt uppdrag, vilket Ni ej ville rekommendera. Ni skulle emellertid ha saken i åtanke för att göra vad Ni kunde om tillfälle yppade sig.

Då Generalsekreteraren inom kort reser till Moskva och där kommer att sammanträffa med Sovjets ledande män, skulle vi vara Eder varmt tacksamma om Ni då ville övertyga dem om deras skyldighet att hemsända Raoul.

Vid de underhandlingar, som statsminister Erlander vid sitt Moskvabesök i påskas förde med herrar Bulganin, Krusjtjev och Molotov, lära dessa,enligt vad ambassadör Jarring meddelat oss, ha till en början åberopat den not, som Vysjinsky avgivit i augusti 1947 och vari förklarats, att Raoul icke befunne sig i några läger för krigsfångar eller civilpersoner (obs: fängelser omnämndes icke) inom Sovjetunionen och att man måste antaga att han dödats av fascister i Budapest. Sedan de svenska förhandlarna åberopat det bevismaterial, som de medfört till Moskva och enligt vilket Raoul hållits fängslad i Moskva först under en tid i Ljubjankafängelset och därefter under åratal i Lefortovskajafängelset,

ändrade de så småningom ståndpunkt och gingo med på att mottaga och granska det medförda bevismaterialet samt att anställa efterforskningar efter Raoul. (Krusjtjev hade t.o.m. förklarat, att han skulle kunna bli tjuv, om han därmed kunde lyckas få tag på Raoul.) I den kommuniké, som utfärdades efter förhandlingarna, betecknades emellertid Raoul "såsom den i Budapest försvunne svenske diplomaten". Annars hade, enligt Jarring, ryssarna vägrat att över huvudtaget omnämna Raoul i kommunikén.

Något resultat av de efterforskningar efter Raoul, som ryssarna utlovat i kommunikén, har inte försports. Vid besök i Stockholm av en sovjetisk parlamentsdelegation i maj 1956 har delegationens chef som svar på en intervju förklarat, att det överlämnade bevismaterialet icke vore tillräckligt. U.D. hade några dagar tidigare av ambassadör Rodionov anmodats att lämna kompletterande material, framför allt Raouls fotografi och signalement, vilket U.D. också överlämnade den 12 maj 1956.

De ryska myndigheterna synas sålunda numera knappast vidhålla sin tidigare ståndpunkt att Raoul aldrig hållits fången i Ryssland utan i stället göra gällande att man numera inte vet vart han tagit vägen, vilket enligt vår uppfattning är föga troligt. Det är icke uteslutet att de nuvarande makthavarna kunna skylla på att Raoul försvunnit under den tidigare regimen. Emellertid är det anmärkningsvärt att så sent som år 1955, således efter regimförändringen, uppträtt en rysk agent, som uppenbarligen försökt vilseleda U.D. angående Raouls öde. Omedelbart före Gromykos besök i Stockholm i slutet av februari 1955 ankom till UD genom den förutvarande Budapestministern Danielsson en skrivelse från en greve Kutusov-Tolstoy, som intill tiden för Budapests erövring varit anställd som tolk vid den svenska Budapestlegationen och därefter trätt i sovjetrysk tjänst. I denna skrivelse meddelar Kutusov-Tolstoy att han efter Budapests erövring kvarstannat i staden under fyra år och därunder sökt utreda vad som hänt Raoul. Resultatet av hans noggranna undersökningar hade varit att Raoul antingen dödats av nazister eller pilkorsare i Budapest, innan han kommit i förbindelse med ryska trupper eller vid sammanträffande med ryska trupper varit iförd tysk uniform och därför av misstag dödats av dessa. Det synes knappast hava varit en tillfällighet att denna skrivelse, enligt vilken de ryska myndigheterna skulle befrias från ansvaret

för Raoul, ankommit till U.D. omedelbart före Gromykos besök. Undersökningar i Dublin, där Kutusov-Tolstoy nu är bosatt, hava, enligt vad f.d. kabinettssekreteraren Lundberg förklarat, utvisat att han är i sovjetrysk tjänst allt fortfarande.

Vid ett sammanträffande med Philipp och undertecknad Fredrik von Dardel i maj 1953 sade sig Generalsekreteraren vara villig att taga upp Raouls sak om de svenska myndigheterna begärde Edert bistånd. Enligt vad f.d. kabinettssekreteraren Lundberg, som under sin tjänstgöring i U.D. handlagt Raouls sak och fortfarande följer densamma, meddelat oss, kommer han att vända sig till Eder med en anhållan om Edert bistånd i saken vid det förestående Moskvabesöket. Med instämmande i en sådan hemställan bedja vi Eder att vid detta besök göra allt vad som kan göras för att vår son äntligen får komma hem efter ett mer än elvaårigt lidande.

Vi komma i så fall att alltid vara Eder oändligt tacksamma.

Med vördnad och tillgivenhet.

/u/ Maj von Dardel Fredrik von Dardel

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Warszawa
Avsänt den telex 19 kl.
Inkom den 28/6 1956 kl. 2015
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 4

~~KP 48 S~~ 20

56

Från Hammarskjöld för Per Lind.
Den specialkontakt Du nämnde för mig per telefon är utomordentligt besvärande och utan annat praktiskt värde än att jag själv skulle få förklara, varför jag icke kan taga upp frågan. Om något skulle läcka, vilket man alltid riskerar med denna grupp, blir läget omöjligt att manövrera utan skadeverkningar för dem eller FN-intressen av större tyngd. Kan saken inte avstyras genom förklaring till vederbörande varför steget är så oklokt?

von Post.

KOPIA KOPIA

Coll.: 1

Avskrift av chiffertelegram till
Besk.Warszawa den 29.6.56

Nr. 51

Edert 56 Hammarskjöld från Belfrage. Önskar göra följande klarläggande.

Med anledning enträgna framställningar förra veckan från familjen och dess särskilde talesman om sammanträffande med Dig inskränkte vi oss lova framföra önskemålet. I syfte under Ditt besök undvika påtryckningar sådant möte och eliminera uppenbara risker publicitet ansåg vi oss böra föreslå Dig kort samtal med Lundberg, som tidigare alls ej inkopplad och som ju av gruppen anses vara den som bäst behärskar frågan. L. efter Ditt första svar lovat hålla sig beredd, om så ansåges lämpligt. Planen var i så fall diskret sammanträffande med honom min bostad efter ankomsten.

Ovanstående endast för Din information.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

Efter samråd med kabinettssekreteraren Belfrage, envoyén Arne Lundberg samt Konungens handsekreterare baron Palmstjerna har idag utrikesrådet Åström per telefon meddelat herr Philipp följande: Åström hade diskuterat Wallenberg-fallet med generalsekreteraren Hammarskjöld vid dennes besök i Stockholm. Hammarskjöld hade härvid bekräftat, att han från överdirektören von Dardel erhållit ett brev i denna fråga. Vidare hade Hammarskjöld meddelat, att baron Palmstjerna per telefon informerat honom om herr Philipps framställning till Konungen.

Hammarskjölds reaktion inför de olika framställningarna att vid sitt stundande besök i Moskva med de sovjetryska ledarna upptaga Wallenberg-frågan var, att han måste betona, att han reste icke såsom privatperson eller i svenskt uppdrag utan såsom internationell tjänsteman. I denna sin egenskap hade Hammarskjöld från olika håll emottagit framställningar i liknande ärenden och kunde det redan av detta skäl bli svårt för honom att motivera varför han med ryska vederbörande just skulle upptaga fallet Wallenberg. Hammarskjöld ansåg det alltså utomordentligt svårt och osannolikt, att han skulle få tillfälle att upptaga denna fråga under Moskva-besöket.

Herr Philipp noterade utan kommentarer Åströms meddelande och övergick i stället till att meddela följande:

Herr Philipp och den wallenbergska familjen ansåg att den av förre kabinettssekreteraren Lundberg gjorda förpliktelsen av den 11 december 1951 hade brutits i och

med att det svenska materialet hade överlämnats till sovjetryska myndigheter vid statsministerns besök i Moskva i mars/april.

Herr Philip frågade sig även, hur utrikesdepartementet kunde stå till svars med att till ryssarna överlämna Hilles vittnesmål, "då denne har två barn i tyska östzonen".

Utrikesdepartementets förpliktelse av den 11 december 1951 bifogas. ./.

Stockholm den 4 juli 1956.

H-stämpel

Avskrift.

Till Författaren Rudolph Philip och Fru Birgitta Bellander,
Raoul Wallenbergs-aktionen,
Stockholm.

I fråga om den framtida behandlingen av det material angående Raoul Wallenberg, som herr Rudolph Philip och fru Birgitta Bellander den 11 december 1951 överlämnat till undertecknad, förbinder jag mig att iakttaga följande:

uppgifter ur materialet komma att av mig endast delgivas den eller de personer, för vilkas pålitlighet och tystlåtenhet jag anser mig kunna ansvara,

om utrikesdepartementet påfordrar kontroll av avgivna vittnesutsagor, skall en av ovannämnda överlämnare utsedd person på statsverkets bekostnad beredas tillfälle närvara,

överlämnarna av materialet skola hållas underrättade om de åtgärder, som på grundval av det överlämnade materialet må komma i fråga; sådana åtgärder skola företagas endast efter medgivande av hr Philip och fru Bellander,

namnuppgifter ur materialet få icke utan överlämnarnas tillstånd delgivas ryska myndigheter.

Stockholm den 11 december 1951.

(undert.) Arne S. Lundberg

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

över samtal med envoyén Lundberg hos kabinettssekreteraren den 5 juli 1956. Närvarande var även utrikesrådet Åström och sekreterare Lorentzon.

Herr Åström orienterade envoyén Lundberg om vad han meddelat Philipp med anledning av Hammarskjölds Stockholms-besök och förestående besök i Moskva (se P.M. 4.7.56). Vid diskussion om den av Lundberg undertecknade förpliktelsen gentemot familjen den 11 december 1951 meddelade Lundberg, att det klart och tydligt av denna förpliktelse framginge, att den endast avsåge det material som den 11 december 1951 ställdes till hans förfogande av familjen. Förpliktelsen hade gjorts innan detta material mottagits. Det visade sig, då det kom till kritan, att familjen icke förfogade över något nämnvärt material. De namn som Philipp såsom familjens ombud nämnt vore tidigare kända för utrikesdepartementet, främst genom redaktören af Sandebergs utsaga, varför förpliktelsen icke innebure att UD:s handlingsfrihet vore bunden.

Stockholm den 5 juli 1956.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P 2 Em I
20

Chiffertelegram (BUD.)

Från Moskva

Avsänt den 6 / 7 1956 kl. 1500

Inkom den 6 / 7 1956 kl. 1735

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

396.

Personligt strängt förtroligt för Åström

Edert chiffer 305. H. sagt sig ej fått lämpligt tillfälle upptaga saken, han ämnade skriva vederbörandes moder.

Sohlman.

KOPIA KOPIA

Coll.: Ok

Avskrift av chiffertelegram från
Moskva den 11.7.56.

Nr. 406.

För Kabinettssekreteraren strängt förtroligt.

Under åberopande mitt samtal med Shepilov den 12 juni meddelade mig ambassadören Ilitchev muntligen den 10 juli att Tamvelius, vilken här betraktades som statslös, komme att erhålla utresevisum till Sverige så snart myndigheterna hunnit pröva hans sak. Jag erinrade om att hemställan gjorts av Excellensen och frågade när Tamvelius kunde förväntas till Sverige. Ilitchev svarade "senast om 2 à 3 månader". Jag erinrade om vårt förslag att Tamvelius skulle höras av oss här, även i närvaro av representanter sovjetiska myndigheterna. Ilitchev svarade att eftersom Tamvelius snart kommer till Sverige blir Ni ju i tillfälle att själva höra honom då. Sovjetmyndigheterna höra honom nu och verkställa av hans uttalanden föranledda undersökningar "under erinran Ilitchev ej deltog samtalen vid statsministerns besök sade jag mig vilja rikta hans personliga uppmärksamhet å Wallenbergsakens betydelse för våra förbindelser. Sedan så skett sade Ilitchev att han förstått sammanhanget och tillade att undersökningar såsom utlovats bedrevs med all energi - bl.a. på basis av Excellensens överlämnat material - för att vinna klarhet. Han trodde att vi snart skulle få svar. På tal andra svenskar och f.d. svenskar som önska återvända till Sverige uttalade Ilitchev sig i positiv anda.

Sohlman

Strängt förtroligt.

a Granberg SUK

P.M.

angående statslöse f.d. s.k. Estlands-svensken Arthur Tamvelius.

Tamvelius har sedan över 10 år vistats i sovjetryska läger.

Den 13 april 1956 inkom till svenska beskickningen i Moskva en anhållan från Tamvelius om att man från svensk sida skulle bistå honom att få utresa ur Sovjetunionen till Sverige. Han hänvisade härvid till att hans hustru, moder och dotter äro svenska medborgare. Tamvelius meddelade även att han "av de sovjetiska myndigheterna gjorts till statslös". Tamvelius har även skrivit till sin hustru, Fru Tatjana Tamvelius, Eriksbergsgatan 31, Stockholm, och sin under samma adress bosatta moder och dotter och hemställt, att dessa via svenska myndigheter skulle intervenera till hans förmån. Fru Tamvelius vände sig till Svenska Röda Korset, vilket varit i kontakt med det ryska röda korset för att få kontakt med Tamvelius.

Den 9 maj 1956 vände sig fru Tamvelius direkt till Utrikesdepartementet med hemställan om att man från svensk sida skulle intervenera i Moskva för att få utresetillstånd för Tamvelius.

Den 11 maj 1956 framförde utrikesminister Undén till Sovjetunionens ambassadör följande meddelande:

"Det är bekant för det svenska utrikesdepartementet, att arkitekten Arthur Tamvelius vistas i Mordovskaja ASSR, postfack ЖХ 385/7-1. Tamvelius har nyligen skrivit två

krigsfångekort till sin i Sverige bosatta svenska hustru, till sin ävenledes svenska moder och dotter och hemställt, att dessa skola vända sig till de svenska myndigheterna för att få Tamvelius utlämnad till Sverige. En sådan hemställan har gjorts. Tamvelius har för sina anhöriga förklarat, att han av ryska vederbörande anses vara statslös. På svensk sida är man beredd att av humanitära skäl mottaga Tamvelius i Sverige, i synnerhet som Tamvelius' moder, hustru och dotter äro svenska medborgare, och hemställes härmed att Tamvelius måtte beviljas tillstånd att resa till Sverige."

Den 11 juli 1956 underrättades den svenska beskickningen i Moskva under hand av ryska vederbörande om att Tamvelius komme att erhålla utresevisum till Sverige så snart myndigheterna hunnit pröva hans sak. Med hänsyn härtill och för att undvika dröjsmål för Tamvelii utresa vore det önskvärt om ett svenskt provisoriskt främlingspass kunde tillställas den svenska beskickningen i Moskva genom utrikesdepartementets försorg. Samtidigt torde bemyndigande lämnas för beskickningen att visera passet.

Tamvelius är född den 2 maj 1907. Övriga data rörande Tamvelius torde kunna införas i passet genom beskickningens i Moskva försorg.

Stockholm den 12 juli 1956.

Avskrift av chiffertelegram till
Beskickningen i Moskva den 14 juli 1956.

Nr. 320

Rodionov har idag till kabinettssekreteraren muntligen framfört följande meddelande.
"I anslutning till statsminister Erlanders framställning till de sovjetiska ledarna sistlidne mars att företaga en förnyad undersökning rörande omständigheterna i samband med Wallenbergs försvinnande har sovjetregeringen lämnat vederbörande sovjetorgan instruktioner att göra en detaljerad undersökning med beaktande av det från svensk sida överlämnade materialet.

I enlighet med dessa instruktioner företaga vederbörande sovjetiska organ en detaljerad granskning av allt material rörande R W som lämnats från svensk sida. I första hand förhöras de personer som kunna ha haft något att göra med de omständigheter som omnämnts i det svenska materialet. Samtidigt vidtaga de sovjetiska organen andra åtgärder.

Vederbörande sovjetiska organ hoppas att svenska regeringen, dans un délai aussi court que serait matériellement possible, skall komma att informeras om resultatet av den detaljerade undersökning som man är i färd med att göra."

Kabinettssekreteraren underströk för Rodionov betydelsen av ett snabbt svar. Han meddelade också att UD med hänsyn till den vikt som Wallenbergs öde har för den svenska opinionen anser det ofrånkomligt att i korthet informera pressen om det nu framförda meddelandet.

Avskrift av chiffertelegram till
beskickningen i Moskva den 14.7.56

259 UD i kväll meddelat pressen: Sovjetambassaden i Stockholm har idag framfört till UD att man å sovjetisk sida kommer att snarast möjligt lämna besked om resultatet av de sovjetiska myndigheternas undersökningar beträffande Raoul Wallenberg. Dessa myndigheter håller enligt ambassadens meddelande på med en detaljerad granskning av det från svensk sida överlämnade materialet. Från utrikesdepartementets sida har understrukits liksom skett tidigare betydelsen av ett snabbt svar.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 20/7 19 56 kl. 0900

Inkom den 20/7 19 56 kl. 1535

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

424.

Personligt strängt förtroligt för Kabinettssekreteraren.

Vid avskedsbesök hos Ilitchev före semestern berörde jag bl.a. Rodionovs uttalande Edert ~~chiffer~~ telegram ~~320~~ 259. Ilitchev förklarade, att dessa identiska med dem han gjort vårt chiffer 406 och betonade ånyo att undersökningarna bedrevs med all energi. De erfordrade dock viss tid, då eventuellt flertal personer måste höras och dessa understundom icke omedelbart kunde återfinnas. Dessutom måste olika uppgifter kontrolleras. Man ville nämligen gå till botten. Jag betonade angelägenheten av snart svar, vilket Ilitchev sade sig behjärta. Det verkade dock som om han personligen räknade, att ytterligare 2 - 3 månader skulle erfordras för undersökningarna. Han betonade samtidigt, att eftersom dessa utfördes av andra myndigheter än MID han svårligen kunde tiden som erfordrades.

Sohlman.

KOPIA

Coll.:

Avskrift.

7 augusti 1956.

Herr Överdirektör,

Jag har icke förrän vid min återkomst nyligen till New York haft tillfälle att erkänna mottagandet av Eder skrivelse den 27 juni angående Raoul Wallenberg.

I egenskap av generalsekreterare i FN avlägger jag sedan ungefär ett år tillbaka officiella besök i de olika medlemsstaterna på inbjudan av regeringarna. Min nyligen företagna resa till Sovjetunionen ingick som ett led i detta officiella reseprogram. Avsikten med besöken är att med de olika regeringarna utbyta synpunkter av politisk och teknisk art rörande arbetet inom FN. Vid de nu i Moskva förda samtalen stod särskilt det spända läget i Mellersta Östern och de särskilda förhandlingsuppgifter inom detta område som anförtrotts mig av FN:s säkerhetsråd i förgrunden.

Jag hade gärna i min personliga egenskap, försökt bidraga till att föra frågan om Raoul Wallenberg framåt. Emellertid måste detta naturligtvis ske utan åsidosättande av mina huvuduppgifter vid besöket som generalsekreterare. Det är med beklagande jag måste konstatera att utvecklingen av diskussionerna, i synnerhet i vad avser Mellanöstern, var sådan att jag icke fann det för saken gagneligt eller förenligt med den speciella karaktären av mina samtal att vid detta tillfälle med de ryska ledarna beröra Raoul Wallenbergs fall.

Jag vill icke fördölja att, helt bortsett från Moskva-besökets speciella karaktär, FN:s begränsade fullmakter beträffande frågor av denna art alltid känts som ett svårt handicap. En utveckling, även om den förmodligen blir långsam, i riktning mot ökade insatser av FN till förmån för enskilda fall, där mänskliga rättigheter blivit

Herr Överdirektören m.m.
Fredrik von Dardel
Bråvallavägen 10
Djursholm

tillbakasatta får emellertid icke uteslutas. Jag kommer, under alla förhållanden, alltid att ha i tankarna önskvärdheten av att, om och när ett tillfälle yppar sig, göra vad jag kan och är berättigad att göra till stöd för Eder aktion.

Med utmärkt högaktning

/u/Dag Hammarskjöld

Avskrift av förtroligt handbrev
från ambassadrådet Petri till
utrikesrådet Åström, dagtecknat
Moskva den 6 augusti 1956.

Åberopande Ditt brev den 30 juli med passformulär för Tamvelius ber jag få meddela, att jag till utrikesministeriets skandinaviska avdelning med begäran om vidarebefordran överlämnat ett öppet, till Tamvelius adresserat brev, vari han ombedes sända oss foto, uppgift om kroppslängd o.s.v. Jag sade ambassadören Afanasiev att Tamvelius, enligt utsago från till sina hemländer återvända kamrater i olika fångläger, skrivit åtskilliga brev till denna beskickning. Eftersom emellertid sedan 1947 intet enda kommit oss tillhanda, vore allmänna posten tydligtvis ingen lämplig befordringsväg för korrespondens med honom.

20
17/8

Avskrift.

RAOUL WALLENBERG-AKTIONEN
Birgitta de Vylder-Bellander ordf.
Leksandsv. 22, Bromma
Tel. 25 62 03

Bromma den 24 augusti 1956

Till
K o n u n g e n

Raoul Wallenberg-aktionen vädjar genom undertecknade till regeringen, att snarast möjligt inkalla Utrikesnämnden för att behandla frågan om extra ordinära åtgärder för att få Raoul Wallenberg, som sedan mer än elva år är fånge i Sovjetunionen tillbaka till Sverige.

Underdånigst

Rektor Alf Ahlberg
Författarinnan Birgitta de Vylder-Bellander
Kammarherre James Dickson
Byggmästare Olle Engkvist
Kamrer Holger Eriksson
Landshövdingskan Ellen Hagen
Rektor Gillis Hammar
Professor Ingmar Hedenius
Direktör Albin Johansson
Författaren Ejvind Johnson
Direktör Gunnar Josephson
Författarinnan Mia Leche-Löfgren
Professor Lise Meitner
Författare Ture Nerman
Professor Hugo Osvald
Tonsättaren Moses Pergament
Författare Rudolph Philipp
Advokat Yngve Schartau
Direktör Friherre Gordon Stiernstedt
Professor Hugo Theorell
Översättarinnan Elsa Thulin
Professor Hugo Valentin
Med.dr direktör Karl Wistrand
Fil.dr Suzanne Öhman
Generaldirektör Anders Örne

Utdrag ur strängt förtroligt handbrev
från t.f.chargé d'affaires Petri till
utrikesrådet Aström, dagtecknat Moskva
den 30 augusti 1956.

Jag försummade inte heller att erinra Kusnetsov om Wallenberg-affären. Så snart någon svensk-sovjetisk incident inträffade, påminde man sig i Sverige, sade jag att inga besked lämnats om Raoul Wallenberg. Kusnetsov genmälde att undersökning påginge, vartill jag svarade att jag personligen funne naturligt att granskningen av det material vi överlämnat toge viss tid i anspråk. Men det vore alldeles uppenbart att den svenska allmänheten med största otålighet avvaktade besked i denna fråga, vars betydelse för de svensk-sovjetiska förbindelsernas utveckling icke kunde överskattas.

Avskrift av chiffertelegram från
beskickningen i Moskva den 3.9.56.

Nr. 445

Mitt handbrev Åström den 31 åberopas. Vid nytt tillfälligt sammanträffande med förste utrikesministervicen Kusnetsov lördagkväll redogjorde jag för innehållet det besked Ni enligt Edert chiffer 362 lämnat Lunkov i affären Flying Clipper. Underströk att vi oavsett skiljaktiga uppfattningarna territorialvattengränsen ansåge oss kunna förvänta att passage inoffensiv på så långt avstånd från kusten tolererades. Kusnetsov kommenterade intet härtill men sade sig vilja tacka för att han personligen av mig orienterats om denna fråga på så tidigt stadium och på så klart språk. Förhållandet mellan våra länder vore - i allt fall enligt sovjetisk uppfattning - så gott att båda parter hade intresse av att mellan grannstater svårundvikliga incidenter klarlades. Kusnetsovs förbehåll gav mig anledning att understryka Wallenbergs-frågans vikt.

Avskrift av chiffertelegram
till beskickningen i Moskva den
3.9.56.

366

Vid Rodionovs besök t.f. utrikesministern Lindell 3 september framförde kabinettssekreteraren, som närvarande vid del av samtalet, påminnelse Wallenbergsaffären. Han framhöll därvid särskilt att nu fyra, fem månader gått sedan statsministerbesöket Moskva och sex, sju veckor sedan Rodionov ställt i utsikt besked snarast möjligt, samt att det väckt undran och besvikelse svensk sida att ännu intet som helst besked om hittillsvarande resultatet undersökningen lämnats. Rodionov lovade framföra uttalandet sin regering.

Cabinet

Avskrift av chiffertelegram till
Beskickningen i Moskva den 9.9.56

Nr. 374

Edert chiffer 455.

Primo. Då Tamvelius icke svensk medborgare och vi sålunda icke kunna komma med bestämda krav, föreslå vi följande procedere. Uppsök helst redan i dag MID och åberopa tidigare löftet att T. "komme att erhålla utresevisum till Sverige så snart myndigheterna hunnit pröva hans sak." Edert chiffer 406. Meddela Ni erhållit två rekommenderade brev från T., som frigivits, vari han hemställer om hjälp för utresan och att Tamvelii svenska släktingar genom beskickningen är beredda sända pengar och kläder till honom. Hemställ om ryska myndigheters hjälp härtill och erbjud Eder därest man på rysk sida finner det mera praktiskt att sända beskickningsmedlemmar per bil till Kalinin för att dels överlämna pengar och kläder dels för att hjälpa T. med utreseformaliteterna. Låt det framgå att Ni utgår från att utresevisering beviljats eller kommer att snarast beviljas T. Försök undvika principdiskussion om vår rätt taga personlig kontakt med statslösa personer Sovjetunionen.

Secundo. Telegrafera i dag 500 rubel till T. med uppgift att dessa komma från hans svenska släktingar för hans omedelbara behov.

Tertio. Telegrafera MID:s reaktion. Beroende utgången samtalet med MID bör Ni låta Wachtmeister och Jönnerby snarast företaga resan Kalinin. Beträffande frågan om de böra försöka medföra T. till Moskva för flygbefordran Stockholm vilja vi förbehålla oss giva besked sedan MIDS:s reaktion Edert samtal i dag intelegraferats.

Quarto. Beträffande Italiener återkomma vi snarast.

Cabinet

Avskrift av chiffertelegram från
Moskva den 10.9.56.

Nr. 458

För Kabinettssekreteraren.

Primo. Mottogs kl. 12 i dag i Ilitjovs frånvaro semester av Afanasiev, Edert chiffer 374. Samtalet rörde sig om praktiska tillvägagångssättet Tamvelii utresa då enighet sakfrågan av mig presumerades utan invändningar från Afanasievs sida. Afanasiev sade sig veta att utresetillstånd ännu för några dagar sedan icke förelegat. Han skulle omedelbart undersöka och giva besked kanske i dag eller i morgon med angivande bl.a. huruvida lämpligast Tamvelius reste Moskva eller stannade Kalinin tills vidare. Afanasiev fann tydligtvis fullt naturligt passet måste överlämnas Tamvelius av medlem beskickningen då signalement etc. ju måste ifyllas och att vi sände honom kläder etc. med beskickningsmedlem. Afanasiev givetvis medveten vilken tidsutdräkt som förenad sändande kläder varje annat sätt.

Secundo. Anmält Wachtmeister Jönnerby önska resa Kalinin onsdag. De överlämna därvid även erforderliga kontanter.

Petri.

Lorentzon/GW

15/9-56 20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

Sammanfattning av Wallenbergsärendets utveckling efter den svensk-sovjetiska kommunikén i Moskva den 4 april 1956.

1. Den 12 april 1956 fick svenska Moskva-ambassaden meddelande genom en ~~tidigare~~ frigiven fånge om att en för utrikesdepartementet tidigare känd s.k. estlandssvensk (vid namn Tamvelius) vistats tillsammans med Wallenberg i ett fångläger i norra Ural. Tamvelius skrev ävenledes till ambassaden och hemställde om dess bistånd för hans repatriering till Sverige under motivering, att hans hustru, moder och dotter vore bosatta i Stockholm.

2. Den 4 maj 1956 gjorde ambassadören Rodionov en förfrågan, huruvida de svenska myndigheterna förfogade över ytterligare material än det som överlämnades vid statsminister Erlanders besök i Moskva.

3. Den 12 maj 1956 meddelades ambassadör Rodionov, sedan tillstånd inhämtats från fru Tamvelius, att arkitekten Artur Tamvelius, vilken vistades i ett fångläger i Javas, sutte inne med viktiga upplysningar om Wallenberg. Samtidigt hemställdes under åberopande av humanitära skäl att Tamvelius skulle få återförenas med sina svenska släktingar.

Visst ytterligare kompletterande material överlämnades ävenledes.

4. Den 12 juni 1956 erinrade ambassadör Sohlman vid sitt första besök hos utrikesminister Shepilov om Wallenberg-

frågan, varvid han underströk sakens stora betydelse för de svensk-sovjetiska förbindelserna.

Ambassadör Sohlman erinrade ävenledes om vår hemställan rörande Tamvelius.

5. Den 10 juli 1956 meddelade ambassadören Ilitshev i MID ambassadören Sohlman under åberopande av ambassadören Sohlmans samtal med utrikesminister Sepilov den 12 juni bl.a. att Tamvelius "komme att erhålla utresevisum till Sverige så snart myndigheterna hunnit pröva hans sak". Detta beräknades taga 2 å 3 månader. Vid detta tillfälle erinrade ambassadör Sohlman återigen om Wallenbergsaken och Ilitshev förklarade, att undersökningar bedreves med all energi bl.a. på basis av det svenska materialet.

6. Den 14 juli 1956 meddelade ambassadören Rodionov utrikesdepartementet, att man snarast möjligt komme att lämna besked om resultatet av de sovjetryska undersökningarna om Wallenberg. Från utrikesdepartementets sida underströks liksom skett tidigare, betydelsen av ett snabbt svar.

7. Den 20 juli 1956 berörde ambassadören Sohlman med ambassadören Ilitshev i MID löftet om att svar snarast skulle lämnas om de sovjetryska undersökningarna. Ilitshev förklarade, att detta löfte var identiskt med det som den 10 juli 1956 givits ambassadör Sohlman av ambassadör Ilitshev, och som gick ut bl.a. på att svar kunde väntas om 2 å 3 månader. Ambassadör Ilitshev sade även vid detta tillfälle, att undersökningarna enligt hans personliga bedömande kunde beräknas taga ytterligare 2 å 3 månader.

8. Den 29 augusti 1956 erinrade ambassadrådet Petri

vice utrikesminister Kusnetsov om Wallenbergärendet. Kusnetsov svarade, att undersökningar påginge, varvid Petri genmälde, att den svenska allmänheten "med största otålighet avvaktade besked i denna fråga, vars betydelse för de svensk-sovjetiska förbindelsernas utveckling icke kunde överskattas".

9. Den 3 september 1956 besökte ambassadör Rodionov t.f. utrikesministern Lindell, varvid kabinettssekreteraren erinrade om att nu 4-5 månader gått sedan statsministerbesöket i Moskva och 6-7 veckor sedan ambassadör Rodionov ställde ett snart besked i utsikt.

10. Den 8 september 1956 meddelade Tamvelius i brev till Moskva-beskickningen, att han frigivits och hemställde om materiell hjälp. Tamvelius vistades då i Kalinin.

11. Den 9 september 1956 instruerades Moskva-beskickningen att bistå Tamvelius med materiell hjälp och med utreseformaliteterna.

12. Den 10 september 1956 hade ambassadrådet Petri ett samtal i MID angående modaliteterna för Tamvelii utresa och anmälde, att två beskickningstjänstemän önskade besöka honom i Kalinin.

13. Den 11 september 1956 meddelade MID Moskva-beskickningen, att utresetillstånd komme att beviljas för Tamvelius.

14. Den 12 september 1956 besökte två beskickningsmedlemmar Tamvelius i Kalinin. Beträffande Wallenberg meddelade Tamvelius härvid i enrum de svenska tjänstemännen, att han sammanträffat med Wallenberg i ett läget

i norra Ural vid en tidpunkt, som ligger 10 månader efter den sista tidpunkt rörande Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, som gått att framläsa ur det av statsminister Erlander överlämnade materialet. Tamvelii sammanträffande med Wallenberg hade varit helt kort. Tamvellus sade sig icke ha blivit tillfrågad om Wallenberg av sovjetryska myndigheter.

20 28/9

Avskrift av förtroligt handbrev från ambassadrådet Petri till utrikesrådet Åström, dagtecknat Moskva den 20 september 1956.

I samband med att jag idag hos tjf. chefen för skandinaviska avdelningen i sovjetiska utrikesministeriet ambassadören Afanasiev påminde om en rad sedan länge anhängiggjorda repatrieringsärenden rörande svenska och f.d. svenska medborgare m.m., erinrade jag också om det intresse med vilket man i Sverige - av skäl som Excellensen personligen på sin tid angivit för ambassadör Rodionov - motsåge Tamvelius' återkomst. Afanasiev bekräftade sitt tidigare uttalande att det vore alldeles klart att utresetillstånd skulle beviljas. De administrativa formaliteterna krävde emellertid viss tid. Han skulle göra sitt bästa för att skynda på.

Jag tackade för detta löfte och försummade icke att tillägga att, eftersom Tamvelius, enligt vad Högsta Sovjets kommission sagt honom, hållits oskyldigt fängslad i mer än tolv år, det vore naturligt om vi hoppades på snabb handläggning av utreseformaliteterna.

Lorentzon/IW

20

22 sept. 1956

CHIFFER. Bud.

ang. Tamvelius utresa

P 2 Eu

395

Svensk Moskva

Har ni haft tillfälle agera frågan Tamvelius utresa.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva
Avsänt den 22/9 19 56 kl. 2100
Inkom den 22/9 19 56 kl. 2150
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

482.

Påmint MID om Tavelius' utresa torsdag, Edert chiffer 395. Afanasiev upprepade att utresetillstånd komme att beviljas, men oundgängliga formaliteterna krävde någon tid. Tamvelius i brev, som anlänt i kväll, meddelat att lokala mydigheterna sagt att han kunde påräkna tillståndet den 26 à 28.

Petri

KOPIA KOPIA

Coll.: 4

Avskrift av chiffertelegram till
beskickningen i Moskva den 26.9.56.

Nr. 399

Ni bör med överlämnande aide-mémoire framföra följande till MID:

"Vid statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Moskva vid månadsskiftet mars-april 1956 överlämnades till utrikesminister Molotov ett utförligt material rörande den svenske legationssekreteraren Wallenberg. Från sovjetisk sida förklarades, att detta material noggrant skulle studeras och att resultatet av denna prövning därefter skulle meddelas den svenska regeringen. I anledning av en hemställan från sovjetambassaden i Stockholm den 4 maj 1956 överlämnade det svenska utrikesdepartementet den 12 maj till ambassaden visst kompletterande material. Den 14 juli meddelade ambassaden utrikesdepartementet, att ett svar snarast möjligt komme att lämnas i Wallenbergärendet.

Nära ett halvår har sålunda nu gått, sedan sovjetregeringen lovade inleda sina nya efterforskningar. Svenska regeringen konstaterar, att den icke på denna tid, varunder upprepade påminnelser gjorts till sovjetiska vederbörande, mottagit någon upplysning om undersökningarnas resultat. Den önskar i anledning härav ånyo understryka den utomordentliga vikt, som den fäster vid detta ärende. Det har såväl hos svenska regeringen som hos den svenska allmänheten framkallat stor besvikelse, att sovjetregeringen icke ens sett sig i tillfälle lämna några informationer om vad som hittills framkommit genom undersökningarna."

Det vore värdefullt om démarchen kunde göras redan torsdag. Telegrafera när Ni fått företräde.

Cabinet

Avskrift av chiffertelegram från
beskickningen i Moskva den 27.9.56.

485

Edert chiffer 399. Mottages kl. 5 Moskvatid idag av vice utrikesministern Zaharov.

/u/Petri

Avskrift av chiffertelegram från
Beskickningen i Moskva den 27.9.56

Nr. 486

För Kabinettssekreteraren. Demarchen Edert chiffer 399 verkställd. Vice utrikesminister Zacharov, som tydligtvis förberedd svarade, att undersökningarna Wallenberg skulle slutföras inom kort tid. På min begäran precisering, svarade han, att han trodde, svar skulle kunna lämnas under oktober.

Petri

29/9 20

Kopia.

Kungl. Svenska Beskickningen

Moskva den 27 september 1956.

Strängt förtroligt.

Broder,

För den idag verkställda démarchen i Wallenbergsärendet bad jag ursprungligen om företräde hos vice utrikesminister Semjonov. Det upplystes att denne var på semester och att av övriga vice utrikesministrar, förutom Gromyko som vikarierar för Sjepilov, endast Patolitjev och Zaharov vore i tjänst. Eftersom jag några gånger träffat den förre men icke kände den senare bad jag få komma upp till Patolitjev. Han kunde emellertid ta emot först i morgon. Då enligt instruktion démarchen helst skulle göras idag, fick jag alltså vända mig till Zaharov.

Lennart Petri.

Kabinettssekreteraren L. Belfrage,
Utrikesdepartementet.

Avskrift.

Stockholm den 28 september 1956

Raoul-Wallenberg-aktionen
hemställer om Utrikesnämndens
sammankallande

2-års-
protokollet

1:o

I skrivelse den 24 augusti 1956 har Raoul Wallenberg-aktionen hemställt, att utrikesnämnden snarast måtte inkallas för att behandla frågan om extra ordinära åtgärder för att få Raoul Wallenberg återförd till Sverige.

Kungl.Maj:t finner skrivelsen icke föranleda någon åtgärd.

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (Bud)

Från Moskva
Avsänt den 5/10 1956 kl 0900
Inkom den 5/10 1956 kl 1110
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

495

Lorentzons hbr 19 september. Möter hinder, jag i note underrättar MID svenska familjemedlemmars förhoppning, Italiener snart erhåller utresetillstånd för resa Sverige?

Petri

KOPIA KOPIA

Coll.: Dan

Lorentzon/GWn

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

5 oktober 56

CHIFFER

2

CHIFFER

SVENSK

M O S K V A

408

Edert chiffer 495. Gör till en början muntlig framställning av föreslagen innebörd.

Cabinet

Avskrift av chiffertelegram från
Beskickningen i Moskva, inkommet
UD den 15.10.56

Nr. 505

För Excellensen privat.

Wuori strängt förtroligt sagt mig att Lebedev vid samtal Törngren om Bulganins Hrusjtjovs beramade besök i Finland yppat tvivel om deras resa till Sverige skulle komma till stånd "efter svenska pressens senaste antisovjetiska skriverier." Deras besök Finland stode enligt Lebedev däremot fast. Lebedevs förmodanden synes erbjuda intresse bland annat som indikation hans uppfattning Moskvas väntade svar RW-saken.

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från chargé d'affaires Rynell till utrikes-
rådet Åström, dagtecknat Budapest den 23
oktober 1956.

Utan förklarande inledning började man i utrikesministeriet under mitt besök i går tala om Raoul Wallenberg. Man framhöll, hur högt ungrarna uppskattade hans verksamhet och mod att bereda förföljda skydd mot nazisterna. Ett tecken på ungrarnas beundran och tacksamhet vore, att en gata i Budapest fått Wallenbergs namn och att en minnestavla uppsatts där.

Sedan följde en beklagande försäkran, att man på ungerskt håll icke visste något om hans vidare öde. "Om vi hade vetat något, skulle vi givetvis ha meddelat det till er." Numera funnes det väl knappast några möjligheter att i Ungern bringa fram något nytt i saken. Ansvaret för försvinnandet låge ju icke hos den nuvarande ungerska regimen; "vi äro oskyldiga".

Så upprepades förmodandena om att Wallenberg berövats livet av pilkorsarna. Dessa hade skjutit massor av människor nere vid Donau, så att offren fallit i floden.

Efter att ha fått höra en utförlig och korrekt skildring av vad som i saken förekommit mellan Sverige och Sovjetunionen fr.o.m. statsministerns och statsrådet Hedlunds besök i Moskva, ställdes jag inför en fråga: trodde svenska regeringen, att Wallenberg alltjämt vore i livet. Mitt svar blev ett kategoriskt ja, med tillägg att svenska regeringen självfallet icke skulle ha begärt en undersökning, därest den icke räknat med ett positivt resultat av den.

Slutligen yttrades åter några mycket erkännsamma ord om Wallenbergs humanitära syfte och insats.

Åström / Lorentzon/AVS

20

13.11.56

chiffer

sjöborgsutredningen.

M. 472

P 2 Eu I

Svensk
Moskva

Ni bör med överlämnande aide-mémoire framföra följande till MID:

"Det är nu över sju månader sedan sovjetregeringen i samband med statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Sovjetunionen utfäste sig att efterforska legationssekreteraren Raoul Wallenberg på grundval av det material, som överlämnats från svensk sida. Resultatet skulle meddelas på diplomatisk väg. Det utlovades även vid regeringsdelegationens besök, att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa.

Den 14 juli 1956 meddelade ambassadör Rodionov på uppdrag av sin regering utrikesdepartementet, att besked snarast möjligt skulle lämnas om de sovjetryska myndigheternas undersökningar.

[Den 20 juli 1956 meddelade ambassadör Ilitchev ambassadör Sohlman i Moskva, att han personligen räknade att ytterligare två à tre månader skulle erfordras för undersökningarna.]

Då Sveriges t.f. chargé d'affaires den 27 september 1956 överlämnade en aide-mémoire i saken till vice utrikesminister Zacharov uttryckte denne en förmodan om att ett svar skulle kunna lämnas under oktober månad.

Svenska regeringen finner det oförståeligt, att de

sovjetryska myndigheternas undersökningar ännu ej kunnat avslutas och meddelande om resultatet lämnas. Den vill ånyo uttrycka sin stora besvikelse över att de vid de svenska regeringsmedlemmarnas besök gjorda utfästelserna ännu icke infriats, och den anser sig i avvaktan på det slutliga svaret ha rätt begära ett skyndsamt besked om orsaken till dröjsmålet."

~~Telegraferas när Ni fått företräde.~~
Vi avse icke omedelbart publicera.
Cabinet

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

P2 Eu 7

Från Moskva
Avsänt den 13/11 19 56 kl. 15.00
Inkom den 14/11 19 56 kl. 16.55
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

580.

Edert chiffer 472. Det ifrågasättes om det är taktiskt klokt att skriftligen åberopa Ilitchovs personliga uttalande, då detta fälldes först sedan jag pressat honom och med all reservation för att han saknade möjlighet att själv bedöma saken. Utgår från att publicering senare avses. Ser däremot intet hinder mot att muntligen åberopa Ilitchov. Telegrafera.

Sohlman

KOPIA KOPIA

Coll.: OG

Lorentzon/AVS

20

15.11.56

CHIFFER

478

sjöborgsutredningen

P 2 Eu I

Svensk

M o s k v a

Edert 580. Intet hinder Ni endast muntligt åberopar Ilitchovs uttalande.

Cabinet

20

P 2 Eu 2

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (PUD)

Från Moskva
Avsänt den 17/11 1956 kl. 1501
Inkom den 17/11 1956 kl. 1810
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

595

17 november framfört meddelande enligt Edert chiffer 472 och 478 med muntligt tillägg om min uppfattning Iljichevs uttalande till mig. Jfr vårt chiffer 424. Zacharov bekräftade sitt uttalande till Petri men förklarade undersökningarna ännu ej avslutade. Åtgärder vidtagna för möjliggörande av svar snarast. Då jag sökte pressa honom när han väntade detta komme att lämnas - om någon vecka? - svarade han endast att allt som vore möjligt hade gjorts för svar snarast. Anledningen till dröjsmålet vore att man förhört alla personer som kunde haft att göra med i vårt material berörda förhållanden. Dessa förhör som igångsatts efter mottagandet av materialet hade krävt lång tid då de hörda personerna ofta måst efterforskas och befunnit sig på olika platser.
Vårt kompletterande material, särskilt fotona, hade varit till god hjälp för bl. a. få fatt på vederbörande personer. Svar komme att lämnas omedelbart efter undersökningarnas slutförande. På min begäran om mera ingående förklaring till dröjsmålet och hemställan att i alla fall få hittill föreliggande preliminära resultat hänvisade Zacharov till vad han sagt och upprepade att svar kunde väntas snarast.

Sohlman

KOPIA

Coll.:

Avskrift av chiffertelegram till
beskickningen i Moskva, avsänt den
20.11.1956.

Nr. 484

Vi avse onsdag kväll publicera kort meddelande att påminnelse gjorts i RW-ärendet. Intet hinder att Ni om Ni anser lämpligt orientera MID härom.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (Bud)

Från Moskva
Avsänt den 23/11 1956 kl. 1500
Inkom den 23/11 1956 kl. 1730
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

606

Åström från Sohlman.
Då vi ej delgivits det material, som lämnats här respektive senare i Stockholm, liksom ej heller fotona, ansåg jag mig ej böra söka pressa Zacharov på den i Edert chiffer 488 berörda punkten. Vågar därför ej ha någon bestämd mening om den av Dig ställda frågan.

Sohlman

KOPIA KOPIA

Coll.:

Avskrift av chiffertelegram till
beskickningen i Moskva den 23 november 1956. m. 488

Edert 595. Från Åström för Sohlman. Hade Du intrycket att Zacharov med sitt uttalande om värdet av vårt material särskilt fotografierna avsåg att säga att ryska vederbörande påträffat ryska tjänstemän vilka i Sovjetunionen känt igen Wallenberg efter fotografierna?

Utdrag

Förtroligt.
1 bil.

P.M.

Ambassadören Rodionov hade bett att idag få besöka statsrådet Lindell, som tog emot honom i närvaro av undertecknad.

När Rodionov beredde sig att gå frågade statsrådet Lindell honom, huruvida han hade något nytt att förmäla i frågan om Raoul Wallenberg. Rodionov förklarade, att undersökningarna alltjämt bedreves med all energi men att de tyvärr visat sig ta längre tid än som ursprungligen beräknats. Efterforskningarna försvårades av den anledningen, att försvinnandet ägt rum så långt tillbaka som för över tio år sedan och att många av de myndighetspersoner, som behövde höras, icke längre funnes tillstädes. Rodionov önskade emellertid försäkra, att de sovjetiska myndigheterna på intet sätt negligerade denna sak. Man vore fullt på det klara med vilken betydelse frågan tillmättes i Sverige. Sedan vi ånyo understrukit den utomordentliga vikt, som svenska regeringen och den svenska opinionen fäste vid ett skyndsamt svar, samt framhållit den besvikelse man kände över att ännu ej ha fått någon som helst information om det hittillsvarande resultatet av undersökningarna, avslutades samtalet.

Ambassadör Rodionov bibehöll under hela samtalet en lugn och förbindlig ton.

Stockholm den 11 december 1956.

Leif Belfrage

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva
Avsänt den 20/12 1956 kl 1300
Inkom den 20/12 1956 kl 1500
Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

P2 Ex I
P53 Ex/Gusev

~~662~~

Vid besök Zacharov 20 december rutinärenden erinrade jag även om RW och betonade nödvändigheten snart och tillfredsställande svar. Z svarade det nu icke längre fråga om månad men veckor. Samtidigt förklarade han, därom tillspord, att Gusev avsåge anlända Stockholm början januari. Det verkade därför som om svaret komme att lämnas av denne eller omedelbart före ankomsten.

KOPIA KOPIA

Coll.: 4

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt

P.M.

Grekiske ambassadören nämnde vid besök idag, att han vid ett artighetsbesök, som ambassadören Rodionov avlagt hos honom kort före sin avresa, förfrågat sig om Wallenbergs-ärendets läge. Hr Rodionov hade sagt sig icke ha några upplysningar och hade tillagt, att såvitt han förstode herrar Bulganin och Hrusjtjev vid statsministerns besök i Moskva själva helt enkelt inte känt till frågans läge.

Hr Kyrou hade av samtalet med Rodionov intrycket, att ryssarna i medvetandet om att "ha förlorat terräng i Sverige" nu önskade om möjligt sanera de svensk-ryska förbindelserna.

Stockholm den 3 januari 1957.

u/Åström

Bergström/AVS

20 ✓

10.1.57

CHIFFER

sjöborgsutredningen

M. 6

P 2 Eu[I]

Svensk
Moskva

För strängt förtrolig information.
Primo Vid lunchsamtal som chefred. Hernelius idag hade med Lounkov frågade H. om Wallenbergssakens läge. L.svarade att den kommission som arbetat med saken var färdig vid årsskiftet samt att han trodde svar att vänta "närsomhelst". På H:s ytterligare fråga var svar komme lämnas sade L. att då Erlander tagit upp ämnet Moskva han trodde svaret skulle lämnas där.
Secundo H. utbett sig all diskretion samtalet.

Cabinet

P2 Ea I 20

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD.)

Från Moskva

Avsänt den 21 /1 1957 kl. 1300

Inkom den 21 /1 1957 kl. 1520

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

48

Zaharov på min fråga den 21 januari förklarat att svaret kommer att lämnas närmaste tiden till mig

Sohlman.

KOPIA KOPIA

Coll.

Avskrift av chiffertelegram
/nr 30/ till Moskva den 23.1.57

Nr. 30

Edert 48 Telegrafera så snart Ni uppkallas MID. Ni bör därest besöket visar sig gälla Wallenberg-saken förklara Ni förutsätter ingen publicitet innan regeringen hunnit informeras.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD.)

Från Moskva
Avsänt den 6 / 2 19 57 kl. 0915
Inkom den 6 / 2 19 57 kl. 1045
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

~~78.~~

Gromyko anmodat mig besöka honom den 6 februari klockan 15 Moskva-tid. Skäl ej angivet. Edert chiffer 30.

Sohlman.

KOPIA KOPIA

Coll.:

20

Pol Eu I

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva
Avsänt den 6 / 2 19 57 kl. 1300
Inkom den 6 / 2 19 57 kl. 1440
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

URGENT

~~79~~

Kabinettssekreteraren personligen.

Vid mottagandet svaret R.W. förklarade jag mig dels komma omedelbart vidarebefordra detsamma svenska regeringen dels förbehålla regeringen rätten att återkomma, därest den funne anledning därtill. Samtidigt uttalade jag förhoppning att svaret ej komme offentliggöras här förrän svenska vederbörande haft tillfälle taga del därav. Gromyko förklarade att sovjetiska vederbörande icke avsåge offentliggöra svaret. Personligen tillade jag att jag ej på stående fot kunde uttala någon mening om svaret. Gromyko sade, att undersökningarna varit mycket omfattande, enär man måst gå igenom ett mycket stort antal arkivhandlingar.

Sohlman

KOPIA

Coll.:

Erlander
Hedlund

18

20

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

ex. 2 till
» 3 »
» 4 »

Chiffertelegram (Bud)

Från Moskva

Avsänt den 6 /2 1957 kl.1500

Inkom den 6 /2 1957 kl.1655

Utskrivet i 11 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd.	Gr.	Mål.

Urgent

HEMLIG

80

För Kabinettssekreteraren personligen. Härmed preliminär översättning av texten till memorandum Gromyko överlämnade, vårt chiffer 79. "I anslutning till svenska regeringens begäran uppdrog sovjetregeringen åt vederbörande sovjetiska organ att granska det material rörande Raoul Wallenberg, som mottagits från svensk sida vid de sovjetisk-svenska överläggningarna i Moskva i mars - april 1956 och även i maj 1956. Vid granskning och prövning av detta material ha de sovjetiska myndigheterna företagit en noggrann undersökning av de arkiv, som hänföra sig till redovisning av fångar och till undersökningsfrågor - "sledstvenye dela" - i syfte att finna eventuella upplysningar om Wallenberg. Likaså har många personer förhörts, som skulle kunna ha något att göra med de omständigheter, som nämnts i det från svensk sida mottagna materialet. Som resultat av dessa åtgärder har det emellertid icke lyckats påträffa några som helst uppgifter om Wallenbergs uppehåll i Sovjetunionen. Det har härvid framkommit, att ingen av de förhörda kände till någon person med namnet Wallenberg. I samband härmed har vederbörande sovjetiska myndigheter vidtagit en prövning sida för sida av arkivdokument från alla biträdesavdelningar i visaisa fen-
/fängelser/ fewser (?). Som resultat av dylik prövning av arkivdokument från sjukvårdstjänsten i Ljublanka-fängelset har påträffats ett dokument, som det finns grund betrakta såsom hänförande sig till Raoul Wallenberg. Detta dokument har formen av en handskriven rapport riktad till förutvarande ministern för statssäkerheten i Sovjetunionen Abakumov och skriven av chefen för sjukvårdstjänsten vid detta fängelse A.L. Smoltsov av följande innehåll :" Jag rapporterar att den Eder bekante fången Wallenberg i natt plötsligt avled i cellen förmodligen till följd av en uppkommen miokardinfarkt (?). I samband med av Eder givna instruktioner att personligen ha tillsynen över Wallenberg, utber jag mig anvisning om åt vem skall uppdragas att verkställa obduktion i syfte att fastställa dödsorsaken.
17 juli 1947. Chef för sanitetsavdelningen i fängelset, överste i medicinska tjänsten - Smoltsov. "

v g v

Coll.:

På denna rapport finns följande anteckning av Smoltsovs hand:
" Har personligen underrättat ministern. Det har bifallits att kremera liket utan obduktion. 17 juli. Smoltsov "

Man har icke lyckats finna några som helst andra upplysningar med karaktär av dokument eller vittnesmål så mycket mera som ovan omnämnde A.L. Smoltsov avled den 7 maj 1953. På grund av vad ovan anförts bör den slutsatsen dragas, att Wallenberg avled i juli 1947. Raoul Wallenberg arresterades tydligen jämte andra personer i området för sovjetiska truppers krigshandlingar. Samtidigt kan anses otvivelaktigt att Wallenbergs senare kvarhållande i fängsligt förvar och likaså de oriktiga uppgifter om honom som av vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen lämnats till Sovjetunionens utrikesministerium under en följd av år utgjorde ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet. I samband med av honom begångna grova brott blev som bekant Abakumov, vilken bedrivit verksamhet som inneburit brott mot Sovjetunionens lagar och vilken strävat efter att vålla Sovjetunionen all slags skada, arkebuserad i enlighet med dom av Sovjetunionens högsta domstol. Sovjetregeringen framför sitt uppriktiga beklagande i anledning av vad som förekommit och uttalar sin djupa medkänsla till svenska regeringen och likaså till Raoul Wallenbergs släktingar. "

Secundo. Hemställer besked när publicering avses ske.

Sohlman.

Lorentzon/AVS

20

6.~~X~~2.57

CHIFFER

sjöborgsutredningen

P 2 Eu[I]

Svensk

Moskva

Edert ch. 80. Ingen publicering morgontidningarna torsdag. Eventuellt kvällsnyheterna kl. 19 torsdag. Vi återkomma.

Cabinet

Avskrift av telegram till
Beskickningen i Moskva, av-
sänt från UD den 7.2.1957.

Nr. 47. Kl. 19.00 svensk tid releasetid följande uttalande idag från regeringen. Sovjetregeringen har av sina utredningar dragit slutsatsen, att Wallenberg avled i ryskt fängelse i juli 1947. Ansvaret för hans kvarhållande i fängelse och för de oriktiga upplysningar, som tidigare lämnats, lägges på de ryska säkerhetsorganen, och sovjetregeringen uttalar sitt uppriktiga beklagande av vad som inträffat.

Beträffande svaret kan konstateras, att man å rysk sida nu medger att Wallenberg varit fängslad i Sovjetunionen. Såtillvida stämmer svaret överens med det svenska bevismaterialet. Det måste emellertid starkt beklagas att svaret innehåller så knapphändiga uppgifter. Ingenting säges om motiven för Wallenbergs fängslande eller om hans öde åren därefter. Vi förväntar att om något nytt material framkommer i Sovjetunionen vi omedelbart skall få del därav.

För Raoul Wallenbergs moder och släktingar som under så många år fått leva i en fruktansvärd ovisshet måste det ryska beskedet innebära ännu ett hårt slag. De har vår djupa medkänsla.

Dékanosov
Söderblom , Staffan
Günther, Christian
Vétrov
Abramov
Demtschinko,Dimitrij
Juldaschoff, Rauscha
Juldaschoff, Abolubraman
Novikov
Undén, Östen
Losovski
Hägglöf, Gunnar
Åkerrén
Reinius
Malik
Håstad
Sohlman, Rolf
Grafström, Sven
Vysjinski
Lundberg, Arne S.
Rodionov
Tarabrine
Kollontay, Madame
von Dardel, Maj
Hichens-Bergström
Dahlman,
Engfeldt, Stig
Bellander, fru
Philipp, Rudolph
Nordström
Erlandsson,
Dietrich
Akleros
Deutschbein
Gillessen
Booms
Carl, Stefan
Hille, Erhard
Weiss, Martin
Szent

Prade
Takacsi
Boom
Hodosi
Maasburg
Sparka
Veres
Wilhelm
Revaï
Vertesch
Dickinson
Akleros
Dietrich
Mohr
Ronchi
Moschetti
Zorin
Åström, Sverker
von Friesen
Malinovski
Glietenberg
Schwartz, Artur
Jiru
Tesarek
Bergemann
de Rivo, Zoltan
von C[illegible]stein
Elperin
Korody-Katona
Kon
Ujvary
Thorsing, Oscar
Hamrin, Arne
Bergenstråhle
Molotov
Voroshilov
Malenkov
Pusjkin
Semenov
Dekanosov

vänd.

1058a

Beria
Frösth
Belfrage
Barck-Holst
Sysojev
Szalasis
Petri, Lennart
Sjöborg, Erik
Rynell, Stig
Eriksson, E. Holger
Ehrenburg, Ilja
Sandström, Emil
Holodkov, V.
Mikojan
Halevi
Mohrmann
Pörtzgen
de Mohr
Supprian
Roedl (Rödel)
Mischetti
de Rivo
Zechlin
Hille
Loyda
Huber
Pelkonen
Hofstetter
Kumlin, Ragnar
Natander, Ernst
Hardeberg
Tärnström, major
Tjernitjeff
Vorosjilov, Klementi Jefremovitsj
Volkov
Hansell, Sigurd
Ario
Sobiekov
Konobeev, Vladimir

Bulganin
Alexandrov
Gromyko
Tchikalenko
Beer, Henrik
Koutouzow-Tolstoj
Danielsson
Nilsson, talman

Avskrift.

LEGATION DE SUEDE

Ang. svenska beskickningen i Budapest.

7 B 3.1.45.

Moskva den 3 februari 1945.

Nr. 55.

HP 80.

Förtroligt.

Eders Excellens,

Som förut inberättats telegrafiskt mottog jag till svar på min framställning rörande Budapest-beskickningen den 16 januari en skrivelse från vice utrikeskommissarien Dekanósov, vari denne meddelade mig följande:

"Enligt meddelande från Budapest har i den av sovjettrupperna erövrade delen av staden vid Benczurgatan påträffats svenske undersåten herr Raoul Wallenberg, som uppgav sig vara den sekreterare vid svenska beskickningen i Ungern, varom Ni underrättat mig i Edert brev av den 31 december förra året.

Enligt uppgift av herr R. Wallenberg befinna sig övriga medlemmar av svenska beskickningen i stadens västra del. Åtgärder till skydd av herr R. Wallenberg och denne egendom hava vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna."

Jag framförde genast i brev min hjärtliga tacksamhet, framhållande att dessa upplysningar säkerligen skulle högt skattas av min regering, som med intresse komme att avvakta ytterligare underrättelser om beskickningsmedlemmarnas öde.

Vid efterföljande personliga sammanträffanden med herrar Dekanósov och Vétrov har jag ytterligare framhållit min tacksamhet för vidtagna åtgärder och min förväntan att småningom få emotse ytterligare underrättelser om vår Budapest-beskickning.

u/ Staffan Söderblom

Hans Excellens
Herr Chr. G ü n t h e r ,
Minister för Utrikes Ärendena,
etc. etc. etc.

Avskrift av bläckbrev från envoyén Kumlin till kabinettssekreteraren Lundberg. dagtecknat Köln den 4 februari 1956.

Jag talade i måndags med Hallstein om förbundsregeringens samtycke för användande av de här upptagna vittnesmålen gentemot sovjetregeringen och vår avsikt att eventuellt låta dem ingå i en vitbok. Han visade full förståelse för saken men ville ta sig en funderare och resonera med Mohrmann innan han gav definitivt svar. Det blir nog inga svårigheter.

Emellertid vill jag rent privat säga Dig, att ju mera jag funderat på den aktion Ni nu planerar med hjälp av dessa vittnesutsagor, ju mera tveksam känner jag mig om denna väg är den rätta för att få hem W, levande, om han verkligen alltjämt är i livet. Jag kan gott och väl förstå, att den har sina fördelar i förhållande till familjen och i förhållande till den svenska offentligheten, men jag skulle vilja sätta ett stort frågetecken för om det är psykologiskt riktigt att komma till ryssarna med alla dessa juridiskt bestyrkta dokument och så att säga ge svart på vitt på att de ljugit. Som ryssarna är konstruerade komma de säkert att stegra sig inför denna bevisföring, och det ligger nära till hands att antaga, att de komma att påstå att alltsammans är uppdiktat. Du kan naturligtvis invända, att saken i alla fall blir uppklarad och att ingen förnuftig människa i Sverige eller i utlandet efter detta kan vara i tvivelsmål om vad som hänt. Men i realiteten blir resultatet av aktionen 1) en försämring av vårt förhållande till Sovjet; 2) ett utsläckande av sista hoppet att få hem W. levande. Det förefaller mig vara stora risker.

Jag återkommer därför till min tidigare tanke, att man <u>utan att förelägga några bevis</u> bör säga till någon av de högsta på sovjetsidan (Chrusjtjov eller Bulganin): Vi vet att han vid den och den tidpunkten satt där och där. Hjälp oss att få hem honom. Ni har ju lovat tyskarna att de skall få hem en och var, vars existens de kan påvisa. Svenska folket kräver redovisning och annars blir vi tvungna att offentliggöra våra bevis. Hjälp oss att förhindra en olycka för förhållandet mellan våra länder o.s.v., o.s.v.

Jag har aldrig kunnat förstå varför man inte gjort ett försök

att komma fram på denna väg. När jag läste Sohlmans skildring av nyårsnatten i Kreml, satt jag nästan och väntade på att han skulle frågaCh. om W., när han hade Ch. på tu man hand. Några månader tidigare hade Sohlman, om jag minns rätt, suttit hos Bulganin, som nästan bett honom tala om allt som är fel och galet i Sovjetunionen. Varför inte då helt under hand rycka fram med fallet W. ungefär i stil med ovanstående? Jag kan i alla händelser inte se att det kan skada saken, och en konversation kan ju läggas så, att alla möjligheter att fortsätta på den "processuella" vägen hållas öppna.

Jag är fullt medveten om att jag inte känner till mera än en liten del av denna affär, och att den sida av saken, som jag berört i detta brev, strängt taget inte angår mig. Emellertid känner vi ju varandra tillräckligt bra för att Du inte skall missförstå mig, om jag så här helt privat skriver till Dig.

(Har svarat per bläckbrev, att den av Kumlin rekommenderade metoden flera gånger använts. A.L.)

Avskrift. Köln den 11 februari 1956.

Broder Lundberg,

Tack för Ditt svar om framgångssättet i Wallenbergssaken. Jag undrar, om det av mitt brev fullt klart framgick vad jag menade.

Såvitt jag förstår har två framgångssätt hittills försökts, respektive ifrågasatts

1) démarche hos olika höga personer med påstående av att W. finnes i Sovjetunionen och med begäran av hans utlämnande (Vorosjilov, Bulganin, Semenov etc.)

2) démarche med överlämnande av bevis att han funnits i Sovjetunionen på den och den platsen vid den och den tidpunkten.

Vad jag föreslog var en variant av 1) och 2), nämligen en démarche (under hand) hos någon av de två högsta med ett absolut preciserat påstående (dag, plats) men utan överlämnande av dokumentariska bevis. Ifrågavarande förslag bygger på teorin, att W. finns levande i Sovjetunionen men att hittills från vår sida lämnade uppgifter inte varit absolut preciserade, varigenom det möjliggjorts för intresserade personer eller instanser inom MVD att i förhållande till den högsta ledningen bondneka. Det kan också tänkas, att under utrensningar i samband med Beria och senare de som inom MVD haft med denna sak att göra likviderats och att man därför inte kan spåra honom. Våra tyska sagesmän har emellertid på min fråga upplyst, att inom Lefortovskaja etc. nogranna journaler förs över fångarna. Genom att ge exempelvis Chr-ov en exakt uppgift möjliggör man för högsta ledningen att sätta igång efter-

forskningar från en bestämd utgångspunkt med tvång för vederbörande inom säkerhetsministeriet att redovisa vart fången, som då och då satt i den och den cellen tagit vägen. Min mening var, att detta framgångssätt skulle försökas före metoden enligt 2) ovan. Fördelen med ett sådant preliminärt försök är att man inte på samma sätt engagerar den ryska prestigen som om man genast kommer med alla dokumenten. Med ryssarnas mentalitet tror jag att detta är viktigt. Någon tidsförlust behöver det inte bli, om en sådan démarche göres vid första tillfälle, och jag kan heller inte se att man riskerar W:s liv (om han lever) i vidare mån än vad som sker genom metoden 2), snarare kanske mindre. Sohlman talar ju numera rätt ofta med Bulganin och Chrusjtjev. Varför inte ta t.ex. Ch. avsides vid något tillfälle och säga honom, att vi nu utan varje tvekan vet att W. då och då satt där och där och be honom i de ömsesidiga förbindelsernas intresse ännu en gång efterforska vart han tagit vägen. Såvitt jag förstår, bör det vara lättare för högsta ledningen att på en sådan underhandsbegäran (med en fast utgångspunkt) inkoppla sig på nytt, än om den genom framläggande av dokumentariska bevis ställs under tvånget att formellt erkänna, att Sovjetunionen lämnat falska uppgifter. Jag är rädd för att en officiell démarche - utan dylik förberedelse- med framläggande av dokumenten spontant utlöser en negativ reaktion och därigenom driver dem att mot bättre vetande fortsätta att neka.

Nu lovar jag, att inte vidare besvära Dig med mina privata funderingar i denna sak. Att jag överhuvud taget skrivit detta brev nr 2 beror på att jag ville vara alldeles säker på att jag klart framställt tankegången i brev nr. 1.

/u/ R.Kumlin

Avskrift.

Borlänge d. 13.2.1956.

Kabinettssekreterare Arne Lundberg, Stockholm.

Då jag på grund av en föreläsningsresa, som ej kunde ändras eller inhiberas, tyvärr ej kan delta i sammanträdet angående noten, ber jag få uttala följande:

1) Jag ansluter mig helt till de synpunkter och önskemål som framföres vid sammanträdet av Överdir. och Fru von Dardel och Förf. Philipp.

2) Som ordförande i Raoul Wallenberg-aktionens styrelse vill jag därjämte uttala en stark önskan från denna, nämligen, att UD i fortsättningen till Sovjet avsänder en not varje månad, i vilken man entydigt och ihärdigt upprepar sitt krav på att Raoul Wallenberg återsändes. Genom att man från svensk sida nöjt sig med att under dessa tio år endast avsända tre noter och göra vissa muntliga påstötningar, måste ryssarna få den uppfattningen, att svenska regeringen är föga angelägen att återfå Raoul Wallenberg. Styrelsen uttalar även den önskan, att notväxlingen i denna sak i fortsättningen offentliggöres.

Skriftliga kopior av detta brev avsändes till herrarna von Dardel och Philipp.

Med utmärkt högaktning

/u/ Birgitta de Vylder-Bellander

Stockholm den 17 februari 1956.
Strängt förtroligt.

Broder,

Vi diskuterar för närvarande, vilken form nästa demarche i Wallenberg-affären bör ges. Två justitieråd har granskat bevismaterialet och funnit det absolut hållfast. De anser det fullt bevisat, att Wallenberg fr.o.m. januari 1945 befunnit sig i ryskt förvar och hållits som fånge i sovjetryska fängelser. De har skrivit ett utlåtande av detta innehåll.

Familjen önskar, att vi överlämnar endast detta utlåtande men går med på att också något enstaka vittnesmål lämnas som exemplifiering samt vissa detaljer i avsikt att underlätta efterforskningar. Det vittnesmål, som skulle komma i fråga, är en berättelse av ett vittne, som någon månad delat cell med Wallenberg och haft långa samtal med honom i Ljubljanka i början av 1945. Bland ett stort antal fotografier utpekade vittnet ögonblickligen och utan tvekan de två, som föreställde W.

I fråga om detaljerna som ledning för efterspaningar kan följande sägas. I Budapest har W. tagits om hand av NKVD och försvunnit från militärernas horisont - möjligen också från utrikesministeriets. Strax sedan vi gjorde vår allvarliga demarche i december 1946 har W. flyttats från cell 203 i Lefortovskaja. Flyttningen har skett se-

Ambassadören S o h l m a n ,
Moskva.

nast i februari 1947. Strax innan Vysjinskis svar lämnades i augusti 1947 vidtog NKVD omfattande åtgärder för att sopa igen alla spår kring W. och Langfelder. Det ligger nära till hands att tro, att W:s förflyttning samt spårens igensopande icke var åtgärder i syfte att dölja W. för oss - det måste för NKVD-folket vid den tiden ha varit en långsökt tanke, att vi skulle kunna bedriva forskningar i Lefortovskaja. Åtgärderna markerar snarare en önskan från NKVD:s sida att dölja W. gentemot andra ryska myndigheter. En viktig och intressant fånge, som UM förhörde sig om, torde NKVD allmänt ha önskat dölja så väl som möjligt. Dessa omständigheter kan styrka hypotesen, att NKVD fört UM bakom ljuset och att UM numera har stora svårigheter att få någon klarhet.

I detta sammanhang har tanken framförts, att man borde ge någon av de ledande - Chrustjev eller Bulganin - en möjlighet att få verklig effekt i efterforskningarna. Detta skulle kunna uppnås därigenom, att man säger något i denna stil: "Vi vet med absolut visshet, att Wallenberg under 1946 satt i cell 203 i Lefortovskaja-fängelset. Följande polisofficerare kände till hans existens: (namn). Vi kan inte tänka oss, att om Ni med Ert inflytande ger order om efterforskningar utgående från dessa fakta, det alltjämt skall visa sig omöjligt att finna W. Det är av yttersta vikt, att allt göres för att snabbt bringa klarhet med hänsyn till önskemålet att undvika en störning av den synnerligen lyckliga utvecklingen av de rysk-svenska förbindelserna."

Det vore önskvärt, att Du - om Du inte kan rikta något grundskott mot denna idé - snarast toge något tillfälle i akt att framföra något i denna stil på högsta nivå. Tror Du Dig få något sådant tillfälle?

Avsikten är eljest att mycket snart sända en ny note med justitierådens intyg plus eventuellt de detaljer jag nämnt. Tacksam erfara Din reaktion.

/Arne S. Lundberg/

Lorentzon/AVS

18.2.56

CHIFFER
BUD

sjöborgsutredningen

m. 78

Svensk
Moskva

Handbrev från kabinettssekreteraren 17 februari.
Tre vittnen ha uppgivit namnen överstelöjtnant Weindorf, major Daniel, kapten Solovow. Daniel lämnade sin befattning vid inrikesministeriets förhörsavdelning i Lefortovskaja 1946. Ett allmänt vederhäftigt vittne uppger namnen major Kobljanski och major Asinkretow. Ett mera vagt vittnesmål innehåller namnet general Karbulow. Intet hinder vid samtal ange graden av säkerhet ifråga om namnuppgifterna. Förbehåll för stavning. Bör inte en informell nedteckning meduppgifterna stickas i vederbörandes hand?

Cabinet

Lorentzon/AVS

10

21.2.56

CHIFFER

BUD

Svensk

Moskva

Vårt chiffer 78. Ytterligare helt oberoende vittne uppgiver ävenledes namnen A.I.Weindorf och Asenkratov.

Cabinet

P 2 Ru

20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 21/2 19 56 kl. 1300

Inkom den 21/2 19 56 kl. 1545

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

87.

För Lundberg personligen. Edert chiffer 78.

Primo. Tacksam för besked huruvida i förekommande fall uttalanden även enligt första sidan sista stycket och andra sidan första stycket i ditt handbrev den 16 dennes kan göras till ryssarna.

Secundo. Huru man bör räkna med nödvändigheten att avlåta note är jag om lämpligt tillfälle erbjuder sig - sannlikt dock knappast före mottagningen Kreml den 6 mars för Hansen - givetvis beredd tala med Bulganin enligt av mig uppdragna riktlinjer, helst likväl med uteslutande av orden "ni med ert inflytande". Tveksam om lämpligheten medtaga namnen Weindorf och Daniel, då man här säkerligen icke komme att tro, att jag anser dem ryska. Kan jag möjligen på eventuell fråga upplysa om deras nationalitet? Uteslutet lämna informell uppteckning vid dylikt samtal, varför uppgifterna finge sändas antingen före i note eller efteråt eventuellt i handbrev.

Tertio. Debest (8 bokstäver saknas) - som jag hittills förmodat - med att note under alla förhållanden bör överlämnas före Erlanders hitkomst, tror jag bäst så sker snarast, helst denna vecka och att önskvärt excellensen samtidigt talar med Rodionov. I annat fall finge vi väl bedöma lämpligheten och eventuella tidpunkten för överlämnande av noten efter eventuellt samtal enligt secundo.

Sohlman

Coll.: